5 Osnove pravopisa, slovnice in stila

To poglavje je namenjeno ponovitvi in poglobitvi poznavanja jezikovnih pravil, ki jih moramo upoštevati pri strokovno-znanstvenem pisanju. Temam je mogoče slediti od prve do zadnje, lahko pa začnete pri tisti, ki vas najbolj zanima, in nato preidete k naslednji po lastni izbiri.
Vsaka tema je na kratko razložena, na koncu razlag so vaje. Del vaj je objavljen tu, del pa ima obliko kvizov.

Na vaje v e-učilnici sproti opozarja znak

, ob katerem je številka ustreznega poglavja. Rešitve za tukajšnje vaje so objavljene v dodatnem PDF-dokumentu, rešitve kvizov pa se pokažejo takoj, ko kviz oddaste s klikom na gumb *Zaključi in oddaj*.
Primeri, ki spremljajo razlago ali so navedeni v vajah, so pridobljeni iz štirih virov:
a) s predhodnih strani te knjige, saj smo to mesto videli kot priložnost za utrjevanje tam obravnavane snovi,
b) iz korpusa Kas (več o Kasu gl. v četrtem poglavju knjige, podpoglavje 4.4.2),
c) iz avtoričinega arhiva študentskih izdelkov zadnjih nekaj študijskih let in
č) iz drugih besedil, kar pa smo izrecno označili.

Primeri so mestoma zaradi razumljivejše razlage ali zahtev, ki jih prinašajo vaje, bodisi prilagojeni bodisi dopolnjeni s krepkim tiskom, sivino ali podčrtovanje, sicer pa smo jih ohranili avtentične. V obravnavo vsake teme so za bralce, ki potrebujejo zgolj hiter odgovor, vključeni še obarvani razdelki s prikazom osnovne napačne in pravilne rabe.
V tem poglavju se na literaturo – z nekaj izjemami – ne sklicujemo sproti, kot smo to počeli v predhodnem delu knjige, saj je tukajšnja obravnava izrazito priročniška.

5.1 Pravopis

5.1.1 Ločila

V strokovno-znanstvenem pisanju imajo ločila enako vlogo kot v splošnem jeziku, je pa tu nekaj posebnosti.

5.1.1.1 Pika

5.1.1.1.1 Pika pri številniku

Znano je, da glavni številniki, napisani s številko, pike nimajo, medtem ko jo vrstilni imajo. Dvom lahko nastane pri mestniku in orodniku. Kako bi naslednja dva primera napisali sami: *v 5 dneh od prodaj* ALI *v 5. dneh od prodaje*; *s 5 projektnimi partnerji* ALI *s 5. projektnimi partnerji*? Pravilen je zapis *v 5 dneh od prodaje* in *s 5 projektnimi partnerji*. Da gre tu za glavni številnik, je najlepše razvidno, če številnika postavimo v imenovalnik: *Bilo je 5 /= pet/ dni od prodaje*; *Bilo je 5 /= pet/ projektnih partnerjev*. Če bi bila pika pravilna, bi šlo za zvezi *peti dan* in *peti partner*, kar pa v zgornjih primerih ne drži. Tudi vprašalnici sta različni: po glavnem številniku se vprašamo s *Koliko?*, po vrstilnem pa s *Kateri po vrsti?*. Vrstilni številniki imajo ob sebi večinoma samostalnik oz. samostalniško zvezo v ednini, medtem ko sta dvojina in množina redkejši, npr. *Obe njegovi drugi /= 2./ mesti sta vredni toliko kot zlati*; *Vseh njegovih drugih /= 2./ mest je zdaj že šest*. Množina je sicer najbolj pogosta pri poimenovanju desetletij, npr. *V sedemdesetih /= 70./ letih 20. stoletja se je konfekcijska moda močno spremenila.*

Številčenje je včasih lahko obojno, bodisi z glavnimi bodisi z vrstilnimi številniki. Za katero gre in ali ima v zapisu piko, pove tudi besedni red.

člen 5 [pét] zakona o /.../	ALI:	5. [pêti] člen zakona o /.../
v poglavju 5 [pét] manjka /.../	ALI:	v 5. [pêtem] poglavju manjka /.../

5.1.1.1.2 Napačna pika za 'cela'

V slovenščini za ločevanje celih števil od njihovih desetink, stotink itd. uporabljamo vejico, ne pike. Torej: *8,50 EUR* (napačno: **8.50 EUR*). Gre za malenkost, a napačne pike nam bodo v tabelah z veliko številskimi podatki vzele precej časa, da jih popravimo, zato si to vejico velja zapomniti.

Na kratko:

Napačno	**Pravilno**
8.50 EUR	8,50 EUR
8.50 cm	8,50 cm
8.5 %	8,5 %

5.1.1.1.3 Pika za ločevanje tisočic

Za lažje branje velikih števil se je za tisočicami, napisanimi s številkami, uveljavil zapis z ločevalno obojestransko stično piko: *85.000 EUR*. Pri zaokroženih številih, kakršno je pravkar navedeno, lahko namesto ničel uporabimo tudi besedo: *85 tisoč*. Postavlja se sicer vprašanje

spodnje meje pike: ali piko postavimo že pri *1.000* ali šele pri *10.000* in višje? Začetek že pri *1.000* se zdi zaradi enotnosti smiseln v besedilih z veliko številskimi podatki, še zlasti pa v tabelah, v katerih smo za lažje branje po stolpcih navzdol ali navzgor uporabili desno poravnavo.

5.1.1.1.4 Pika in presledek pri datumu ter uri

Pravilno napisan datum ima samo dve obliki:

5. 1. 2022

5. januar 2022

Pravzaprav lahko dodamo še tretjo, tj. z rodilniško končnico pri mesecu in v kombinaciji s krajem, a s pripisom, da postaja starinska.

V Mariboru, 5. januarja 2022

Pogosteje kot na piko je treba opozarjati na obvezen presledek za njo. Poleg tega v datumu ni ničel pri dnevu in mesecih, manjših od deset; ime meseca pa pišemo z malo začetnico.

Napačno in pravilno je torej:

Napačno	**Pravilno**
5.1.2022	5. 1. 2022
05. 01. 2022	5. 1. 2022
5. Januar 2022	5. januar 2022

Pri zapisu ure je pravilnih možnosti več. Če izberemo zapis s piko, je ta stična na obeh straneh.

ob 13.00	ob 13^{00}	ob 13h	ob 13^{h}
ob 13.15	ob 13^{15}	/	/

Paziti je treba še takrat, ko želimo v zapis dodati besedo *ura*:

Napačno	**Pravilno**	
ob 13.00 uri	ob 13.00	ob 13. uri
ob 13.15 uri	ob 13.15	

Na digitalnih številčnicah se za ločevanje ure od minut namesto pike uporablja stično dvopičje, ki pa v drugih zapisih ni zaželeno. Zakaj? Ker ima drug pomen – namreč pomen izmerjenega časa, npr. *Skupen čas priprave je 6:30* /= 6 min in 30 s/.

5.1.1.1.5 Modna pika med naslovom in podnaslovom

Za prvi vtis smo priredili dva od naslovov zaključnih del, omenjenih v drugem in četrtem poglavju te knjige:

> Osnovnošolski novinarski krožki. Jezikovna vzgoja mladih novinarjev
>
> Gradnja novinarskih besedil. Odstavek

Kaj menite o vmesni piki? Najbrž vsaj to, da ni običajna. Jezikoslovci bi rekli, da je stilno posebna. Kot taka lahko deluje novo, imenitno. Pa se ji vseeno (ali pa ravno zato) odrecimo. Pika ima že dovolj drugih vlog, vloge ločevanja naslova od podnaslova pa ne potrebuje tudi zato, ker to vlogo nedvoumno in ustaljeno opravlja že dvopičje. Uporabite raje to ali pa seveda tisto ločilo, ki ga v tej vlogi izrecno zapovedujejo navodila vaše fakultete.

5.1.1.2 Dvopičje

5.1.1.2.1 Dvopičje po napovedi

Običajno na dvopičje po napovedi pomislimo pri naštevanju, npr. *Esej vsebuje: uvod, jedro in zaključek*, vendar pa je napovednost precej širša. Primerov, ko je bilo dvopičje rabljeno po napovedi, je v tem učbeniku zelo veliko.

> Obliki za vključevanje besedil drugih in sklicevanja nanje sta dve:
>
> – citiranje ter
>
> – povzemanje in parafraziranje.
>
> Pri citatih, daljših od petih vrstic, se je uveljavilo naslednje pravilo: tak citat postavimo v lasten odstavek /.../.
>
> Še na nekaj velja spomniti: »besedila« drugih, na katera se moramo sklicati, če smo jih vključili v svoje delo, so tudi /.../.
>
> Povedano drugače: bralec bo podatke, prikazane v tabeli ali na sliki, dojel lažje in hitreje /.../.

Napovedno dvopičje lahko zamenjamo oz. ga kombiniramo z *in sicer, to je, in to, npr., kot je,* se mu pa ni treba izogibati – pravzaprav ima pred vsemi temi pomembno prednost: kratkost.

5.1.1.2.2 Dvopičje med naslovom in podnaslovom

Kot smo napisali že v prejšnjem podpoglavju, v primeru, ko ima delo naslov in podnaslov, mednju običajno postavimo dvopičje.

Naslov temo poimenuje širše, podnaslov jo oži. Če je mogoče, se tej dvodelnosti sicer raje izognemo in oblikujemo samo natančen naslov brez podnaslova.

5.1.1.2.3 Dvopičje za 'proti'

Dvopičje ima tudi pomen 'proti', se pa takrat piše nestično, npr. *merilo 1 : 30.000*, *analiza 1 : analiza 2*, *rezultat 3 : 2*. V enakem pomenu sicer lahko uporabimo še nestični pomišljaj (*merilo 1 – 30.000*).

Torej:

Napačno	**Pravilno**
merilo 1:30.000	merilo 1 : 30.000
rezultat 3:2	rezultat 3 : 2

5.1.1.3 Podpičje

Znano je, da podpičje posamezne dele povedi loči močneje kot vejica in šibkeje kot pika. Občutek o tej »moči« izostrimo z branjem, in to ravno strokovno-znanstvenih besedil, kjer je podpičja največ.

5.1.1.3.1 Podpičje pri naštevanju

Podpičje je zelo uporabno pri naštevanju raznorodnih skupin. V četrtem poglavju knjige (podpoglavje 4.4.1) smo našteli nekaj kolokacij z besedo *definiran* in si pri tem pomagali prav z njim:

> definiran cilj, definiran pojem; jasno definiran, vnaprej definiran; definiran kot razmerje, definiran kot stanje; definiran z enačbo, definiran s številom

Podpičje je tu ločevalo različno besednovrstno zgradbo kolokacij: najprej smo napisali dve kolokaciji z zgradbo pridevnik + samostalnik (*definiran cilj*, *definiran pojem*), nato dve kolokaciji z zgradbo prislov + pridevnik (*jasno definiran, vnaprej definiran*) itd. Pri naštevanju med pojmi, ki so enorodni, torej napišemo vejico, med raznorodnimi pojmi v istem nizu pa podpičje, prim. še:

> Požgan in Bojinović Fenko (2021, str. 31) sta kot pomoč pri oblikovanju raziskovalnih vprašanj predlagala pet vprašanj: kako je pojav nastal; kaj vpliva na spremembe v tem pojavu; kdo so ključni akterji tega pojava; kateri dejavniki ta pojav povezujejo z drugim pojavom in zakaj je/ni neki pojav uspešen ali učinkovit?

Za enako vlogo podpičja gre tudi pri alinejnem naštevanju.

> Ponovimo:
> - namen raziskave je to, kar hočemo z njo doseči;
> - najpogostejši glagol v povedi, ki izraža namen, je *ugotoviti*;
> - namen je nekaj drugega kot predmet raziskave in cilji.

5.1.1.3.2 Podpičje v zahtevni povedi

Preberite naslednje besedilo:

> Pred dvema desetletjema so diplomsko delo prebrali trije ali štirje ljudje /.../: mentor, mobitni somentor in člani komisije za zagovor. Nadaljnji bralci so bili takrat redki; morali so obiskati knjižnico in si tam pogledati čitalniški izvod naloge.

Kako bi razložili tukajšnjo rabo podpičja? Utemeljitev avtorice je bila naslednja: druga poved (*Nadaljnji bralci* /.../) je ena miselna celota. Če bi namesto podpičja zapisali piko, bi misel preveč razdelili, ji na sredini vsilili premočen premor, medtem ko bi bila vejica prešibka za obrat iz stavka, ki ugotavlja stanje, v stavek z modalnim glagolom *morali*. Podpičje torej zaznamuje že rahel miselni obrat, lahko pa seveda tudi močnejšega, tj. obrat v nasprotje, dalje pa še prehod v vzrok ali posledico, pojasnilo, lahko tudi zgolj dopolnilo.

> Z navedenim se strinjamo; drži pa tudi, da nam le malo pomaga pri vprašanju, kako se lotiti pisanja seminarske naloge, diplomskega dela ali znanstvenega članka.
>
> Enako velja za manj znane kratice /.../ in opombe; povzetek je namreč v sebi zaključeno, samozadostno besedilo.
>
> Poštenost do dela drugih, ki smo jo zgoraj večkrat izpostavili, tu usmerimo k sebi; povejmo, kaj bi v drugo, če bi imeli priložnost, storili drugače.
>
> Strokovno-znanstvenih besedil je več vrst; npr. zgoraj smo nekajkrat med drugim omenjali seminarsko nalogo, diplomsko in magistrsko delo ter znanstveni članek. Nekatera besedila imajo dalje več skupnih lastnosti kot druga; in te dajemo v iste skupine.

Dobro je, če so povedi, ki potrebujejo podpičje iz tu naštetih razlogov, previdno odmerjene. Na mestih, ki jih ponazarjajo zgornji primeri, bi bil lahko tudi pomišljaj in mestoma oklepaji. Načeloma zato velja: če ste v pravilno rabo podpičja prepričani, ga uporabite, če ste v dvomih, raje napišite drugo ločilo, vključno s piko.

Znam. Razumem. Želim vedeti še več.

VAJA 1: Znanje o tem, kje ob ločilih so presledki, ste pridobili že v osnovni in srednji šoli. Popravite torej stičnost ločil.

a) 1.tehnična funkcija, 2.komercialna funkcija, 3.finančna funkcija

b) Reportažna vrsta vključuje glavo, uvod, jedro in zaključek .

c) Kaj lahko izračunamo iz naklona premice ?

č) »Turizem smo ljudje !« je slogan, ki pove bistvo in resnico turistične ponudbe.

d) Tabela 6 : Povprečna poraba goriva v l/100 km

e) več glej v nadaljevanju poglavja in v poglavju 2. 6. 1

f) Števila so namenjena ocenjevanju resnosti bolezni (Goetz in sod.,2004;Zhao in sod.,2010).

g) Zakon o strokovnih in znanstvenih naslovih (v nadaljevanju : ZSZN-1)

h) Definicija komunalnega odpadka je naslednja: » Komunalni odpadek je odpadek iz gospodinjstva ali njemu po naravi ali sestavi podoben odpadek iz proizvodnje, trgovine, storitve ali druge dejavnosti « (Kosi 2013, str.14) .

VAJA 2: Prečrtajte odvečne pike, dodajte manjkajoče, obkljukajte pravilne.

a) Tudi v prihodnjih 50. letih se bo povprečna življenjska doba podaljševala.
Po 3. letih se usposabljanje zaključi.
V 30. letih prejšnjega stoletja je Carl Gustav Jung predlagal novo teorijo psihičnega razvoja.

b) Komisijsko poročilo se mora sestaviti v 30 dneh od nastanka izrednega dogodka.
Po 7. dneh izpostavljenosti prašivom je bila povprečna korigirana smrtnost hroščev /.../.
Do 5. dne je krivulja položnejša, s prvim polnjenjem začne produkcija v obeh reaktorjih naraščati.

c) /te/ se smiselno povezujejo s splošnimi določbami ZIZ o prodaji premičnin (92–96 člen ZIZ)
Produkti regije HLA III. razreda so po strukturi in funkciji raznolike molekule.
V poglavju 4.1 najprej predstavljamo rezultate /.../.

VAJA 3: Popravite napačen zapis datuma in ure, obkljukajte pravilnega.

a) ponedeljek, 20.06.2022

b) torek, 21. 06. 2022

c) sreda 22. 6. 2022

č) četrtek, 23. 6. 2022, ob 9.00 uri

d) petek, 24. 6. 2022, ob 9 h

e) sobota, 25. 6. 2022, ob 9.15 uri

f) nedelja, 26. 6. 2022, ob 9.15

VAJA 4: Obkljukajte pravilne trditve, napačne popravite.

a) Dvopičje napišemo za napovednim stavkom.

b) Dvopičje med naslovom in podnaslovom je običajno, ustaljeno.

c) Dvopičje v pomenu 'proti' se piše brez presledkov.

č) Dvopičje, ki loči ure od minut v izmerjenem času, se piše brez presledkov.

VAJA 5: Označite vsa podpičja in povejte, ali so rabljena pravilno ali ne.

a) Večina javnosti (javna podpora Clintonu se je gibala okrog 67 %; op. a.) je namreč bila proti /njegovi/ odstavitvi.

b) Preglednica 1: Seznam izbranih invazivnih vrst /.../; krepki tisk označuje nevarne invazivke v Sloveniji (Jogan, 2009).

c) Na primer: starši otroku obljubijo nagrado, če bo vsak dan eno uro sedel za knjigami (Marentič Požarnik, 2000; Dumont idr., 2013).

5.1.1.4 Ločila pri citiranju, spreminjanje citatov in sklici na vir

V osnovi se citiranje ravna po zapisu premega govora.

> V Navodilih FDV je napisano: »Plagiatorstvo je ena od kršitev akademske poštenosti.«
>
> »Plagiatorstvo je ena od kršitev akademske poštenosti,« določajo Navodila FDV.
>
> »Plagiatorstvo,« tako beremo v Navodilih FDV, »je ena od kršitev akademske poštenosti.«

Prikazano pomeni, da moramo biti pri citiranju pozorni na:

a) narekovaje, dvopičje, položaj vejice in končnega ločila tako citirane kot zunanje povedi ter stičnost pri vsem naštetem,

dalje pa še na:

b) izpuste iz citatov, preoblikovanje citatov in dopolnitve citatov ter

c) položaj in obliko sklica na vir.

5.1.1.4.1 Narekovaji in druga ločila ter stičnost

Najprej zapišimo, da so narekovaji različnega videza, zato moramo paziti, da imamo v celotnem besedilu le eno njihovo različico. Sicer pa se ob običajnih ali dvojnih narekovajih uporabljajo tudi enojni narekovaji ('xxx' ali ‘xxx’), ki imajo pri citiranju posebno nalogo: v citatu zamenjujejo narekovaje, ki jih vsebuje že izvirnik. Npr. če se odločimo, da bomo citirali zadnji del povedi, ki se glasi:

> Osrednji del diplome in njej sorodnih besedil je najmanj »predpisljiv«,

bomo narekovaje pri *»predpisljiv«* spremenili v enojne:

> Avtorica ugotavlja, da je »/o/srednji del diplome in njej sorodnih besedil /.../ najmanj 'predpisljiv'«.

Pri narekovajih je treba paziti še na stičnost (da torej ne dodajamo nepotrebnih presledkov na notranji strani narekovajev) in položaj glede na spremljajoča ločila. V zgornjih čisto prvih primerih pod naslovom *Ločila pri citiranju* /.../ je vidno, kako so ob narekovajih (spredaj, zadaj) pravilno postavljeni dvopičje, pika in vejica. Seveda pa je citat lahko tudi le del naše povedi, kar pomeni, da bomo končno ločilo postavili za narekovaj.

Napačno

V Navodilih FDV je za plagiatorstvo napisano, da je to »ena od kršitev akademske poštenosti.«

Pravilno

V Navodilih FDV je za plagiatorstvo napisano, da je to »ena od kršitev akademske poštenosti«.

Če bi poved nadaljevali in bi to od nas zahtevalo vejico, bi bila tudi ta na istem mestu:

> V Navodilih FDV je za plagiatorstvo napisano, da je to »ena od kršitev akademske poštenosti«, zato /.../.

Kako pa je s končnim ločilom, če citatu sledi navedenka? Tako:

> »Plagiatorstvo je ena od kršitev akademske poštenosti« (Logar in drugi, 2023, str. 15).

Če ste pozorno prebrali drugo poglavje te knjige, vam ne bo težko odgovoriti še na zadnje vprašanje, povezano z narekovaji: v katerem primeru pri citiranju narekovajev ne pišemo? Če se ne spomnite, poglejte podpoglavje 2.2.2.5.

5.1.1.4.2 Izpusti iz citatov ter preoblikovanje in dopolnitve citatov

Izhajajmo iz naslednjega odstavka (Logar in drugi, 2023, str. 15):

> Plagiatorstvo je ena od kršitev akademske poštenosti. Vsako strokovno-znanstveno delo temelji na znanju, vedenju, analizah in informacijah drugih avtorjev/avtoric, zapisanih v knjigah, člankih, dokumentih, medijskih prispevkih itd., zbranih v bazah podatkov ali ustno podanih v intervjujih, na konzultacijah ipd. Uporaba teh virov mora biti navedena in jasno razvidna iz besedila. Prikazovanje dela in znanja drugih avtorjev/avtoric kot lastnega brez navedbe vira je plagiatorstvo. Kot plagiatorstvo se obravnava tudi zamolčanje uporabe različnih orodij umetne inteligence. Plagiatorstvo v sprotnih in zaključnem študijskem izdelku pomeni krajo intelektualne lastnine in nespoštovanje znanstvene etike ter predstavlja hujšo kršitev Pravilnika o disciplinski odgovornosti študentov Univerze v Ljubljani /.../.

Če želimo iz tega odstavka nekatere dele izpustiti, izpust označimo s tremi pikami v poševnih oklepajih (v rabi so sicer tudi oglati):

> Navodila FDV določajo naslednje: »Plagiatorstvo je ena od kršitev akademske poštenosti. Vsako strokovno delo temelji na znanju, vedenju, analizah in informacijah drugih avtorjev/avtoric /.../. Uporaba teh virov mora biti navedena in jasno razvidna iz besedila. /.../ Plagiatorstvo /.../ pomeni krajo intelektualne lastnine in nespoštovanje znanstvene etike /.../.«

Tropičje na začetku in na koncu citata ni potrebno, če želimo s tem zgolj pokazati, da je bilo pred citatom in za njim še sobesedilo, dodamo pa vendarle ga, če s citatom ponazarjamo in nam za to nalogo zadošča kot iztržek, ki pa se začenja ali končuje na mestu, na katerem kot stavčni vzorec ni popoln (takih primerov je v tej knjigi veliko).

Zapomniti si velja:

Napačno
Navodila FDV določajo: »/.../ Uporaba teh virov mora biti navedena in jasno razvidna iz besedila. /.../«

Pravilno

Navodila FDV določajo: »Uporaba teh virov mora biti navedena in jasno razvidna iz besedila.«

Poleg izpusta so mogoče še druge spremembe, zopet pa je pomembno, da jih vpišemo med poševne oklepaje. Spremembe so lahko povsem drobne, npr. zamenjava velike začetnice z malo ali prilagoditev končnic; lahko pa so obsežnejše, npr. dopolnitve z besedo ali nekaj besedami, ki so v širšem izvirnem besedilu jasno razvidne, v citatu pa za razumevanje manjkajo.

Navodila FDV določajo, da je »/p/lagiatorstvo /.../ ena od kršitev akademske poštenosti«.

Tudi v Navodilih FDV beremo, da »strokovno-znanstven/a/ del/a/ temelji/jo/ na znanju, vedenju, analizah in informacijah drugih avtorjev/avtoric«.

Navodila FDV določajo naslednje: »Uporaba teh virov /tj. knjig, člankov, dokumentov ipd./ mora biti navedena in jasno razvidna iz besedila.«

V citat lahko dodamo tudi lastno opombo v smislu komentarja napisanega, morda pojasnila termina. Takih dopolnil naj bo čim manj, če pa se odločimo zanj, med poševnice takoj za besedilom opombe dodamo okrajšavo *op.* ter prvo črko svojega imena in priimka ali zvezo *op. a.* (= opomba avtorja_ice). Enako velja za poudarke, torej naše spremembe prvotno navadnega tiska v ležečega ali krepkega, čeprav lahko to spremembo opredelimo kot našo tudi na koncu citata ali pa že prej, ob navedenki.

Navodila FDV določajo naslednje: »Plagiatorstvo je ena od kršitev akademske poštenosti. Vsako strokovno-znanstveno delo /in diplomska dela pri tem niso izjema, op. N. L./ temelji na znanju /.../ drugih avtorjev/avtoric /.../.«

Navodila FDV določajo naslednje: »Plagiatorstvo je ena od **kršitev** /poudarek N. L./ akademske poštenosti.«

Navodila FDV (Logar in drugi, 2023, str. 15) določajo naslednje: »Plagiatorstvo je ena od **kršitev** akademske poštenosti« (poudarek N. L.).

Navodila FDV (Logar in drugi, 2023, str. 15; poudarek N. L.) določajo naslednje: »Plagiatorstvo je ena od **kršitev** akademske poštenosti.«

5.1.1.4.3 Položaj in oblika sklica na vir

Nekatere možnosti vključitve sklica na vir smo ponazorili že zgoraj. Dodajmo še tri:

V preverjanje hipotez vključimo »vse možne rešitve, dejstva in argument/e/« (Ivanko, 2007, str. 35), nikakor torej ne iščemo samo razlogov za potrditev, da je bilo naše predvidevanje pravilno.

Veit in drugi (2001, str. 371) so hudomušno, a v bistvenem povzeli težavo, v kateri se znajde avtor, ko kurzor prvič postavi v vrstico tik pod naslovom *Sklep*, in sicer tako: »Konec koncev /.../?«

Tu kot iztočnice nastopajo, kot je ugotovila Jemec Tomazin (2010, str. 207–210), celo »glagoli v obrazcih« tipa *zavarovati civilno odgovornost za kaj* /.../.

Sklic prilagodite svojemu toku misli, pomembno je le, da je vaše citiranje natančno, da so spremembe označene in da ste pripisali tudi strani, s katerih ste citat vzeli.

Če vas pri citiranju (in povzemanju) bega razlika med *avtor utemelji* : *avtor utemeljuje*, preberite še podpoglavje 5.2.2 oz. poglejte v osemnajsto poglavje e-učilnice.

Znam. Razumem. Želim vedeti še več.

VAJA 1:

O ločilih pri citiranju lahko več izveste v radijski oddaji KiKs: »Boš prišel in pojedel«? je vprašala mama (Radio Slovenija, Prvi program, 2021b). Voditeljica 8-minutne oddaje in gostja T. Završnik ponazarjata še nekaj možnosti, ki jih tu nismo omenili.

VAJA 2: Ločila, presledki: popravite napake, pravilno rabo označite s kljukico.

Prirejeno po: Logar (2015).

a) Posledično je bila v *Predlogu za izdelavo Slovarja sodobnega slovenskega jezika* (Krek, Kosem in Gantar, 2013, str. 24) kot izhodišče za pripravo geslovnika novega slovarja navedena prav » frekvenčna lista korpusa Gigafida, v kombinaciji z natančno in razmeroma kompleksno statistično obravnavo podatkov iz korpusa Kres, Gos in drugih baz.«

b) Zelo podobno je bilo gradivo za novi slovar opredeljeno tudi v Gliha Komac in drugi (2015, str. 4): »Gradivo za izdelavo geslovnika in redakcijsko obdelavo osrednjih delov posameznih slovarskih sestavkov so korpusni viri, predvsem Gigafida, Kres, Nova beseda in deloma Gos«.

c) Ta države članice EU med drugi poziva, naj bo dostop do »objav, ki so rezultat javno financiranih raziskav, odprt čim prej« (L194/41).

VAJA 3: Preberite še enkrat pravilo o pisanju daljših citatov v drugem poglavju knjige (podpoglavje 2.2.2.5) in popravite primer.

Vir: Isti kot pri Vaji 2.

V zaključnem poročilu CRP-projekta *Odprti podatki* /.../ (2010–2013) so raziskovalci poudarili (Štebe, Bezjak in Lužar, 2013, str. XVI), da so odprti raziskovalni podatki:

> »skupna odgovornost vseh akterjev v znanosti, ki ne more biti prepuščena samo enemu segmentu, npr. etičnim načelom, pač pa

zahteva jasno opredeljene obveznosti tako posameznih raziskovalcev, njihovih ustanov in vodstev, strokovnih in znanstvenih društev ter drugih predstavnikov znanstvene skupnosti, izvajalcev s podatki povezanih storitev, založnikov«.

VAJA 4: Povejte, zakaj je zapis označenih delov pravilen.

Vir: Isti kot pri Vaji 2.

a) Gigafida je torej velik ter po času, zvrsteh, avtorjih, temah idr. raznolik korpus. Krek in Kosem (2013, str. 1) sta v zvezi s tem zapisala: »/Č/im več govorcev dejansko bere določena besedila (ne glede na njihovo 'slogovno šibkost'), tem večji vpliv imajo ta na njihov jezik in toliko bolj so pomembna za leksikografsko obravnavo, ki /.../ slovarske baze opremi z relevantnimi informacijami za različne tipe uporabnikov.«

b) /.../ tudi v obliki »CC«, ki bo omogočala domačim in tujim raziskovalcem »razvoj kakovostnih, robustnih in praktično uporabnih orodij za obdelavo naravnega /v našem primeru slovenskega/ jezika« (Erjavec, 2009, str. 115).

VAJA 5: Komentirajte naslednje sklice (druge napake zanemarite). Kaj je odveč, kaj manjka? Besedila nato napišite na novo tako, da bo sklic v obliki navedenke najkrajši možen.

a) Kot pravi Darja Tasič, v 1. delu svojega dela »Predlogi in težave z njimi« (https://www.lektorsko-drustvo.si/wp-content/uploads/2022/01/3jp-PREDLOGI-20-11-2018.pdf) so predlogi /.../ slovnične besede /in/ naslonke.

b) V knjigi Jezikovna kultura za pravnike. Priročnik z vajami (Logar, 2009) je avtorica problem razložila na naslednji način:

> »Prav tako ni pravilna kombinacija *ob 15.00 uri* /.../.«
>
> (Logar Berginc, 2009, str. 8)

c) Strokovnjakinja Manca Černivec, ki odgovarja na vprašanja v Jezikovni svetovalnici Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša pravi, da stični vezaj uporabljamo, ker gre za pridevniško tvorjenko /.../. Za primer uporabi zloženko 70-leten gospod in poudari, da je pravilno tudi, če številko napišemo z besedo, torej sedemdesetleten. (Černivec, 2021)

VAJA 6: V čem je problematičnost naslednje navedenke? Pod tremi zvezdicami je podan njen poln bibliografski zapis.

Pri zapisovanju moramo biti torej pozorni, saj naselbina ne pomeni naseljenosti, temveč krajevnost, saj imajo le samostojni kraji status naselbinskih imen, vsi njihovi sestavni deli pa več ne (Jezikovna svetovalnica, 2018).

***

Lengar Verovnik, T. (2018, april). Pisanje zemljepisnega imena »Rakova jelša«. *Jezikovna svetovalnica Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU*. Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU. https://svetovalnica.zrc-sazu.si/topic/2918/pisanje-zemljepisnega-imena-rakova-jel%C5%A1a

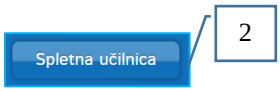

5.1.1.5 Številčenje in drugo označevanje delov besedila

Pri naslovih poglavij in podpoglavij se je v preteklih letih široko uveljavilo desetiško številčenje. Pri tem številčenju med številkami za pikami ni presledkov, na koncu pa ni pike.

Napačen in pravilen zapis desetiškega številčenja sta torej:

Napačno	**Pravilno**
1.	1
1. 1.	1.1
1. 1. 1.	1.1.1

Zaradi preglednosti označujemo in ob tem še odstavčno členimo tudi druge dele besedila. Za tovrstno označevanje imamo na voljo vrstilne številke, črke po abecednem zaporedju, pomišljaje in različna grafična znamenja (privzdignjeno piko, kvadratek ipd.), moramo pa pri tem imeti v mislih:

- da imajo vrstilni številniki piko;
- da pri malih tiskanih črkah dodajamo samo zaklepaje, pri velikih tiskanih črkah samo zaklepaje ali samo piko, pri obojih pa ne smemo pozabiti na črko *č*;
- da alinejni pomišljaji niso vezaji (krajša črtica), temveč to, kar ime sámo pove – pomišljaji.

Kot pri vrstilnih številnikih in črkah je tudi med pomišljajem (ali privzdignjeno piko, kvadratkom ipd. znamenji) ter nadaljnjim besedilom vedno presledek (lahko tudi daljši razmik).

Napačno
Ponovimo: 1.) namen raziskave je to, kar hočemo z njo doseči; 2.) najpogostejši glagol v povedi, ki izraža namen, je *ugotoviti*; 3.) namen je nekaj drugega kot predmet raziskave in cilji. Ponovimo: a.) namen raziskave je to, kar hočemo z njo doseči; b.) najpogostejši glagol v povedi, ki izraža namen, je *ugotoviti*; c.) namen je nekaj drugega kot predmet raziskave in cilji.

Ponovimo:
A.) namen raziskave je to, kar hočemo z njo doseči;
B.) najpogostejši glagol v povedi, ki izraža namen, je *ugotoviti*;
C.) namen je nekaj drugega kot predmet raziskave in cilji.

Ponovimo:
- namen raziskave je to, kar hočemo z njo doseči;
- najpogostejši glagol v povedi, ki izraža namen, je *ugotoviti*;
- namen je nekaj drugega kot predmet raziskave in cilji.

Ponovimo:
•namen raziskave je to, kar hočemo z njo doseči;
•najpogostejši glagol v povedi, ki izraža namen, je *ugotoviti*;
•namen je nekaj drugega kot predmet raziskave in cilji.

Pravilno

Ponovimo:
1. namen raziskave je to, kar hočemo z njo doseči;
2. najpogostejši glagol v povedi, ki izraža namen, je *ugotoviti*;
3. namen je nekaj drugega kot predmet raziskave in cilji.

Ponovimo:
a) namen raziskave je to, kar hočemo z njo doseči;
b) najpogostejši glagol v povedi, ki izraža namen, je *ugotoviti*;
c) namen je nekaj drugega kot predmet raziskave in cilji.

Ponovimo:
A. namen raziskave je to, kar hočemo z njo doseči;
B. najpogostejši glagol v povedi, ki izraža namen, je *ugotoviti*;
C. namen je nekaj drugega kot predmet raziskave in cilji.

Ponovimo:
– namen raziskave je to, kar hočemo z njo doseči;
– najpogostejši glagol v povedi, ki izraža namen, je *ugotoviti*;
– namen je nekaj drugega kot predmet raziskave in cilji.

Ponovimo:
- namen raziskave je to, kar hočemo z njo doseči;
- najpogostejši glagol v povedi, ki izraža namen, je *ugotoviti*;
- namen je nekaj drugega kot predmet raziskave in cilji.

Označevanje s številkami in črkami lahko vključimo tudi v vezano besedilo, kot kažejo primeri:

Sliki prikazujeta kolokacije obeh besed v vzorcu *pridevnik* + *samostalnik*. Označite tiste, ki so: (1) lastne samo *vprašalniku*, (2) samo *anketi* in (3) obema.

ALI:

Sliki prikazujeta kolokacije obeh besed v vzorcu *pridevnik* + *samostalnik*. Označite tiste, ki so: 1. lastne samo *vprašalniku*, 2. samo *anketi* in 3. obema.

ALI:

Sliki prikazujeta kolokacije obeh besed v vzorcu *pridevnik* + *samostalnik*. Označite tiste, ki so: (1.) lastne samo *vprašalniku*, (2.) samo *anketi* in (3.) obema.

Novi termini nastajajo iz dveh virov: (a) s prvinami in po pravilih lastnega jezika ali (b) s prevzemanjem iz drugih jezikov.

Obstaja pa še en del besedila, ki ga številčimo, in sicer opombe. Številka kot znamenje za opombo je v tekočem besedilu privzdignjena in levostična za ločilom ali besedo pred sabo, pod črto pa ima za sabo najprej presledek ter šele nato besedilo.

Napačno	**Pravilno**
Uvod ni spremna beseda, [17] kar pomeni /.../	Uvod ni spremna beseda,[17] kar pomeni /.../
_____	_____
[17]Zaključna dela spremne besede nimajo.	[17] Zaključna dela spremne besede nimajo.

Navedeno velja tudi pri zvezdici ali katerem drugem znamenju za opombo, če se odločimo za tega namesto za številko.

Znam. Razumem. Želim vedeti še več.

V urejevalniku besedil Microsoft Word si lahko pri označevanju odstavkov pomagate z naslednjima ukaznima gumboma:

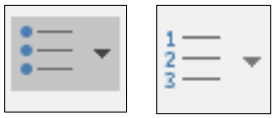

Levi gumb (tisti s pikami) ob kliku na puščico ponudi tudi druge možnosti označevanja (Slika 5.1).

Slika 5.1: Microsoft Word: možnosti označevanja odstavkov

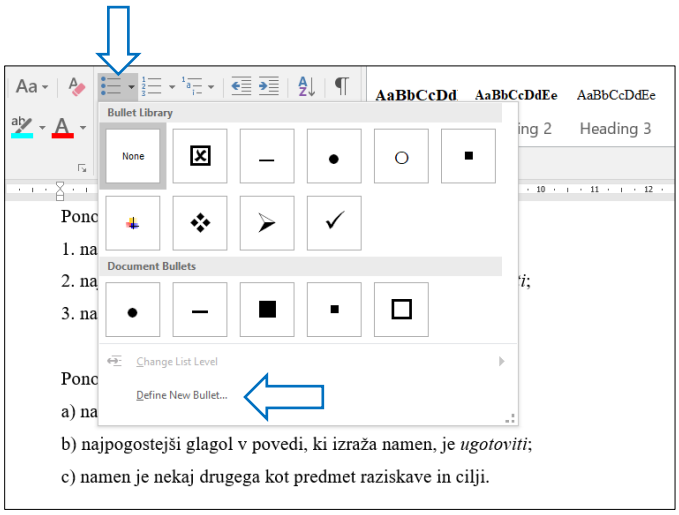

Če v svojem naboru še nimate pomišljaja, kliknite na *Define New Bullet* / *Določi novo oznako* in nato na *Symbol* / *Simbol* (Slika 5.2). Odprlo se bo novo okno z množico znamenj, med katerimi je tudi pomišljaj. Kliknite nanj in izbiro potrdite z *OK*.

Slika 5.2: Microsoft Word: izbira dodatnih znamenj za označevanje odstavkov

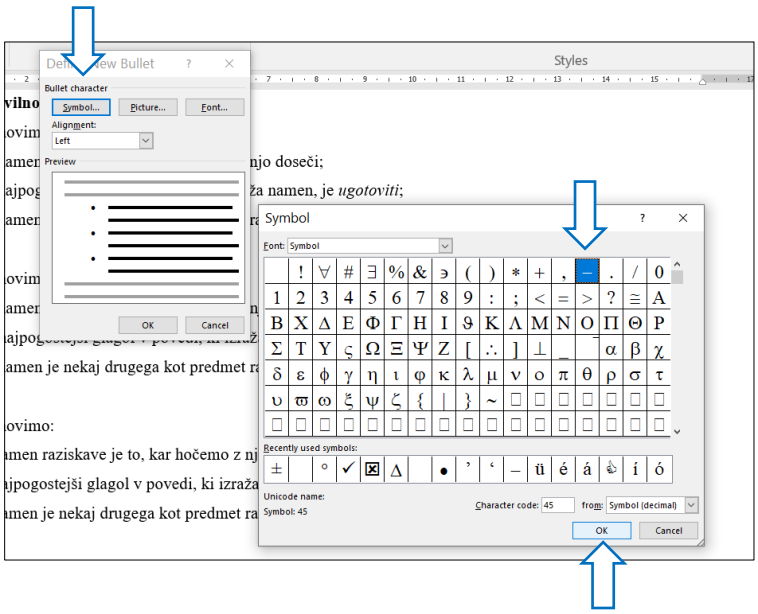

Poslej vam bo pomišljaj vedno na voljo že ob kliku na osnovni ukazni gumb (tisti s pikami).

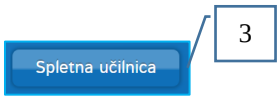

5.1.1.6 Vezaj in pomišljaj

Vezaj je krajša črtica (-), pomišljaj je daljša črtica (–). Obstaja tudi dolgi pomišljaj (—). Ta je redek, pride pa prav, ko navajamo raznorodne elemente, ki jih ne želimo pisati vsakega v svojo vrstico, navadno zato, ker bi nam to vzelo preveč prostora (gl. primere v Vaji 2 v podpoglavju 5.2.4.1 ali v dvajsetem poglavju e-učilnice).

V slovenskem pravopisu imata vezaj in pomišljaj različni vlogi. Prvi je pogosteje stični, tj. hkrati levo- in desnostični, drugi je pogosteje nestični.

5.1.1.6.1 Vezaj

V strokovno-znanstvenih besedilih je dokaj pogost le stični vezaj. Potrebujemo ga pri:

a) črkovnih simbolih in kraticah, pisanih z velikimi tiskanimi črkami, ko jim dodamo končnico, npr. *s C-jem, pred* t*-jem, v BDP-ju, na SURS-u;*

b) zloženkah in izpeljankah, če je v prvem delu številka, črka ali drug simbol ter kratica, npr. *5-članski*, n-*kotnik*, *γ-žarki*, *Δ-kritičen*, *USB-ključ*;[1]

c) prirednih zloženkah in izpeljankah iz njih, v katerih ima vrednost 'in', npr. *informacijsko-komunikacijski*, *vhodno-izhodni*, *Cauchy-Riemannov*.

Če ste pozorno prebrali uvodni odstavek v tem podpoglavju, ste opazili še eno rabo vezaja, in sicer vezaja, ki je stični samo na levi strani. Pisalo je:

> V slovenskem pravopisu imata vezaj in pomišljaj različni vlogi. Prvi je pogosteje stični, tj. levo- in desnostični, drugi je pogosteje nestični.

Tak zapis vezaja je možen pri prirednih zvezah dveh ali več zloženk ali sestavljenk, ki imata oz. imajo drugi del skupni. Npr. še *pet- in šestčlanski* oz. *5- in 6-članski*; *notranje- ali zunanjepolitični*; *osnovno-, višje- oz. visokošolski*, *pro- ter anticepilski*.

5.1.1.6.2 Pomišljaj

1. Pomišljaj kot tehnično znamenje

Začnimo s pomišljajem, ko ta pravzaprav ni ločilo (jezikoslovci pravimo, da nima skladenjske vloge). Za strokovno-znanstveno pisanje so pomembne štiri take rabe.

a) Prvo smo omenili že zgoraj, kjer je šlo za označevanje alinejnega odstavka:

Napačno

Ponovimo:
- namen raziskave je to, kar hočemo z njo doseči;
- najpogostejši glagol v povedi, ki izraža namen, je *ugotoviti*;
- namen je nekaj drugega kot predmet raziskave in cilji.

Pravilno

Ponovimo:
– namen raziskave je to, kar hočemo z njo doseči;
– najpogostejši glagol v povedi, ki izraža namen, je *ugotoviti*;
– namen je nekaj drugega kot predmet raziskave in cilji.

b) Druga tehnična vloga pomišljaja je znana iz matematike. Gre za pomen 'minus', npr. *15 – 5 = 10*. Ta pomišljaj ima na obeh straneh presledek. Kot 'minus' ga uporabljamo tudi pri

[1] Predlog novega Pravopisa 8.0 (2023, poglavje Ločila) za poimenovanja, ki jih ponazarjajo zadnji trije primeri, predvideva opustitev vezaja in zapis narazen, torej *γ žarki*, *Δ kritičen*, *USB ključ*. Ker pa je predlog še v strokovnem usklajevanju, je trenutno pravilen le zapis z vezajem.

temperaturi (*–15 stopinj Celzija*; *–15 °C*), finančnem stanju (*–15.000 EUR*) in še kje. Za razliko od pomišljaja kot simbola za odštevanje je ta pomišljaj desnostični.

c) Tretji tehnični vlogi pomišljaja se pri strokovno-znanstvenem pisanju nikakor ne moremo izogniti. Povezana je z njegovim pomenom 'od ... do'.

> Opombe z zgornjo vsebino je Jakop (2001, str. 43, 45–49) poimenovala mnenjske opombe /.../.
>
> Jakop, N. (2001). Vsebinska tipologija opomb. V N. Logar in T. Verovnik (ur.), *Nastajanje strokovnih in znanstvenih besedil: med pisanjem in družbenim kontekstom* (str. 36–52). Študentska založba.

Kot je razvidno, je pomišljaj v tem pomenu na obeh straneh brez presledkov. Seveda pa kot tak ni uporaben le za navedbo strani. Odtipkamo ga povsod, kjer želimo izraziti razpon, razdaljo, razmik ipd.

2001–2015	15–20 °C	15–20 mm	15–20 %
let Zagreb–Frankfurt	železniška povezava Maribor–Koper		razdalja šola–dom

Če nam pomišljaj v tem zapisu ni všeč, lahko oba predloga tudi izpišemo: *od 2001 do 2005*, *od Maribora do Kopra*. Za izpis se je bolje odločiti tudi v primerih, ko na levi in desni strani pomišljaja ni le ena številka ali beseda, temveč dve, tri.

> od 15. 3. do 20. 3. 2000
>
> od Višnje Gore do Ivančne Gorice

Za pomen 'od ... do' pa nikakor ni pravilna kombinacija predloga in pomišljaja, pa tudi vezaja ali celo zamenjava z njim:

Napačno	**Pravilno**	
od 2001–2005	2001–2005	od 2001 do 2005
od 2001 - 2005	2001–2005	od 2001 do 2005
od 2001-2005	2001–2005	od 2001 do 2005
2001 do 2005	2001–2005	od 2001 do 2005

č) Četrta tehnična vloga pomišljaja je redkejša, poleg pomišljaja pa jo opravlja tudi dvopičje (prim. podpoglavje 5.1.1.2 oz. prvo poglavje e-učilnice). Ponazarjajo jo naslednji primeri: *merilo 1 – 30.000, analiza 1 – analiza 2, rezultat 3 – 2*. Pri teh in podobnih ima pomišljaj pomen 'proti', za razliko od pomena 'od ... do' pa je v pomenu 'proti' nestični. Sem sodijo tudi primeri kot *stik zdravnik – pacient*, *interakcija človek – računalnik*, *sodelovanje na ravni učitelj – učenec – starši*, v katerih ima pomišljaj pomen 'odnosa', ni pa ta odnos izrecno odnos 'proti'. V tem pomenu pomišljaj ni zamenljiv z dvopičjem.

2. Pomišljaj kot ločilo

Pomišljaj kot ločilo ima skladenjsko vlogo. V tej vlogi počne marsikaj. Če boste v naslednjih zgledih pozorni na pomen, boste opazili, da pomišljaj stoji pred (a) mislijo, ki nasprotuje pravkar napisani misli, (b) mislijo, ki stopnjuje, (c) mislijo, ki dopolnjuje, (č) mislijo, ki pojasnjuje, (d) mislijo, ki drugače izraža predhodno, (e) mislijo, ki jo želimo izpostaviti, ipd.

> Obe možnosti sta enako pomembni in prevzemanja izmed obeh ne gre kar *a priori* obsoditi kot slabše izbire – nasprotno: »prevzemanje iz sodobnih jezikov /je/ najbolj produktiven terminotvorni proces« (Vintar, 2008, str. 51).
>
> Podatki na Sliki 3.8 torej kažejo, da je večina študentov v letu dni pred izpolnitvijo ankete terminološko težavo imela – pa ne le ene, temveč v povprečju kar 5 do 9 težav.
>
> V uvodu ne podajamo razlogov in utemeljitev, ne predstavljamo izjem ali posameznih ožjih odločitev; vsekakor torej nismo izčrpni – za vse to je prostor v nadaljevanju.
>
> Druga naloga pripravljalcev terminoloških slovarjev je določitev meje večbesednega termina – torej odgovor na vprašanji, kje se termin začne in kje se termin konča.
>
> Pravzaprav znamo zdaj temu reči tudi drugače – odstavek mora biti koherenten.
>
> Grafični elementi – ne pretiravajte z njimi!

Ob tem, da pomišljaj bralca nekako pripravi na avtorjevo sledečo misel, stoji tudi na mestu – če smo zdaj pozorni na zgradbo povedi –, kjer se srečata bodisi dva stavka iste povedi bodisi se stavek sreča z besedo oz. besedno zvezo iste povedi. Drugače rečeno: je ločilo protivnega, pojasnjevalnega, stopnjevalnega in drugih priredij, lahko je tudi ločilo različnih podredij, pa vsekakor še ločilo soredja. Res je, da pri vsem naštetem običajno uporabljamo vejico, če pa želimo misel izrecno izpostaviti in v branje vsiliti nekoliko daljši premor, potem je pomišljaj prava izbira (ponekod tudi dvopičje), le pretiravati ne gre z njim.

Pomišljaj ima poleg enodelne tudi dvodelno različico. Med dva pomišljaja napišemo misli, kakršne smo omenili že zgoraj (torej misli, ki nasprotujejo, itd.), in enako kot zgoraj tudi tokrat oba pomišljaja zahteva zgradba povedi. Prim.:

> Če tretjemu jedrnemu odstavku sledi le še zaključni odstavek, njegova zadnja poved – to je logično – ni več napovedovalna.
>
> Čisto prva poved eseja, ki mora biti tematska, je – če dobro pogledam – pravzaprav samo preubeseditev naslova.
>
> kljub težnji po natančnosti pa – tako Južnič – ni treba, da je /stil/ tog in odrevenel

Če ste ob branju teh primerov pomislili na vrinjene stavke, imate prav: po zgradbi gre tu za vrivke. Da je tako, vemo med drugim po tem, da so bili vstavljeni na mesta, kjer so prekinjali običajni potek povedi, imajo pa tudi druge vrivkove značilnosti, o katerih gl. več v podpoglavju

5.1.1.7.3 ali dvanajstem poglavju e-učilnice. Dodajmo le še, da bi namesto pomišljajev v navedenih treh primerih lahko uporabili tudi vejice ali oklepaje.

Znam. Razumem. Želim vedeti še več.

VAJA 1: Obkljukajte pravilne zapise vezaja in pomišljaja, napačne popravite.

a) 4 - stopenjska lestvica
b) razdalja manipulator–stiskalnica
c) obalno-kraška regija
č) str. 13 - 15
d) 95-centimetrski
e) brez DDVja
f) 31–40 let
g) dogovor ZDA–Kanada
h) v obdobju od 2005 - 2010
i) Kaiser-Meyer-Olkinova mera
j) gumb VKLOP - IZKLOP
k) 80-rezinski CT
l) dobri lastnosti ABS - a sta ...
m) Doob - Meyerjev izrek
n) razmerje 3 - 4
o) 5-mestno število

VAJA 2: Napišite na krajši način.

a) petsobno (stanovanje) = _____
b) desetletne do dvajsetletne (poplave) = _____
c) socialnopolitična in stanovanjskopolitična (strategija) = _____
č) monosaharidi, disaharidi in trisaharidi = _____

Spletna učilnica 4

5.1.1.7 Vejica

V izhodišču pri vejici ne moremo mimo naslednjega dejstva: besede in besedne zveze ter stavki so med sabo:

a) v enakovrednem razmerju,

b) v nadredno-podrednem razmerju in

c) v sorednem razmerju (so torej samo postavljeni eden ob drugega ali eden sredi drugega).

Npr.:

SREDSTVA: pisalo, papir, knjiga

Takšen razvoj je za zgodovino medijev sicer zanimiv, vendar ne predstavlja demokratizacije.

Pripravka ne uporabljamo v vročem vremenu, ker prehitro izhlapi.

Če se otrok laže koncentrira ob glasbi, naj bo v ozadju nežna glasba.

Simon Baron Cohen, avtor teorije uma, je to opredelil kot slepoto oz. nezmožnost branja misli.

/D/obrih 80 % jih vedno uporablja kolesarsko čelado in, tako vsaj pravijo, pravilno ravna v določeni prometni situaciji.

Razlaga na nadaljnjih straneh oz. v nadaljnjih poglavju e-učilnice sledi omenjeni členitvi in jo še dopolnjuje na naslednji način (pripisali smo le po en primer):

	Stran / Poglavje v e-učilnici
5.1.1.7.1 **Prirednost med stavki in znotraj stavčnega člena**	**23–38 / 5–6**
1. Vezalno priredje *Predstavitve izdelkov /.../ vsebujejo dobro vidno ceno /.../, možnost dodajanja lastne cene, možnost vprašanj ponudniku in dodajanja izdelka v nakupovalno košarico.*	23 / 5
2. Ločno priredje *Kako pogosto: redno **ali** občasno?*	24 / 5
3. Stopnjevalno priredje *Ovira danes ni **ne** daljava **ne** jezik.*	25 / 5
4. Druga priredja *Prikaz motiva kolesa je na izdelku E 27 precej nespreten in neroden, **a** zanimiv.*	26/ 5
5. Polstavek *Tako misleč(,) se je odpravil k Častitemu in se dotaknil njegovih stopal.*	30 / 6
5.1.1.7.2 **Podrednost**	**38–56 / 7–11**
1. Podrednost med stavki	38–49 / 7–10
A. Glavni stavek + odvisni stavek *Hišo sem izbral, **ker** ima prostore na obeh straneh veže.*	38 / 7
B. Glavni stavek + priredno zloženi odvisni stavek *Menimo, **da** je pesem splošno znana **in da** se jo vsi učenci radi učijo.*	43 / 8
C. Glavni stavek + odvisni in nadredni stavek *Avtorja pravita, **da če** je človek sprejet v družbi, njegovo socialno vedenje vsaj delno odraža socialno vedenje družbe.*	45 / 9
Č. Stavek + odvisni in glavni stavek *Odgovornost je del vsake suverene države, **in če** država ne uspe pri izvajanju te dolžnosti, odgovornost preide na mednarodno skupnost.*	46 / 10
2. Podrednost znotraj stavčnega člena	49–56 / 11
A. Jedro + stavčni prilastek *Kupci, ki uživajo v nakupovanju, opravijo več nakupov.*	50 / 11
B. Jedro + polstavčni prilastek *Izdelki, plačani z Moneto, se obračunajo na telefonskem računu naročnika.*	51 / 11

5.1.1.7.3 **Sorednost s stavki in stavčnimi členi**	**56–66 / 12**
1. Izpostavek *Skratka, pojem strpnosti je velikokrat mišljen kot nekaj resnično dragocenega.*	57 / 12
2. Vrivek */Za ta poklic/ moraš imeti najmanj dve leti, priporočljiva so tri leta, izkušenj na terenu.*	58 / 12
3. Pristavek *W. R. D. Fairbairn, začetnik teorije odnosov, se je v svojih raziskavah osredotočal na odnose med jazom in drugim.*	61 / 12
4. Dostavek *Ena izmed fizioloških sprememb je tudi degeneracija sklepov, še posebej hrbtenice.*	62 / 12

Uvodoma še ponovimo, kaj so stavčni člen, stavek in poved (Slika 5.3).

- **Stavčni člen** je pomenska enota stavka. Glavni stavčni členi so osebek, povedek, predmet in prislovno določilo.
- **Stavek** so besede, zbrane okrog osebne glagolske oblike, tj. povedka.
- **Poved** je enota jezikovnega sporočila, ki se v pravopisno pravilnem zapisu začne z veliko začetnico in konča s končnim ločilom.

Slika 5.3: Stavčni člen, stavek, poved

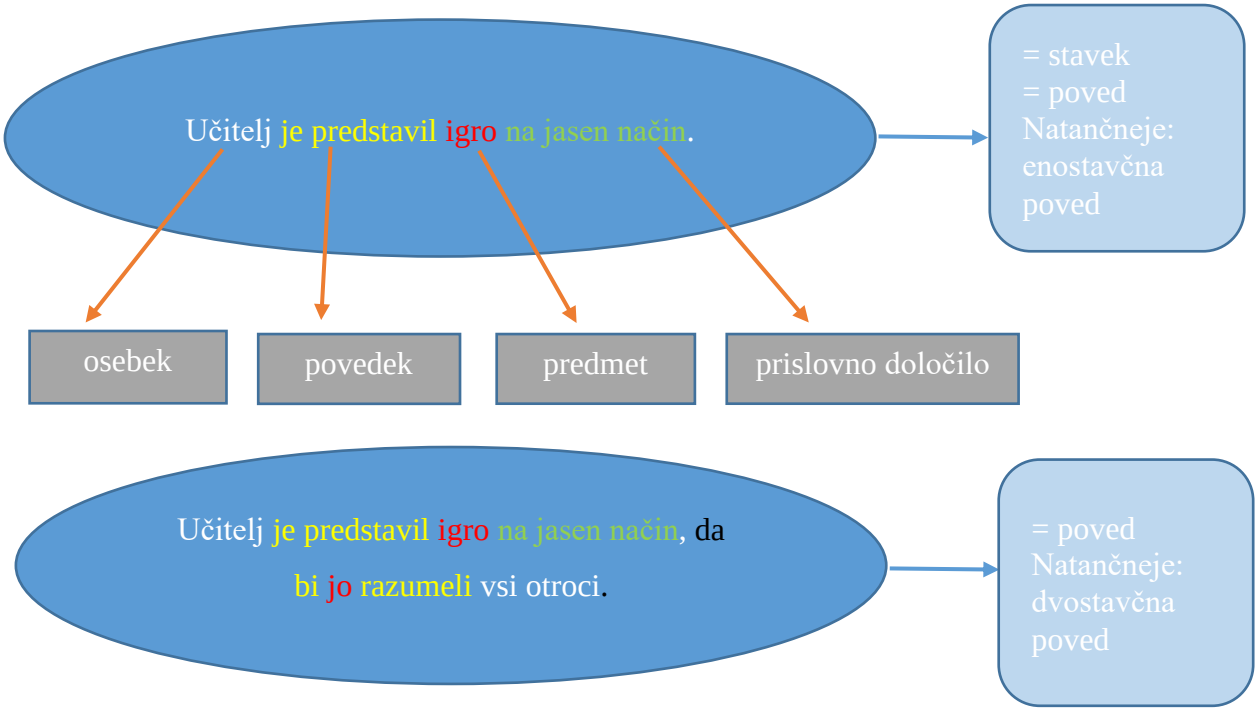

5.1.1.7.1 Prirednost

1. Vezalno priredje

Vezalno priredje imenujemo tudi naštevanje. Če pri naštevanju uporabimo veznika *in* in *ter*, potem za vejico ni potrebe, npr. *Predstavitve izdelkov /.../ vsebujejo dobro vidno ceno /.../ in možnost dodajanja lastne cene ter možnost vprašanj ponudniku in dodajanja izdelka v nakupovalno košarico ter rok dobavljivosti*; če pa katerega od obeh veznikov izpustimo, na njegovo mesto stopi vejica.

> Predstavitve izdelkov /.../ vsebujejo dobro vidno ceno /.../, možnost dodajanja lastne cene, možnost vprašanj ponudniku in dodajanja izdelka v nakupovalno košarico /.../.

Zgornjemu enostavnemu pravilu moramo pristaviti še pravilo, ki je nekoliko zahtevnejše. Izhajajmo iz dveh primerov:

> Neopazna, tanka, črna črta je bila /.../.
>
> PROTI:
>
> Mednarodni mladinski pevski festival je bil /.../.

Primera sta si enaka v tem, da ima njun osebek pred jedrom (*črta*, *festival*) več pridevnikov, različna pa v tem, da ti sodijo v dve skupini. V prvem primeru so bili vsi pridevniki lastnostni, v drugem pa vrstni. Navedeni skupini pridevnikov se med sabo ločita po vprašalnici in možnosti stopnjevanja. Po lastnostnih pridevnikih se vprašamo s *Kakšen?* in jih lahko stopnjujemo, po vrstnih pa s *Kateri?* in jih ne moremo stopnjevati. Pri prvih je vmes vejica, pri drugih je ni. Tako npr. še *zahtevna, dolgotrajna naloga* ali *dolgočasna, kratka, nedodelana predstavitev* PROTI *kvalitativna raziskovalna metoda* ali *slovenski tovorni železniški promet*.

Seveda pa je mogoča tudi kombinacija obojih pridevnikov, ki se vedno začenja z lastnostnimi. Npr. (primera sta izmišljena):

> grd, star, rdeč, poškodovan kovinski ladijski zabojnik
>
> lepa, velika, črna, očiščena steklokeramična kuhalna plošča

Tukajšnje zaporedje pridevnikov ni naključno. Nasprotno: pridevniki si sledijo v točno določenem vrstnem redu, pri čemer imajo tudi vse skupine znotraj lastnostnih pridevnikov (te so štiri oz. jih je pet), pa tudi znotraj vrstilnih pridevnikov določeno mesto. Poglejmo ga znotraj lastnostnih, ker je relevantno za vejico:

1. kakovostni pridevnik (zgoraj *grd, lep*; ta pridevnik izraža relativno oceno lastnosti),
2. merni pridevnik (*star, velik*; najlažje ga prepoznamo po ožji vprašalnici *Kolikšen?*),

3. pridevnik barve (*rdeč*, *črn*),
4. pridevnik stanja (*poškodovan*, *očiščen*; ti pridevniki odgovarjajo na ožjo vprašalnico *V kakšnem stanju?* in so nastali iz glagola),

– – –

5. snovni pridevnik (*kovinski*, *steklokeramični*; ti pridevniki povedo, da je nekaj iz neke snovi),
6. vrstni pridevnik (*ladijski*, *kuhalni*).

Snovni pridevniki so vedno tik pred vrstnimi, dejansko so tudi sami napol vrstni (lahko jih torej uvrstimo med lastnostne ali med vrstne), saj jih ne moremo stopnjevati – in prav zato pred njimi vejice ne pišemo več. Povedano drugače: v nizih, kakršne prikazujeta zgornja zgleda, je zadnja vejica napisana pred zadnjim še čisto pravim lastnostnim pridevnikom, tj. pred pridevnikom stanja.

Na koncu obravnave vejice v vezalnem priredju ponazorimo še vejico, ko táko priredje tvorita dva stavka (zgoraj smo namreč prikazali vejico v vezalnem priredju znotraj stavčnega člena). Pravilo že poznate: med dvema stavkoma vejico pišemo na mestu, kjer bi med njima sicer napisali vezalni *in* ali *ter*. Če torej v povedi *Igra je univerzalna <u>in</u> presega meje časa* veznik *in* izpustimo, je spremenjeni stavek videti tako:

> Igra je univerzalna, presega meje časa.

2. Ločno priredje

Ločno priredje je naslednje priredno razmerje, ki ob uporabi veznika prav tako nima vejice, ob njegovem izpustu pa je ta obvezna. Najpogostejši veznik ločnega priredja je *ali*, sledi mu *bodisi*. Če bi v povedi *Kako pogosto jih uporabljate – redno <u>ali</u> občasno?* veznik *ali* izpustili, bi ga morali nadomestiti tako:

> Kako pogosto jih uporabljate – redno, občasno?

In še primer za ločno razmerje med stavkoma: *Da bi zavrnili <u>ali</u> potrdili zastavljene hipoteze* /.../. Tudi tega bi bilo mogoče napisati:

> Da bi zavrnili, potrdili zastavljene hipoteze /.../.

Vsekakor pa vejica izbirnosti med dvema možnostma ne izraža s tako močjo kot veznika *ali* in *bodisi*, zato raba ločne vejice ni pogosta. Pravzaprav je še več primerov, v katerih omenjenih veznikov ne more zamenjati, ne da bi s tem nastala motnja pri razumevanju. Prim.:

? učenec se lahko na pot odpravi peš po urejeni gozdni poti ali /, s kolesom po kolesarski stezi

? ozon je lahko bodisi koristen bodisi /, škodljiv

Če si ob koncu tega priredja zamislimo še eno napačno kombinacijo vejice, je ta videti tako:

Napačno

učenec se lahko na pot odpravi peš po urejeni gozdni poti, ali s kolesom po kolesarski stezi

ozon je lahko bodisi koristen, bodisi škodljiv

Pravilno

učenec se lahko na pot odpravi peš po urejeni gozdni poti ali s kolesom po kolesarski stezi

ozon je lahko bodisi koristen bodisi škodljiv

3. Stopnjevalno priredje

Pri ločnosti (zgoraj) se zmožnost vejice, da zamenja priredne veznike, dejansko tudi konča. Že pri naslednjem prirednem razmerju, tj. tukajšnjem stopnjevalnem, je ne moremo več postaviti na mesto njegovih tipičnih veznikov. Pravzaprav: vejico bi tudi namesto *ne – ne* idr. z nekaj preubeseditvami lahko postavili, vendar bi bilo razmerje med besedami znotraj stavčnega člena in med stavki potem naštevalno, ne pa več stopnjevalno.

Če z nadomeščanjem ne gre, pa je stopnjevalno razmerje posebno v tem, da nekateri njegovi vezniki nastopajo skupaj z vejico, medtem ko so drugi brez nje.

a) Vezniki *ne, ne – ne* in *niti, niti – niti*, ki lahko nastopajo samostojno ali v paru (so torej lahko dvodelni), nimajo vejice, in to ne spredaj ne vmes.

Ovira danes ni ne daljava ne jezik.

pot vpeljave te nove metodologije dela ni preprosta niti hitra

Zbornica ni niti odvetniška družba niti niso njeni člani njeni partnerji ali zaposleni.

b) Tudi dvodelna veznika *tako – kakor (tudi)* in *tako – kot (tudi)* vejice nimata, vendar pa to velja le, če sta dejansko dvodelna. Povedano drugače: če besedo *tako* tu izpustimo, potem pred stopnjevalnim *kakor (tudi)* in *kot (tudi)* vejico pišemo.

Tako za vlogo kakor tudi za potrdilo A1 se ne plačuje taksa.

TODA:

po /tem odseku/ proge vozijo vsi regionalni /in/ mednarodni vlaki, kakor tudi tovorni vlaki vseh vrst

In še primer z dvema stavkoma:

Delodajalec tako ni sprejel ustreznih aktov kakor tudi ni organiziral procesa glede na kadrovsko zasedbo.

TODA:

Vendar lahko s primernim in sistematičnim pristopom /.../ dosežemo visoko stopnjo prihrankov, kakor tudi izboljšamo zadovoljstvo /.../..

c) Ostala sta le še dva veznika stopnjevalnega priredja: *pa tudi* in *pa še*. Tu je odgovor o vejici en sam: *pa tudi* in *pa še* imata pred sabo vedno vejico.

Prebivalci so zaposleni predvsem v Brestanici, Sevnici in na Senovem, pa tudi v Krškem.

Otokar IV. je imel le enega potomca, pa še ta je bil nezakonski.

Ponovimo še enkrat v obliki napačno – pravilno:

Napačno

Če višina plačila ni določena niti s tarifo, niti s pogodbo, jo določi sodišče.

Z orodjem lahko analiziramo tako lokalne, kakor tudi oddaljene oznake s strežnika OPC.

V zadnjem obdobju v množičnih občilih pa tudi v evropskem parlamentu naletimo na izraz multikulturnost Evrope.

Pravilno

Če višina plačila ni določena niti s tarifo niti s pogodbo, jo določi sodišče.

Z orodjem lahko analiziramo tako lokalne kakor tudi oddaljene oznake s strežnika OPC.

V zadnjem obdobju v množičnih občilih, pa tudi v evropskem parlamentu naletimo na izraz multikulturnost Evrope.

4. Druga priredja

Od tod dalje čisto vsa priredna razmerja zahtevajo vejico. Gre za:

- protivno,
- vzročno,
- pojasnjevalno in
- sklepalno/posledično priredje.

Poglejmo jih na primerih, ko se pojavijo znotraj stavčnega člena in med stavki:

Prikaz motiva kolesa je na izdelku E 27 precej nespreten in neroden, a zanimiv.
Afroameričani so služili tudi v konfederacijski vojski, vendar o tem ne obstaja veliko zapisov.

Temu pravimo »prisilna prodaja«, kajti s takšnim načinom ne prisluhneš stranki in ji ne svetuješ.[2]
Občina Zreče je izrazito turistično-industrijska občina, saj sta ti dve panogi tu vodilni.

[2] Primerov, ki so stilno posebni ali redki in jih v korpusu Kas ni bilo, nismo navajali. Sem bi šla npr. izmišljena poved za vzročnost znotraj stavčnega člena **Igranje odbojke, kajti gibanje je koristno za telesno zdravje*. Namesto tega smo navedli še dva primera vejice med stavkoma.

lokalni magnati pa naj bi začeli zasledovati le še lastne interese, namreč nadzor nad zemljo, ljudmi in prihodki
Predpostavka analize variance je t. i. sferičnost, to je enakost varianc razlik vseh parov merjenj.

Hkrati /.../ se zaveda, da bo /taka/ zgodovina /.../ manj všečna, zato pa bolj verodostojna.
Takšno indikacijo bi v tem primeru zaznali, torej je metoda I smiselna izbira.

Dve od zgornjih razmerij sta možni znotraj stavčnega člena že tudi pred jedrom. Če ju za potrebe razlage pretvorimo, sta videti tako:

Na izdelku E 27 je precej neroden, a zanimiv prikaz motiva kolesa. = **protivno priredje**

Hkrati se zaveda, da bo to /.../ manj všečna, zato pa bolj verodostojna zgodovina. =

sklepalno/posledično priredje

Pomembno je, da v takih zvezah ne napišemo še druge vejice, tj. tam, kjer smo narisali prazen kvadratek.

Tipični vezniki tu prikazanih priredij so:

- protivni: *a, pa, vendar, toda, ampak, ne samo/le – ampak/temveč tudi, temveč, marveč, samo da, le da*
- vzročni: *kajti, saj, namreč*
- pojasnjevalni: *to je, in sicer, namreč, torej*
- sklepalni/posledični: *zato, torej*

Povzemimo:

☒ Pred vezalnima *in, ter* in ločnima *ali, bodisi* vejice ni.

✓ Če veznika *in* in *ter* izpustimo, ju vejica lahko nadomesti; v zelo omejenem obsegu to velja tudi ob izpustu veznikov *ali* in *bodisi*.

✓ V nizu pridevnikov pred jedrom vejico pišemo med lastnostnimi pridevniki,

☒ ne pa tudi pred vrstnim pridevnikom in vmes med več vrstnimi pridevniki.

☒ Pred in med stopnjevalnimi vezniki *ne, ne – ne, niti, niti – niti, tako – kakor (tudi), tako – kot (tudi)* vejice ni.

✓ Če pri *tako – kakor (tudi), tako – kot (tudi)* besedo *tako* izpustimo, je pred *kakor (tudi)* in *kot (tudi)* vejica obvezna.

✓ Stopnjevalna veznika *pa tudi* in *pa še* imata pred sabo vedno vejico.

✓ Med besedami, besednimi zvezami in stavki, ki so med sabo povezani v protivno, vzročno, pojasnjevalno ter sklepalno/posledično priredje, je vedno vejica.

Znam. Razumem. Želim vedeti še več.

VAJA 1: Vstavite pravilne vejice.

a) iskreno tesno prijateljstvo

b) mednarodni potniški promet

c) novo veliko ograjeno teniško igrišče

č) zahtevna kratka vódena terenska vaja

d) čudovito manjše skrito poletno kopališče

e) težek tridnevni ustno-pisni preizkus

f) žalosten hladen oblačen zimski dan

g) majhna pisana papirnata vrečka

h) zanimiva velika sivomodra steklena fasada

VAJA 2: Na označena mesta vstavite pravilne vejice ali pa mesto pustite prazno, če vejice ni.

a) Pokriti__ športni objekti niso grajeni tako razpršeno po mestu kot odprti__ športni objekti.

b) »Ali je /predmet/ okrogle__ kvadratne__ trikotne oblike?«

c) Najnižja__ srednja vrednost je znašala 101 mL.

č) Liki okroglih oblik naj bi bili mehki__ dobrodušni in varovalni. Ostri liki naj bi bili inteligentni__ dinamični__ nevarnejši in polemični.

d) odločitev za investicijo v nova__ lesena__ troslojna okna je smiselna le, če /.../

e) Z variiranjem vode v tušu in slojevitim slikanjem je vzpostavljeno veliko sivih tonov in razvejane__ zanimive ploskve.

VAJA 3: Vstavite pravilne vejice (pozor: v nekaj primerih ni nobene).

a) Zrak v teh hodnikih je topel saj ga ogrevajo vsa okoliška stanovanja.

b) Vrednosti se lahko občasno zelo približajo opozorilni meji toda indikacije ne bomo dobili.

c) Učenci tako spoznavajo in se učijo o lokalni zgodovini ter o izvoru imen.

č) Marketinške kampanje znotraj CRM sodijo med najpomembnejše dejavnike kajti v CRM predstavljajo personalizacijo strank.

d) pravo posameznikom ne nalaga zgolj dolžnosti ampak tudi pravice

e) Po zgradbi je zelo podoben celulozi le da ima na C2 atomu namesto hidroksilne skupine (-OH) vezano /.../.

f) Revidirana Bloomova taksonomija se deli na 6 stopenj: pomnjenje razumevanje uporaba sinteza in ustvarjanje.

g) Projekt je že v začetku imel težave namreč sedimenti v Amazonskem nižavju so nestabilni in ob močnih padavinah podvrženi poplavam.

h) Do zalog trgovskega blaga pride podjetje z nakupom bodisi od proizvajalca bodisi od grosista.

i) poznavanje pojma /je/ statistično značilno povezano z regijo zato smo hipotezo potrdili

j) v sodobnem času narašča »priljubljenost« njenih literarnih del pa tudi njene osebnosti

k) Zadovoljstvo pri delu zajema tri pomembne dejavnike in sicer vrednost pomembnost in zaznavanje.

l) Poimenovanje izhaja iz same lastnosti tj. dentatnosti (ang. denticity).

m) Od leta 2004 ni več prihajalo do ekstremnih rasti ali padcev v prodaji.

VAJA 4: Veznik *pa*

Ob vezniku *pa* ponavadi najprej pomislimo na njegovo protivno vlogo.

Ena ali obe osebi /.../ lahko uporabita prevajalca, pa to vseeno ni vedno dovolj.

/O/samljenost sicer ni značilna zgolj za starostnike, pa vendar pri njih izstopa.

Vredno je opozoriti, da protivni *pa* večinoma ni prva beseda v stavku, s katerim izražamo nasprotovanje. Pogosto se umakne nekoliko v desno, zato navodila, da pred (!) protivnim *pa* pišemo vejico, ne smemo jemati dobesedno. Vejico v resnici postavimo na mejo med prvim in drugim stavkom protivnega priredja.

Prestrašil se je in pobegnil v vas, knjiga pa je ostala na travi ob reki.

Pokaže se velik del moje osebnosti, svoje identitete pa ne razkrijem.

Površinska temperatura /se/ na osončeni strani dvigne do 430 °C, na nočni strani pa spusti na –180 °C.

Veznik *pa* ima – kot smo videli v razlagi – v priredjih še druge vloge. Eno od njih tu izpuščamo, ker je pogovorna (»Pridi pa povej!«), drugo opravlja skupaj s členkoma *tudi* in *še*, tretjo zopet sam.

Naloga: Prepoznajte, ali *pa* nastopa v (a) stopnjevalnem ali (b) sklepalnem/posledičnem priredju.

a) Če je vzrok za nastanek invalidnosti poškodba zunaj dela ali bolezen, pa pridobi zavarovanec pravico do invalidske pokojnine. _____

b) Štirisobna stanovanja so zastopana samo v posameznih blokih, pa še tam so večinoma v zadnjem nadstropju. _____

c) Če že govorimo o gospodarjenju z materialom, pa moramo vendarle omeniti več razlogov. _____

č) Bajke o stvarjenju sveta poznajo številni narodi starega Olimpa, pa tudi drugi po svetu. _____

VAJA 5: Veznik *oziroma*

V SP (2001, § 316, 319) je veznik *oziroma* opredeljen kot veznik ločnega priredja, kot *ali* in *bodisi* torej, ter ponazorjen s primeroma *Prišel bo predsednik oziroma njegov namestnik*; *Naš*

gost tega ni opazil oziroma tega ni pokazal. Ker lahko *oziroma* v teh dveh stavkih zamenjamo z *ali*, drži, da je tu v ločni vlogi in kot tak pred sabo nima vejice. Prim. še:

Rezervacija učilnice poteka ustno oziroma preko e-pošte.

Voda oziroma divodikov monoksid je kemijska spojina, ki predstavlja naravno dobrino.

Nekoliko manj (42 % oziroma 90) sodelujočih ne uporablja družbenih medijev za načrtovanje potovanj.

A če smo na veznik *oziroma* bolj pozorni, hitro opazimo, da nam ne daje le izbirnosti. V skladu s SSKJ 2 (2014) ima še dva pomena. V strokovno-znanstvenem pisanju prideta prav oba:

1. navezuje dva različna podatka na dve prej omenjeni različni stvari ali osebi, npr. *moja otroka sta stara deset oziroma štirinajst let* (v tem primeru veznika *oziroma* ne moremo zamenjati z *ali*, možen bi bil *in (pa)*);

2. dodaja popravek ali dopolnitev prej napisanega, npr. *šport oziroma alpinizem je gojil od malih nog* (tudi tu zamenjava z *ali* ne bi bila povsem ustrezna, lahko pa bi namesto *oziroma* napisali *natančneje rečeno*, *pravzaprav*, *torej*, *z drugimi besedami* ipd.).

Naloga: Prepoznajte, za katerega od zgornji dveh pomenov veznika *oziroma* gre.

a) Tu smo za študijsko območje izdelali analizo oziroma kronološko predstavitev spreminjanja parcelne strukture (drobljenja) zemljišč ob avtocesti. _____

b) Najemnik in najemodajalec sta pogodbo podpisala prejšnji teden oziroma včeraj. _____

c) Tako so informacije razdrobljene in premalo izkoriščene oziroma jih ni mogoče kakovostno obdelati, da bi pridobili ažurno in uporabno vrednost za celotno podjetje. _____

č) Zato niso presenetljive izjave intervjuvancev, da do konfliktnih dogodkov v ožjem/medicinskem delu tima ne prihaja oziroma so to le izjemni dogodki /.../. _____

d) Večino poljščin so uničile suše in poplave, ki so v vročih poletnih oz. deževnih jesenskih dneh pustošile po pokrajini. _____

Za konec le še napotilo o stavi vejice pri teh dveh pomenih veznika *oziroma*: raba v korpusu Kas kaže, da se tudi tu vejica pred *oziroma* ne piše, tako da je najbolje, da tej ustaljenosti ker sledimo.

5. Polstavek

Polstavek nastane tako, da v enem od stavkov, ki sta (a) v vezalnem prirednem razmerju, (b) izražata hkratnost dveh dejanj in (c) imata isti osebek, osebno glagolsko obliko zamenjamo z

neosebno. Neosebne glagolske oblike so deležje, deležnik, namenilnik itd., vendar pa je pri polstavku pomembno samo deležje. Po trenutnem pravopisnem pravilu bi vejico ob polstavek morali postaviti na naslednje mesto:

Tako je mislil ter se odpravil k Častitemu in se dotaknil njegovih stopal.

> Tako misleč, se je odpravil k Častitemu in se dotaknil njegovih stopal.

A poglejmo bolj natančno.

Deležje ima štiri oblike:

a) deležje na *-(v)ši*: *začenši, vštevši, rekši, prišedši, končavši* itd.;

b) deležje na *-e*: *nehote, molče, nevede, miže, sede* itd.;

c) deležje na *-aje*, ki ob sebi bodisi ne zahteva predmetnega dopolnila: npr. *šepetaje, izmenjaje, igraje*, ali pa ga mora imeti: *upoštevaje* (npr. s predmetom: *upoštevaje pravila*), *(ne) oziraje se, narekovaje* ipd.;

č) deležje na *-č*, ki ob sebi prav tako bodisi ne zahteva predmetnega dopolnila: npr. *trepetajoč, gredoč, sedeč,* ali pa ga mora imeti: *zahvaljujoč* (npr. s predmetom: *zahvaljujoč izkušnjam*), *sodeč, upoštevajoč, sklicujoč se, izhajajoč, vedoč, misleč, zavedajoč se, (ne) meneč se* idr.

V sodobni slovenščini se deležja rabijo v omejen obsegu, poleg tega prav veliko različnih deležij ne uporabljamo več. Tvorba deležij je danes skoraj povsem neproduktivna. Deležja, ki jih uporabljamo še dokaj pogosto, so – lahko bi rekli – zakrnela, spomin na to, da so nastala iz položaja, kot smo ga opisali zgoraj v prvem odstavku, je pri večini od njih že oddaljen. Posledično deležja iz svoje prvotne glagolske besedne vrste prehajajo v tri druge:

- členkovno: *začenši* in *vštevši*, morda še kateri,
- prislovno: zgornja skupina (b); iz skupine (c) in (č) pa tista deležja, ki ne zahtevajo predmetnega dopolnila: *šepetaje* itd., *trepetajoč* itd.,
- predložno: zgornja skupina (c) in (č) z deležji, ki predmetno dopolnilo morajo imeti: *upoštevaje* itd., *zahvaljujoč* itd.

Prehod deležja od očitne glagolske oblike do členka, prislova ali predloga je postopen in ga je mogoče potrditi le po daljši rabi, je pa pri nekaterih že povsem zaključen. Npr. deležje *rekoč* danes veliko pogosteje kot glagol uporabljamo skupaj s *tako* v poudarjalnem členku *tako rekoč; glede* je v sodobni slovenščini le še prislov ali predlog, bolj predlog kot glagol je npr. še *zahvaljujoč* s sopomenko v *zaradi*, na zelo podobni stopnji prehoda v predlog je tudi *(ne) oziraje se*.

Prehajanje deležja v druge besedne vrste vpliva tudi na zapis t. i. polstavčne vejice (SP, 2001, § 333–335, 337). V nadaljevanju bomo v štirih točkah pojasnili, kako je z njo. Z izjemo točke A bomo za izhodišče vzeli položaj deležja v povedi.

A. Deležje = prislov: vejice ni

Vejice ob deležjih ni, ko so ta dejansko prislovi. Prepoznali jih boste po tem, da odgovarjajo na vprašalnico *Kako?*.

> Nehote se kaže velika povezanost narave z našimi odnosi.
> pristopimo in mu ponovno šepetaje preberemo besedilo pesmi
> In plaha roka se izteza trepetajoč po posestrimi, plaho oko se ozira in išče prijaznega odzdrava.

B. Besedna zveza z deležjem na koncu ali sredi povedi: vejica je

Izhajajmo iz naloge: kako bi utemeljili označeno vejico v spodnji prvi in oklepaje v spodnji drugi povedi?

> V magistrskem delu sem predstavila, kako različni teoretiki pojmujejo in opisujejo transfer v psihoanalizi, začenši z njegovim utemeljiteljem Freudom.
>
> Zanimivo pa je vprašanje, kako naj bi se sploh (upoštevaje 1. odstavek 140. člena ZFPPIPP) uporabljal 6. odstavek 18. člena.

Prav ste imeli vsi, ki ste vejico in oklepaje utemeljili s tem, da je bil podčrtani del v prvo poved dodan nekako naknadno, v drugo je bil pa vrinjen. V primerih, kakršna sta ta dva, torej ko je besedna zveza z deležjem na *-(v)ši* ter deležjem na *-aje* in *-č* z nujnim predmetnim dopolnilom v poved vključena na konec ali nekam vmes, jo z vejicami (lahko tudi oklepaji ali pomišljaji) opremimo predvsem zaradi tega, ker (a) po vsebini naknadno specificira enega od predhodnih delov povedi, bodisi zaradi tega, ker (b) zmoti stavčni vzorec. Resda sta bili del zgornjih podčrtanih besednih zvez besedi, ki sta po izvoru deležje (*začenši* in *upoštevaje*), a zaradi očitnejših drugih skladenjskih in pomenskih lastnosti (obenem pa tudi zaradi dejstva, da sta bili zamejeni od ostalega dela povedi z ločilom) take besedne zveze tu prepoznavamo kot dostavke in vrivke (več o teh gl. v dvanajstem poglavju e-učilnice). Polstavčnost postane v dostavku in vrivku za zapis vejice nepomembna; je pač le ena izmed možnih zgradb, ki jo dostavki in vrivki imajo.

Okrepimo to razumevanje še z nekaj zgledi:

> izumitelji /so/ vodili natančne zapise o vsakem svojem koraku v postopku izdelave izuma, začenši z zapisom same ideje = **dostavek**

Sprememba zunanje politike, začenši z letom 2000, je Hrvaški takoj prinesla določene bonus točke. = **vrivek**

Delovne naloge združujemo na zaposlene, upoštevaje podobno zahtevnost in obseg. = **dostavek**
Marie Battiste ga, upoštevaje odstopanja /.../, opredeljuje kot »telo znanj in verovanj /.../«. = **vrivek**

Kakovost rek se je v Evropi od leta 1970 možno izboljšala, zahvaljujoč uvedbi številnih direktiv. = **dostavek**
Projekt je, zahvaljujoč standardnemu procesu vrednotenja, ustvaril transparentnost. = **vrivek**

C. Besedna zveza z deležjem na začetku povedi: vejica ni potrebna

Seveda lahko besedne zveze z deležji poved tudi začenjajo. Najprej razmislite sami, ali bi v naslednjih primerih vejico napisali ali ne.

? Začenši z uličnimi plakati /, je Hozerjeva prakso razširila na uporabo LED zaslonov.

? Upoštevaje /.../ zahteve po celovitem obvladovanju kakovosti /, so se mnoga /.../ podjetja lotila programov za izboljšanje svojih poslovnih procesov.

? Zahvaljujoč delovanju Univerze v Mariboru /, je mesto postalo vse bolj prepoznavno v širšem okolju.

Če smo v skupini B polstavčnost zaradi očitnejše dostavčnosti in vrinjenosti še lahko potisnili v ozadje, je tu ne moremo več. Ključno vprašanje se torej glasi: ali so podčrtani deli z jedrnimi *začenši*, *upoštevaje* in *zahvaljujoč* v navedenih treh povedih še dovolj opazni – lahko bi rekli še dovolj »glasni« – kot izvorno dejansko stavki? Pri zgornjih torej kot:

< Hozerjeva je začela z uličnimi plakati in ...

< Podjetja so upoštevala zahteve po /.../ in ...

< Mesto se je zahvalilo delovanju Univerze v Mariboru in ...

Naj poudarimo, da z »glasnostjo« ne mislimo na to, da jih kot polstavke prepoznajo jezikoslovci ali kdorkoli drug, ki se loti stavčne analize (tem bosta deležje in posledični polstavek gotovo hitro padla v oči). Gre za signal, ki bi se moral oglašati sproti, in to pri pisanju kogarkoli. Kar spomnite se zgornje naloge – se je pri vas oglasil?

Podatki iz splošne rabe kažejo (opozarjamo pa, da smo opravili le okvirni pregled), da avtorji vejice na položaje, kakršne kažejo zgornji /, večinoma ne postavljajo več. To pomeni, da je odgovor na naše vprašanje negativen: deležja tipa *začenši*, *upoštevaje* in *zahvaljujoč* niso več dovoljšen signal za polstavčnost; teh treh deležij – in pa po pogostosti ter prehajanju med člene, prislove ali predloge njim podobnih – ne »občutimo« več, kakor temu pravi pravopis,

kot izvorno povedkov in torej glagolov. In ko je tako, polstavčne vejice ob sebi pač nimajo. Sklep v obliki pravila se tako glasi:

Za besednimi zvezami, ki so:

a) na začetku povedi in

b) jih začenjajo deležja na *-(v)ši* ter deležja na *-aje* in *-č* z nujnim predmetnim dopolnilom, obenem pa gre za deležja, ki so

b_1) pogosta v rabi ter so v veliki meri že prešla med členke, prislove ali predloge,

vejica ni potrebna.

Tipično bomo v opisanem položaju poleg *upoštevaje* in *zahvaljujoč* srečali še deležja *(ne) oziraje se, sodeč, upoštevajoč, sklicujoč, izhajajoč, zavedajoč se, (ne) meneč se* ter še kakšnega. Prim.:

Vštevši vse bonuse prejme delavec skupno sedemnajst mesečnih plač.[3]

Upoštevaje še zemljišče vrtca je bilo zelenih površin za 33.560 m^2.

Zahvaljujoč delovnim izkušnjam lahko tuji managerji poslujejo zunaj svoje »cone udobja«.

Ne oziraje se na to omejitev so odtlej župnijo /.../ vodili križniki.

Sodeč po podatkih je Narodni muzej eden izmed najbolj obiskovanih destinacij Švicarjev.

Upoštevajoč različne perspektive v psihologiji avtorji samoregulacijo preučujejo glede na /.../.

Sklicujoč se na zgoraj navedeno je tožnik /.../ vložil tožbo.

Izhajajoč iz sprejetih hipotez disertacije lahko zaključimo, da /.../.

Zavedajoč se stanja so tudi načrtovalci /.../ po letu 1991 dali temu določen poudarek /.../.

Ne meneč se za vrsto posrednika Kropp (2000) pravi, da /.../.

Pred zaključkom poglabljanja v polstavke zavrnimo le še en morebiten argument za vejico v zgornjih praznih okvirčkih. Deležja, kot so *vštevši*, *upoštevaje* in *zahvaljujoč*, lahko enako kot predlogi *glede na*, *zaradi* in *kljub* nase vežejo celo vrsto besed (se pravi tvorijo zelo dolg stavčni člen). Posledično dajejo vtis, da se morajo z vejico zaključiti že zato, ker jim sledi opaznejši premor, npr.:

Ne oziraje se na veliko razliko v gostoti poselitve med posameznimi zajetimi državami se število prebivalcev na km ceste /.../ ne razlikuje tako zelo.

A zgolj premor ne more biti razlog za vejico, sploh pa ne polstavčno, tako da mora ostati tukajšnji okvirček dejansko prazen. Več gl. v trinajstem poglavju e-učilnice.

[3] Ta primer sicer ni tipičen, dodali smo ga zaradi ponazoritve deležja na *-(v)ši*, vzeli pa iz Gigafide 2.0 (2019).

Č. Torej ... polstavčne vejice pravzaprav ni?

V razlagi nismo povsem nasprotovali v marsičem napačnemu in nejasnemu, a trenutno vendarle veljavnemu pravopisnemu pravilu, da vejico med polstavkom in preostalim delom povedi pišemo,[4] smo ga pa (1.) preuredili tako, da smo polstavčnost na koncu in na sredini povedi podredili dostavčnosti ter vrinjenosti, in (2.) omilili tako, da smo polstavčnost na začetku povedi prepoznali kot nezadostno za obvezno (!) vejico. V skladu z zadnjim je treba zgornji povsem uvodni zgled tega poglavja popraviti v:

Tako misleč(,) se je odpravil k Častitemu in se dotaknil njegovih stopal.

Naj pa pripišemo, da bi si pri 2. popravku pravila, torej pri – po naše – nenujni vejici za besednimi zvezami z deležji na začetku povedi, upali biti tudi strožji in bi polstavčno vejico v celoti preklicali, če bi vsa deležja izpolnjeva pogoj (b_1). Ker pa ga ne (gl. primere v Vaji 5 v nadaljevanju), smo ostali pri zadržanem »vejica ni potrebna«.

Za konec: polstavčna vejica – da ali ne? Ne nujno, a »da«, to pa samo, če je deležje zelo jasno in smiselno, lahko bi rekli prepričljivo razvidno kot jedro polstavka. Izvorno to pomeni, da je deležje pretvorjeno iz povedka, ki je v namišljeni podstavni povedi skupaj z drugim povedkom iste povedi v vezalnem prirednem razmerju, z njim izraža hkratnost dveh dejanj in ima isti osebek. Taka prepričanost v deležje kot jedro polstavka je seveda lahko »doma« le pri avtorju, kot bralci pa polstavčno vejico, ki smo jo srečali v njegovem besedilu, pač sprejmemo kot možno.

Zapomniti si velja:

1. Vejice ni:

Verniki vsenaokoli so molče prisostvovali podučnim obredom.

2. Vejica je, a zaradi dostavka in vrivka:

Povprečne plače se nanašajo na polno zaposlenega od aprila 2001 do septembra 2002, upoštevaje povprečni indeks plač.

Za aktivnost se, sodeč po literaturi, uporabljajo tudi konji.

3. Vejica ni potrebna:

Ne oziraje se na kritike(,) pa je problematika trajnostnega razvoja iz leta v leto pridobivala na veljavi.

Poznavajoč naše posebnosti in veljavni sistem plač(,) bi lahko dejali, da /.../.

[4] Poglavje o ločilih pri Pravopisu 8.0 (2023) je trenutno v pripravi, gotovo bodo njegove avtorice in avtorji popravili tudi člene o polstavčni vejici.

Znam. Razumem. Želim vedeti še več.

VAJA 1: Označite besede, ki so po izvoru deležja, a opravljajo vlogo prislovov. Če boste ob njih pomislili, da bi pred njimi ali za njimi morala stati še vejica, si posebej zaznamujte, da te ni.

a) Miže sem naredila lonček za kavo.

b) Tok v faznih navitjih izmenjaje teče v obeh smereh.

c) V gibalni/športni aktivnosti predstavljajo elementarne igre najpomembnejše sredstvo, s katerim lahko otroci igraje /.../ razvijajo gibalne sposobnosti.

č) To je zabloda, kakršni nehote podleže marsikateri zgodovinar.

d) Hudodelci so se želeli skriti v brezimno množico /.../ žrtev, ki so brez strehe nad glavo opotekaje tavale po tem, kar je postala Evropa.

VAJA 2: Določite, ali so podčrtani deli (a) dostavek ali (b) vrivek. Nato označite deležja v njih.

a) Pomurci so, po anketi sodeč, res bolj nagnjeni k postavitvi vetrnih elektrarn kot bioplinarn. _____

b) /Člen/ določa, da se ta vrsta zasebnega kritja lahko povrne, vendar le v nekaterih državah članicah, upoštevajoč njihove cene. _____

c) Luterani, sklicujoč se na evangelij, /.../ pravijo, naj ljudje delamo iz ljubezni do bližnjega. _____

č) Ustavno sodišče je, izhajajoč iz načela delitve oblasti, ponovno opravilo presojo /.../. _____

d) Nadaljnja rast primarnih delcev v bazičnem reakcijskem mediju je rast s pomočjo Ostwaldovega zorenja, zahvaljujoč višji topnosti prekurzorja. _____

VAJA 3: V razlagi smo v točki C postavili pravilo, da na spodaj označenih mestih vejica ni potrebna. Primere zgolj preberite, in to tako, da pri oznakah ne boste naredili opaznega premora.

a) Po odgovorih sodeč__ večino informacij najdejo na spletu.

b) Izhajajoč iz te definicije__ se koncept trajnosti v organizacijah nanaša na /.../.

c) Sledeč iz tega__ so teoretični cilji diplomske naloge naslednji: /.../.

č) Upoštevajoč enakost (2.16)__ tako dobimo /.../.

d) Zavedajoč se navedenih omejitev__ v nadaljevanju predstavljamo le dve od številnih /.../.

e) Ne meneč se za probleme in ukrepe Avstrije in Švice__ se je slovenska prometna politika /.../.

VAJA 4:

a) Dopolnite s čim več besedami:

Upoštevaje _____

Ne oziraje se na _____

b) Zdaj obe povedi še poljubno in smiselno nadaljujte do pike.

c) Povedi preberite. Ali ste oz. bi povsem na koncu zveze *upoštevaje ... / ne oziraje se na ...* postavili vejico? Odločitev utemeljite.

VAJA 5:

Na podlagi (ne)prepričljivosti pretvorbe in torej (ne)polstavčnosti se odločite, ali bi vejice v spodnje povedi napisali ali ne. Primere smo vzeli iz korpusa Gigafida 2.0 (2019) in namenoma vsebujejo redkeje rabljena deležja, torej deležja, za katera smo predvidevali, da so še dokaj opazna kot izvorno iz povedka. Lahko še izdamo, da je bila v izvirnikih vejica trikrat napisana, trikrat pa ne.

To rekši(,) je Martinsson odšel.

Iskaje pomoč(,) se je ozrl v Amando in Gerdo.

Čakaje na TV kamere na kmetiji Martina in Rozalije Perčič(,) smo navzoči glasno ugibali, zakaj /.../.

Pričakujoč svetlo prihodnost(,) je celo rotil Thea, naj /.../.

Vihteč bele zastave(,) je domačinom uspelo pobegniti v zadnjem trenutku.

Držeč v roki šopek zvončkov(,) se je usedla zraven njega.

VAJA 6:

Zdaj že dobro veste, da zgolj deležje še ni dovolj za to, da je besedna zveza z njim polstavek, ki vedno zahteva polstavčno vejico.

Dva od spodnjih primerov ste že srečali, enega smo dodali na novo. Oglejte si jih (ponovno) in razmislite, ali je pri njih pretvorba v priredno zvezo dveh povedkov z istim (!) osebkom sploh smiselna.

Projekt je, zahvaljujoč standardnemu procesu vrednotenja, ustvaril transparentnost.

Ne oziraje se na kritike pa je problematika trajnostnega razvoja iz leta v leto pridobivala na veljavi.

Upoštevaje mnenje Geoplina napeljava plinovoda v Beli krajini finančno ni upravičljiva.

Odgovor: _____

VAJA 7:

Kaj pa tale vejica, porečete, tale tu:

Upoštevajoč, da načrtovanje vpliva na pravilen izbor postopka javnega naročanja /.../, bo treba v družbi DEM načrtovanju posvetiti mnogo pozornosti in časa.

Da, ta pa tu mora biti. Predmetno dopolnilo ob deležju je resda največkrat samostalnik ali samostalniška besedna zveza (prav vsi predhodni zgledi so bili taki), lahko pa ima tudi podobo predmetnega odvisnika. Stavek *da načrtovanje vpliva na pravilen izbor postopka javnega naročanja* je bil točno to: predmetni odvisnik (*upoštevajoč + Koga ali kaj?*). Na meji med odvisnikom in glavnim stavkom pa vedno stoji vejica. A to je že pravilo, ki sodi v naslednje podpoglavje, zato si podrobnosti oglejte tam.

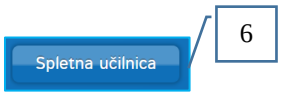

5.1.1.7.2 Podrednost

Med nadredno-podrednimi razmerji pridejo pri vejici v veliki večini v poštev le razmerja med stavki, zgolj v enem primeru pa razmerje znotraj stavčnega člena. Najprej se bomo posvetili prvim.

1. Podrednost med stavki

A. Glavni stavek + odvisni stavek

Osnovno pravilo se glasi: med glavnim in odvisnim stavkom pišemo vejico. Uvodoma smo že ponovili, kaj je stavek, zdaj se spomnimo še razlage odvisnika: odvisnik je v stavek razširjeni stavčni člen. Poglejmo primer:

> Hišo **sem izbral** zaradi prostorov na obeh straneh veže.

Zapisana poved je enostavčna, je torej tako poved kot stavek. Njen povedek se glasi *sem izbral*. Preostala stavčna člena sta še: *hišo* (= predmet) in *zaradi prostorov na obeh straneh veže* (= prislovno določilo vzroka).

Če dalje stavčni člen *zaradi prostorov na obeh straneh veže* razširimo v stavek – kar pomeni, da mu damo povedek –, dobimo odvisnik:

> Hišo **sem izbral**, ker **ima** prostore na obeh straneh veže.

Zdaj je poved dvostavčna, saj ima dva povedka (*sem izbral, ima*). Njena stavka sta med sabo v razmerju *glavni stavek + odvisni stavek*. Pri zapisu smo upoštevali pravopisno pravilo in na mejo med stavkoma postavili vejico. Če zgradbo prikažemo še s S-strukturo, je ta videti tako:

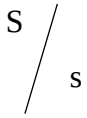

Odvisniki zamenjujejo različne stavčne člene, zato so različnih vrst. Vrst je toliko, kot je stavčnih členov: štiri. Iz osebkov nastajajo osebkovi odvisniki, iz povedkov povedkovi, iz predmetov predmetni in iz prislovnih določil prislovnodoločilni. Ti zadnji se dalje delijo še na vzročne, časovne, krajevne, načinovne, primerjalne, pogojne, namerne in še nekatere. Sicer pa je del odvisnikov lahko napisan bodisi pred nadrednim stavkom bodisi za njim, drug del pa le na enem od teh dveh položajev.

Da bi na meji med glavnim in odvisnim stavkom pravilno postavljali vejico, nam ni treba poznati vrst odvisnikov; zadošča, da odvisnik (in nadredni stavek) prepoznamo. Pri tem deloma pomaga dejstvo, da odvisnike z nadrednim stavkom večinoma povezujejo določeni vezniki, npr. *ker, ko, kot, da, čeprav, brž ko, češ da, medtem ko, namesto da, tako da, zato da, zato ker, kot da*. Žal pa ti vezniki niso nedvoumen kazalnik vejice, saj pred nekaterimi od njih vejice ne pišemo vedno, pri nekaterih večbesednih pa je vejica lahko ali spredaj ali vmes. Po drugi strani obstajajo tudi odvisniki, ki so brez izrecnega veznika; na njihovem začetku stojijo zaimki in členki, npr. *ali, kaj, kdo, kar, kadar, kolikor, ne da, naj*. Napisano pomeni, da učenje veznikov na pamet pri postavljanju vejice ob odvisnikih ne pomaga v celoti, žal pa ne pomagata niti tonski potek povedi in premor. Ta dva sta ponekod res uresničena tako, da mejo med odvisnikom in glavnim stavkom slišimo, spet drugje pa te slišne meje ni (kvečjemu bomo pri preveč previdnem branju s preveč premori postavili preveč vejic).

Če ste torej v svetu glavnih in odvisnih stavkov povsem izgubljeni, to znanje na hitro osvežite po delovnih zvezkih za 8. in 9. razred osnovne šole, srednješolskih zapiskih ali virih, ki smo ju navedli spodaj v Vaji 6, potem pa ... vaja dela mojstra.

Ponovimo zgornji primer še v obliki napačno – pravilno:

Napačno

Hišo sem izbral, zaradi prostorov na obeh straneh veže.

Hišo sem izbral ker ima prostore na obeh straneh veže.

Pravilno

Hišo sem izbral zaradi prostorov na obeh straneh veže.

Hišo sem izbral, ker ima prostore na obeh straneh veže.

Povzemimo:

- Odvisnik je v stavek razširjeni stavčni člen.
- Poved z odvisnikom ima vedno dva povedka: enega v glavnem stavku, enega v odvisniku. Če je odvisnikov več, je tudi povedkov več.

✓ Med glavnim in odvisnim stavkom vedno pišemo vejico.

Znam. Razumem. Želim vedeti še več.

VAJA 1: Vstavite pravilne vejice in označite vse povedke.

a) Analize so pokazale da se ob povečanju padavin za 10 % vsi odtoki povečajo za 10 %.

b) ker je bila anketa anonimna avtorjev ni mogoče navesti

c) Četudi je prispevek IMF pri reševanju držav v težavah ogromen mu očitajo dopuščanje neenakih ravni vpliva držav članic.

č) Meritev je bila zaključena ko sta absorbanca in pH na iztoku dosegla vrednosti začetne puferske raztopine.

d) Pomembno vlogo pri zmanjševanju porabe goriva imajo pnevmatike čeprav se ogromno ljudi tega ne zaveda.

e) Da se ti ukrepi izvajajo mora skrbeti poslovodstvo.

VAJA 2: Vstavite pravilne vejice in označite glavni stavek.

a) Kdor jamstva ni želel dati je šel v zapor.

b) mikrostruktura vozlišč /se/ razmakne kolikor ji dopuščajo fibrili

c) Preverili bomo ali med starostnimi skupinami obstajajo razlike v poznavanju pojma kriminalitete zoper vodo.

č) Videmšek in Pišot (2007, str. 252) svetujeta naj gredo starši s svojimi otroki na sprehod.

d) »Prostor je preplet fizičnih struktur na zemeljskem površju in pod njimi do koder sežejo neposredni vplivi človekovih dejavnosti.«

e) Danes večina uporabnikov točno ve kaj želi.

f) dobičkonosnosti in preživetja podjetja ni mogoče doseči ne da bi zagotovili trajno kakovost procesov

VAJA 3: Vstavite pravilne vejice. Če se še spomnite S-struktur, jih narišite.

a) Ni zadosti če vemo kako se kupci obnašajo na trgu.

b) Čeprav so podrejene obveznice po svoji definiciji visoko tvegana naložba so bančniki takrat zatrjevali da je obveznica državne banke zelo varna naložba.

c) Ker ta pravila in konvencije poznamo lahko hitro ugotovimo ali je nek film vestern.

č) Pri teh treh skupinah se vidi da povprečne vrednosti niso višje kar pomeni da so poligon premagali v krajšem času kot predhodna starostna skupina.

d) Prepričani smo da je to zgolj izgovor kadar skrito nakupovanje ne prikaže pravih rezultatov.

e) Ker želimo da so obremenitve na treningih čim bolj podobne obremenitvam na tekmah moramo zatorej ob takšnih spremembah prilagajati tudi treninge kar lahko pri slabše pripravljenih igralcih vodi do neželenih poškodb.

VAJA 4: Večbesedni vezniki *medtem ko, namesto da* idr.

V razlagi smo nekaj večbesednih veznikov podredij že omenili. Ponovimo jih in jim pridružimo še nekatere: *brž ko, češ da, medtem ko, namesto da, tako da, zato da, zato ker, kot da, že ko, šele ko, posebno če, zlasti če, s tem da, v primeru da*.

Pravopis določa, da je pri vseh teh veznikih vejica le spredaj, ne vmes.

Pogosto svoje ideje oblikuje 17 ali 37 % anketirancev, medtem ko 6 anketirancev ali 13 % svoje ideje oblikuje redko.

Poslabšalo se je tudi stanje v zvezi z ljudmi s slabimi bralnimi spretnostmi, namesto da bi se izboljšalo.

Fasada izgleda, kot da bi imela luske.

Gotovo pa veste, da so med naštetimi vezniki tudi izjeme, ki imajo lahko vejico vmes (ne pa hkrati tudi spredaj). Med njimi so *tako da, zato da, zato ker, zlasti če, šele ko, s tem da, s tem ko, v primeru da*. Pri vprašanju, kam pri teh veznikih postaviti vejico, si pa dejansko lahko pomagamo z izgovorom: če prvo besedo poudarimo in za njo naredimo premor, je vejica vmes; če poudarka in premora ni, je vejica spredaj. Mora pa ta izgovor biti neprisiljen in smiseln, saj s premikom poudarka nekoliko spremenimo pomen.

Naloga: Naslednje primere preberite naglas. Vaš izgovor (poudarek) bi se moral skladno s položajem vejice razlikovati.

a)

Igralec se z zaletom odrine, tako da z roko doseže preko mreže.

PROTI:

Igralec se z zaletom odrine tako, da z roko doseže preko mreže.

b)

Skupina ne sme biti prevelika, zato da je v njej mogoče dejavno sodelovanje vseh udeležencev.

PROTI:

Skupina ne sme biti prevelika zato, da je v njej mogoče dejavno sodelovanje vseh udeležencev.

c)

PCR reakcija je verižna, zato ker se število vijačnic nove DNK v vsakem ciklu podvoji.

PROTI:

PCR reakcija je verižna zato, ker se število vijačnic nove DNK v vsakem ciklu podvoji.

č)

Pravopisna pravilnost besedil je zelo pomembna, zlasti če ta besedila dosežejo veliko bralcev.

PROTI:

Pravopisna pravilnost besedil je zelo pomembna zlasti, če ta besedila dosežejo veliko bralcev.

VAJA 5: Veznika *kot* in *kakor*

Veznika *kot* in *kakor* povezujeta (a) besede in (b) stavke. V prvem primeru pred njima ni vejice, v drugem pa je. Prim.:

Tablični računalnik je star že več kot tri leta.

V letu 2006 so imela okužena drevesa nekaj več plodov kakor neokužena.

Kovina ne teče /.../, kot bi morala.

Tudi emisije toplogrednih plinov se ne zmanjšujejo, kakor je bilo predvideno.

V drugem primeru gre v resnici za primerjalne odvisnike, tako da vejica stavke s *kot* ali *kakor* začenja ali zaključuje tam, kjer se zaključuje ali začenja glavni stavek. Drugače povedano: če ste ugotovili, da se na *kot* ali *kakor* veže povedek (zgoraj: *bi morala*, *je bilo predvideno*), vejico postavite, saj ste prepoznali odvisni stavek. Če pa se na *kot* ali *kakor* veže samostalnik, zaimek, prislov ali kaj drugega, potem vejice ni. Pazite na to povezavo zlasti tedaj, ko se s *kot* ali *kakor* poved začenja; takrat namreč ob zaključku besedne zveze s *kot* ali *kakor* pri branju naredimo opaznejši premor.

Kot pomemben pritisk na organizacijo so pooblaščenci navedli skladnost poslovanja z zakonodajo.

Kot odgovor na škandale vodstva v korporacijah Enron, WoldCom, Tyco, Parmalat, Adelphia in drugih v devetdesetih letih minulega stoletja so ZDA vzpostavile zakon Sarbanes-Oxley Act /.../.

Naloga: Vstavite pravilne vejice. V povedih, v katerih ste vejice pripisali, označite tudi oba povedka.

a) SPZ za ustanovitev te vrste hipoteke ne določa drugačnega načina kakor za klasično hipoteko.

b) Po vojni se je zaposlil kot vladni uradnik.

c) ti učenci /so morali/ opravljati /.../ sprejemni izpit kakor da bi jih pripravljal domači učitelj

č) Športne dejavnosti kot so pohodi v naravi pogosteje izvajajo družine iz mestnega okolja.

d) Izkoristek ni odvisen od oblike in velikosti kakor pri fluoroscentnih sijalkah.

e) Krivci /.../ ne prestajajo svoje kazni kot bi jo po zakonu morali.

f) Kakor pred njim Frančišek je tudi on bil velik nasprotnik budizma.

g) Kakor navajajo številni avtorji /.../ so stranke v preteklosti /.../.

h) Kot vsi vemo se vsa vprašanja prevajanja še posebej zaostrijo pri poeziji.

Še nekaj je treba dodati. Zgoraj ste prebrali: »Če pa se na *kot* ali *kakor* veže samostalnik, zaimek, prislov ali kaj drugega, potem vejice ni.« Pod »kaj drugega« spadajo tudi neosebne glagolske oblike, med njimi nedoločnik – povedano izrecno: ob zveze *kot/kakor + nedoločnik* vejice ne postavljamo. To pomeni, da je naslednji zapis pravilen:

> za večino ankatirancev /je/ bolj pomembno delati v nekoliko slabših delovnih prostorih in imeti dobre odnose s sodelavci kot delati v boljših delovnih prostorih in se slabo razumeti s sodelavci.

Če pa *delati* in *razumeti se* preoblikujemo v:

> večina anketirancev je povedala, da raje delajo v nekoliko slabših delovnih prostorih in imajo dobre odnose s sodelavci, kot delajo v boljših delovnih prostorih in se slabo razumejo s sodelavci,

vejico moramo zapisati, saj sta *delajo* in *se razumejo* zdaj povedka oz. imata obliko za 3. osebo množine.

VAJA 6:

Na svetovnem spletu je objavljenih kar nekaj učnih gradiv o pravkar obravnavani temi. Do njih boste prišli s ključnimi besedami *glavni in odvisni stavek, vrste odvisnikov, podredno zgrajena poved* ipd. Ta gradiva so namenjena podajanju najširše veljavnih značilnosti, zato podrobnosti izpuščajo in so pri katerem od terminov morda nepravilna, a za osvežitev spomina zadoščajo.

Če pa ste si pripravljeni vzeti uro ali dve časa, lahko snov ponovite in zvadite po eni od naslednjih dveh poljudnih slovnic F. Žagarja:

- *Slovenska slovnica in jezikovna vadnica*. Maribor: Obzorja, 2001 ali katera druga izdaja. Str. 119–137, 143–157.
- *Slovenska slovnica za vsak dan*. Celje: Celjska Mohorjeva družba, Društvo Mohorjeva družba, 2010. Str. 75–82, 86–92.

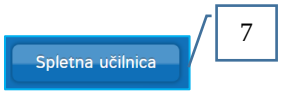

B. Glavni stavek + priredno zloženi odvisni stavek

Pravilo o vejici tudi za to točko ostaja isto: vejico postavimo na mejo med glavnim in odvisnim stavkom. Kaj pa je tu vendarle drugače?

Izhajajmo iz povedi:

> Pesem je splošno znana in vsi učenci se jo radi učijo.

Zdaj že vemo, da gre za poved, sestavljeno iz dveh stavkov, ki sta med sabo v prirednem vezalnem razmerju. Ta poved vejice nima.

Zdaj isto poved prenesimo v odvisnik:

> Menimo, da je pesem splošno znana in da se jo vsi učenci radi učijo.

Kot vidite, smo vejico zdaj dodali, seveda na že znano mesto: na mejo med glavnim in odvisnim stavkom. Pa vendar, ali je potrebna še ena vejica, in to pred drugim *da*? Ne, ni potrebna, kajti razmerje med stavkoma v odvisniku (*da je pesem splošno znana in da se jo vsi učenci radi učijo*) je še vedno isto kot v izhodišču: priredno vezalno. Edino, kar smo dodali, je bil veznik *da*, ki smo ga pri drugem stavku odvisnika zgolj ponovili (lahko ga sicer tudi ne bi), uredili pa smo še besedni red naslonk – vendar pa ti spremembi razmerja med izhodiščnima stavkoma (*pesem je splošno znana + vsi učenci se jo radi učijo*) nista spremenili, torej tudi potrebe po vmesni vejici nista prinesli. Če isto prikažemo še s S-strukturo, je ta videti tako:

S
/
s + s

Kaj pa se zgodi, če so v odvisniku trije priredno povezani stavki? Če so med njimi ustrezni vezniki (*in, ter*), potem je vejica še vedno le na meji med glavnim in odvisnim stavkom; če pa priredne veznike izpustimo, jih seveda nadomesti vejica, tista najbolj običajna: naštevalna.

> Ali vas res moti dejstvo, da je nekomu všeč drugačna glasba in da ima rad drugačne knjige ter da so mu všeč drugačne osebe /.../?
>
> ALI:
>
> Ali vas res moti dejstvo, da je nekomu všeč drugačna glasba, da ima rad drugačne knjige, da so mu všeč drugačne osebe /.../?

Torej:

Napačno

Menimo, da je pesem splošno znana, in da se jo vsi učenci radi učijo.

Pravilno

Menimo, da je pesem splošno znana in da se jo vsi učenci radi učijo.

Povzemimo:

- Odvisnik je lahko zgrajen iz dveh ali več stavkov, ki sta oz. so med sabo v prirednem razmerju.

✓ V povedi s priredno zloženim odvisnikom vejico postavimo na mesto, kjer se odvisnik sreča z glavnim stavkom; med samimi stavki v odvisniku, ki so povezani z npr. *in ker, in če, ter da*, pa vejice ne postavljamo, saj je razmerje med temi stavki, kot rečeno, priredno vezalno.

Znam. Razumem. Želim vedeti še več.

VAJA 1: Vstavite pravilne vejice.

a) Ker mladi dolgo študirajo in ker se posledično kasneje zaposlijo imajo malo delovne dobe.

b) Četudi ima rastlina dovolj svetlobe in toplote ter so v tleh prisotne vse hranilne snovi razen fosfatov se ne bo razvila.

c) Pri tem smo /.../ morali zagotoviti da je vzorec dovolj velik in da so podatki normalno porazdeljeni.

č) S statutom občine je lahko določeno da ožji del občine nima sveta ali da občina sploh nima ožjih delov.

d) Da bi preprečili mejne spore in ker so morali izdelati načrt za gradnjo svetišča ali palače so potrebovali način za pravilno in pošteno izvedbo.

e) Naloge morajo biti strukturirane tako da so učencem razumljive rešitve ter da se stopnjuje zahtevnost.

f) Če torej nočejo izgubiti tržnega deleža in če se hočejo izogniti bankrotu ali pa zgolj držati korak s cenovno konkurenco morajo tudi sami poskrbeti /za dvig produktivnosti/.

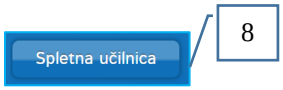

C. Glavni stavek + odvisni in nadredni stavek

Tudi tu bomo ostali pri osnovnem pravilu: vejico postavimo na mejo med glavnim in odvisnim stavkom. Za razliko od predhodnega podpoglavja pa bomo tu eno vejico dodali.

Zopet izhajajmo iz primera:

Če je človek sprejet v družbi, njegovo socialno vedenje vsaj delno odraža socialno vedenje družbe.

Ta poved ima zgradbo *odvisni stavek + glavni stavek*, zato vas postavljena vejica v njej gotovo ni presenetila. Zdaj pa tej celi povedi dodajmo še en nadredni stavek – dejansko nov glavni stavek:

Avtorja pravita, da če je človek sprejet v družbi, njegovo socialno vedenje vsaj delno odraža socialno vedenje družbe.

Druga vejica je ostala na mestu, kjer je bila že prej, saj se razmerje med prvotnima stavkoma ni spremenilo. Ker pa smo dodali nov glavni stavek, je na meji tega in dveh stavkov, ki sta zdaj oba njegova podredna, potrebna še ena vejica. S-struktura povedi je namreč tu:

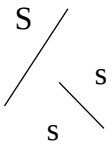

Take povedi imajo največkrat prav prikazano tridelno zgradbo (lahko pa so sicer še daljše ali imajo čisto spredaj še kak odvisnik). Hitro jih boste prepoznali po tem, da vsebujejo glavni stavek, stavek takoj za njim pa uvajajo zveze dveh podrednih veznikov, pri čemer je prvi največkrat *da*, lahko tudi *ker*: *da če, da ko, da kadar, da kolikor, da kljub temu da, ker ko, ker če* ipd. Vejica je tu, kot rečeno, na meji med glavnim in odvisnim stavkom, kar ni nič novega, novo pa je to, da jo v kombinaciji dveh podrednih veznikov vedno pišemo pred prvim, torej čisto spredaj, ne pa vmes.

Isti primer v obliki napačno – pravilno se torej glasi:

Napačno

Avtorja pravita, da, če je človek sprejet v družbi, njegovo socialno vedenje vsaj delno odraža socialno vedenje družbe.

Pravilno

Avtorja pravita, da če je človek sprejet v družbi, njegovo socialno vedenje vsaj delno odraža socialno vedenje družbe.

Znam. Razumem. Želim vedeti še več.

VAJA 1: Vstavite pravilne vejice.

a) Predvidevamo da če likovne dejavnosti ne bi bile načrtovane bi prevladovali fantazijski elementi.

b) Mame jim povedo da ker niso redno pospravljali svojih copat jih je odnesla muca.

c) Pravijo celo da kdor ne pleše ne pozna življenja.

č) Pritožnica je trdila da ko je prišla iz Namibije v nabiralniku ni našla obvestila o prispeli pošiljki.

d) /To/ /j/e zelo pomembna faza volilnega postopka ker ko se opravi glasovanje se opravi dokončna izbira kandidature.

e) takšen /mora biti/ tudi sam vodja ker če on ni motiviran ne bo mogel motivirati drugih

f) ne morem govoriti ker brž ko spregovorim izražam obče

g) To lahko stori ker čeprav svojim strankam zaračuna DDV tega davka ne plača državnim organom.

Č. Stavek + odvisni in glavni stavek

Povežimo zgoraj napisano še s primerom, ki je na videz podoben:

Odgovornost je del vsake suverene države, in če država ne uspe pri izvajanju te dolžnosti, odgovornost preide na mednarodno skupnost.

Tudi ta poved ima tristavčno zgradbo, a nekoliko drugačno od prejšnje:

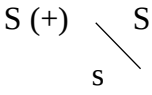

To poved začenja neodvisni stavek, ki bi ga lahko zaključili tudi s piko (*in* v naslednji povedi pa izpustili), nadaljuje pa se z odvisnikom, ki mu njegov glavni stavek šele sledi.

Po S-zgradbi lahko že sami presodite, da prve vejice nismo postavili zato, ker bi bila tam meja med glavnim stavkom in njegovim odvisnikom – je pa tam vsekakor meja med dvema stavkoma, od katerih je drugi na nižji skladenjski ravnini v razmerju do tretjega stavka. Neko znamenje med prvima dvema stavkoma (neko nekončno ločilo torej) vendarle potrebujemo in pravopisni dogovor pravi, da v tako zgrajenih povedih pred zvezo prirednega in podrednega veznika (v našem zgledu torej pred *in če*) pišemo vejico (lahko pa bi pisali tudi pomišljaj, tri pike ali podpičje). Poleg *in če* so tukajšnji vezniki še *in ker, in ko, in kot, in da, in kadar, in čeprav, in brž ko, in medtem ko, in namesto da* ipd. (ter seveda tudi *ampak če, vendar ko, toda ker, kajti da, namreč ko, torej da* itd.).

Vendar pozor: iz napisanega nikakor ne sledi, da kar pred vsako zvezo prirednega + podrednega veznika postavimo vejico. Zveze veznikov, kot so *in če, in ker, in ko* ipd., so namreč možne na dveh mestih:

a) tu, kjer smo si jih ravnokar ogledali – in tu pred sabo vejico imajo,

b) v priredno zloženem odvisniku, ki smo ga srečali v podpoglavju B – tam pa vejice pred sabo nimajo. Prim.:

> a) Odgovornost je del vsake suverene države, **in če** država ne uspe pri izvajanju te dolžnosti, odgovornost preide na mednarodno skupnost.
>
> PROTI:
>
> b) Menimo, da je pesem splošno znana **in da** se jo vsi učenci radi učijo.

Ločevanje enega in drugega položaja v resnici ni težko, upoštevati je treba le pravkar (in zgoraj) predstavljeno zgradbo povedi. V pomoč je lahko tudi že omenjeno dejstvo:

- Ko gre za poved, v kateri je pred *in če* vejica, lahko njen prvi stavek zaključimo s piko, veznik *in* v novi povedi pa izpustimo.

  > Odgovornost je del vsake suverene države, **in če** država ne uspe pri izvajanju te dolžnosti, odgovornost preide na mednarodno skupnost.
  >
  > > Odgovornost je del vsake suverene države. Če država ne uspe pri izvajanju te dolžnosti, odgovornost preide na mednarodno skupnost.

- Pri priredno zloženem odvisniku pa zgornja pretvorba ni možna (če hočemo seveda ostati pri stilno nezaznamovani stavi).

  Menimo, da je pesem splošno znana **in da** se jo vsi učenci radi učijo.

  > Menimo, da je pesem splošno znana. *Da se jo vsi učenci radi učijo.

Utrdimo znanje o vejici v kombinaciji *stavek + odvisni in glavni stavek* še na primeru z *in ko*:

Napačno

Cement je hidravlično vezivo in ko pride do kemijske reakcije z vodo nase veže zrna agregata.

Pravilno

Cement je hidravlično vezivo, in ko pride do kemijske reakcije z vodo, nase veže zrna agregata.

Povzemimo podpoglavja C, Č in B:

• Poved je lahko sestavljena iz glavnega ali pa neodvisnega stavka, ki mu nato sledita odvisni stavek in njemu nadrejeni stavek.

✓ Na meji med temi tremi stavki postavljamo vejice, pri čemer v zvezah podredni + podredni veznik (npr. *da če, da ko, da kadar, ker ko, ker če*) ali priredni + podredni veznik (npr. *in če, in ker, in ko*) vejico vedno postavljamo pred prvi veznik.

☒ Kombinacija priredni + podredni veznik je sicer možna tudi v povedih s priredno zloženim odvisnikom. Tam pred vezniki, kot so *in če, in ker, in ko*, vejice ne postavljamo, saj ti vezniki stavke v takem odvisniku povezujejo priredno vezalno.

Znam. Razumem. Želim vedeti še več.

VAJA 1: Vstavite pravilne vejice.

a) Na list napišemo datum in če učenci želijo lahko liste obesimo v šoli.

b) Z avtomatizacijo lahko prihranimo veliko časa in ker čas predstavlja denar prihranimo tudi slednjega.

c) reža je postavljena navpično in ko pogledamo proti svetlobi določenega svetila vidimo na desni strani različne barve

č) Plezalni mož lovi otroke in kogar se dotakne spremeni v svojega pomočnika.

VAJA 2: Vstavite pravilne vejice.

Pazite, primeri so iz dveh položajev zveze priredni + podredni veznik (podpoglavje B in Č).

a) Če poznamo svoje možnosti in če poznamo grozeče nevarnosti lahko pravočasno razvijamo smeri svojega delovanja.

b) Tébe je v tistem času pustošila Sfinga in ker je /Ojdip/ razrešil njeno uganko je dobil tebanski prestol.

c) Ker govorimo o jekleni konstrukciji in ker je jeklo homogen material so rezultati analize predstavljeni kot /.../.

č) Heraklit je menil da ni v svetu ničesar trajnega ter da se svet neprestano spreminja.

d) Dokument navaja da opazovanje ni preprost proces in da morajo učitelji pri pouku učence voditi prek izkustva gledanja.

e) V kovinah je prisotnih veliko prostih elektronov in kadar so si ti zelo blizu lahko pride do njihove izmenjave.

2. Podrednost znotraj stavčnega člena

Stavčne člene – gre seveda za osebek, povedek, predmet in prislovno določilo – tvori bodisi ena sama beseda ali pa več besed. Na začetku obravnave vejice smo stavčne člene ponazorili s stavkom *Učitelj je predstavil igro na jasen način*, v katerem sta bila osebek in predmet po ena beseda (*učitelj*, *igro*), povedek in prislovno določilo pa je sestavljalo po več besed (*je predstavil*, *na jasen način*). Za tukajšnjo nadaljnjo razlago je pomembno naslednje: v stavčnem členu, ki ga ob samostalniku sestavlja vsaj še ena polnopomenska beseda, je ena beseda jedro, druga pa prilastek.

V Kvizu 1 petega poglavja e-učilnice smo prilastke že omenjali. Izhajali smo iz povedi:

> Predstavitve izdelkov /.../ vsebujejo dobro vidno ceno /.../, možnost dodajanja lastne cene, možnost vprašanj ponudniku in dodajanja izdelka v nakupovalno košarico ter rok dobavljivosti.

Takrat smo bili pozorni na vejice, ki jih je zahtevalo priredno razmerje *dobro vidna cena* + *možnost dodajanja lastne cene* + *možnost vprašanj* itd., in pa na dejstvo, da so tudi vsi ti deli sicer enega stavčnega člena (predmeta) razviti, da imajo torej tudi sami jedro in prilastek, npr. *dobro vidna* = prilastek, *cena* = jedro. Prilastek *dobro vidna* je levi, pridevniški in ujemalni, s tem da je v tem konkretnem primeru tudi sam razvit s prislovom (*Kako vidno (ceno)? – dobro*). Če primer poenostavimo in v njem označimo vse stavčne člene, je videti tako:

> Predstavitve **vsebujejo** vidno ceno.

Beseda *predstavitve* je tu osebek, *vsebujejo* je povedek, *vidno ceno* je predmet v tožilniku. V jedru predmeta je beseda *ceno*, prilastek pred njo (*vidno*) pa tej *ceni* določa lastnost (*Kakšno ceno?*). Gotovo pa se še spomnite, da ste prilastke v srednji šoli označevali s pikicami.

Prilastek ob samostalniškem jedru ima sicer štiri vprašalnice: *Kakšen?*, *Kateri?*, *Čigav?* in *Koliko*?, ter lahko stoji *pred* samostalniškim jedrom ali pa *za* njim. Vsi preostali deli našega

uvodnega primera so imeli prilastke šele za jedrom: *možnost dodajanja lastne cene*: *možnost* = jedro, *dodajanja lastne cene* = prilastek (vprašalnica: *Katero možnost?*); *rok dobavljivosti*: *rok* = jedro, *dobavljivosti* = prilastek, itd.

Ključno za našo temo je, da imajo prilastki, ki so za jedrom, različno zgradbo, in sicer bodisi samostalniško (taka sta bila pravkar omenjena *možnost dodajanja lastne cene*, *rok dobavljivosti*) ali pa stavčno in polstavčno. In ravno mimo zadnjih dveh ne moremo pri obravnavi vejice.

Preden razložimo, kaj sta stavčni in polstavčni prilastek, povejmo le še pravilo za vejico ob njiju: stavčni in polstavčni prilastek sta od ostalega dela povedi ločena z vejico.

A. Jedro + stavčni prilastek

Za zgled pretvorimo kar zgornjo poved:

Predstavitve vsebujejo vidno ceno. > Predstavitve vsebujejo ceno, ki je vidna.

Nova poved še vedno vsebuje iste stavčne člene kot izhodiščna, kar se lepo vidi, če jih označimo:

Predstavitve **vsebujejo** ceno, ki **je vidna**.

Pikice tudi tu označujejo prilastek in po njem se vprašamo z isto vprašalnico kot prej (*Kakšno ceno?*). Razlika je le v prilastkovem položaju in zgradbi. Ta prilastek zdaj ni več levi, pridevniški in ujemalni, temveč je na desni strani jedra in po zgradbi stavčni. Kako pa vemo, da je stavčni? Preprosto – ker vsebuje povedek (*je vidna*).

Enako je pri:

Predstavitve **vsebujejo** možnost, da **dodamo** lastno ceno.

Katero možnost? – *da dodamo lastno ceno* = stavčni prilastek (povedek: *dodamo*)

Predstavitve **vsebujejo** rok, do katerega **so** izdelki **dobavljivi**.

Kateri rok? – *do katerega so izdelki dobavljivi* = stavčni prilastek (povedek: *so dobavljivi*)

Vejice smo pri vseh treh primerih skladno s pravilom postavili tako, da je bil stavčni prilastek od ostalega dela povedi ločen z vejico. Natančneje rečeno: pri vseh treh primerih smo vejice postavili na mesta, kjer so se stavčni prilastki začeli.

B. Jedro + polstavčni prilastek

Pretvorimo in prilagodimo zgornjo poved še enkrat:

Predstavitve vsebujejo vidno ceno. > Predstavitve vsebujejo ceno, vidno vsem.

Tudi ta poved ima iste stavčne člene kot izhodiščna, prilastek pa isto vprašalnico:

Predstavitve **vsebujejo** ceno, vidno vsem.

Kakšno ceno? – *vidno vsem* = polstavčni prilastek

Za razliko od stavčnega prilastka polstavčni nima povedka, kajti polstavek nastane ravno s tem, da osebno glagolsko obliko spremenimo v neosebno – v tem primeru v deležnik *vidno* (tudi po deležniku se vprašamo s *Kakšen?*). Pomembno pri tem je, da si ta izpuščeni povedek lahko še vedno zamislimo (je torej predvidljiv, v zgornjem primeru: *ceno, ki* ***je vidna*** *vsem*). V jedru polstavčnih prilastkov so besede kot *viden*, *izhajajoč* ali *zastrt*, ki so po izvoru, kot rečeno, deležniki.

Pretvorba stavka v polstavek ni vedno izvedljiva, kar se vidi pri preostalih dveh zgornjih primerih, tako da dodajamo dva druga (tokrat kar brez podčrtovanja):

YouTube je bil prva spletna stran, namenjena deljenju videoposnetkov.

Kakšna stran? – *namenjena deljenju videoposnetkov* = polstavčni prilastek

/Delavec/ zato ni upravičen do pravic, izhajajočih iz zakonodaje.

Katerih pravic? – *izhajajočih iz zakonodaje* = polstavčni prilastek

Vejice smo tudi tu zopet postavili na mestih, kjer so se – tokrat polstavčni – prilastki začeli.

Da pa bi v celoti ponazorili pravilo, da sta stavčni in polstavčni prilastek od ostalega dela povedi ločena z vejico, moramo dodati še nekaj primerov, pri katerih se poved po prilastku nadaljuje. To pomeni, da bo imela dve vejici: prvo tam, kjer se prilastek začne, drugo pa tam, kjer se prilastek konča. Prim.:

a) Stavčni prilastek:

Kupci, ki uživajo v nakupovanju, opravijo več nakupov.

Otroci, pri katerih je izmerjena višja kapacitega delovnega spomina, so zmožni v mislih dlje časa zadržati večjo količino informacij.

Hipoteze, da sta MŽO in EOVD med seboj /.../ neposredno povezani, z raziskavo nismo potrdili.

b) Polstavčni prilastek:

Izdelki, plačani z Moneto, se obračunavajo na telefonskem računu naročnika.

Žepi, zapolnjeni z injekcijsko mešanico, so ponovno 90 dni zoreli na temperaturi 20 ± 2 °C.

V koritu, zastrtem s svetlobo zaves, ni bilo živih alg.

Ob koncu naj pritrdimo vsem, ki ste v zgornjih primerih prepoznali »prilastkove odvisnike«. Poimenovanje »prilastkov odvisnik« je napačno, a je napisano v starejših slovnicah in jezikovnih vadnicah (npr. tudi v obeh Žagarjevih, ki smo ju priporočili zgoraj) ter v Slovenskem pravopisu (2001), posledično pa tudi v osnovno- in srednješolskih učbenikih. Z razlago smo – upam – dokazali, da gre v resnici za prilastke, povejmo pa še, kaj ključno loči prilastek od odvisnika: prilastek ima jedro, odvisnik pa ne, zato tukajšnji primeri resnično ne morejo biti odvisniki. Prim.:

a) Stavčni in polstavčni prilastek:

Predstavitve vsebujejo ceno, ki je vidna.

Predstavitve vsebujejo ceno, vidno vsem.

b) Odvisnik:

Hišo sem izbral Ø, ker ima prostore na obeh straneh veže.

Če se želite prepričati, ali odvisniki res nimajo jedra, medtem ko ga prilastki imajo, preverite v tem smislu še vse primere v vajah (za odvisnike zgoraj, za prilastke pa v nadaljevanju).

Še kratek prikaz za tiste, ki poglavja niste prebrali:

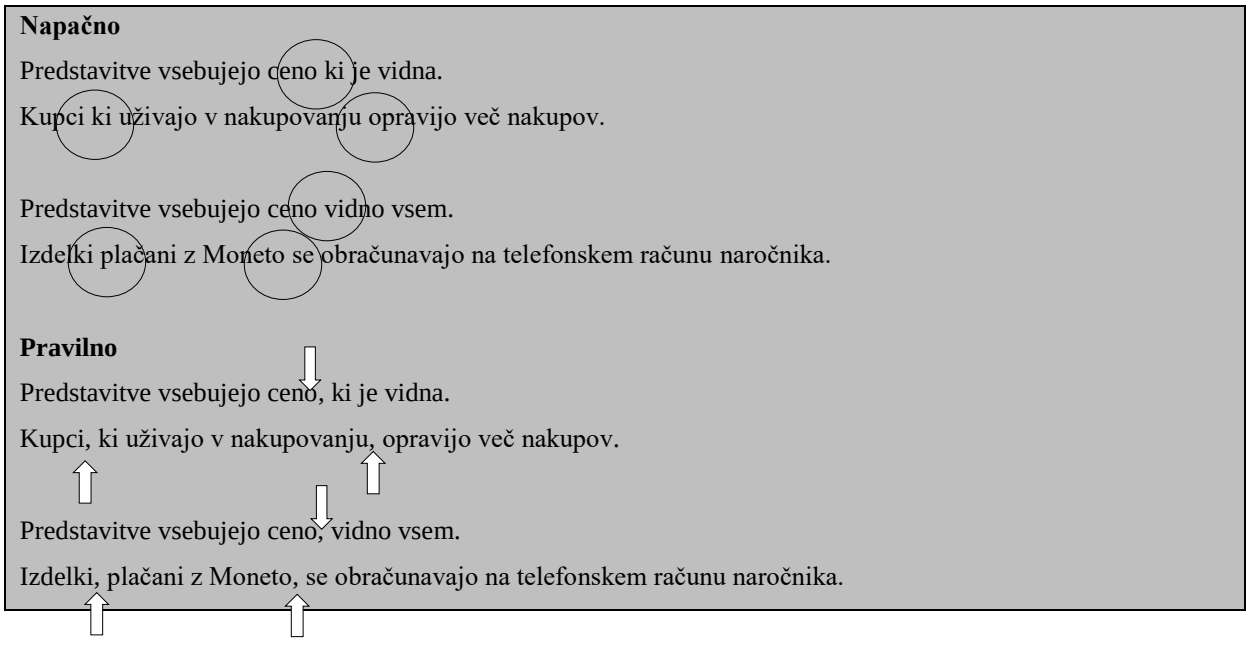

Povzemimo:

- Stavčne člene sestavlja ena beseda ali več besed. Ko stavčni člen sestavlja samostalnik in vsaj še ena polnopomenska beseda, je ena od besed jedro, druga pa prilastek.
- Po prilastkih ob samostalniškem jedru se vprašamo s *Kakšen?*, *Kateri?*, *Čigav?* in *Koliko?*.

• Prilastek ob samostalniškem jedru je lahko (a) levi, pridevniški in ujemalni, (b) samostalniški, (c) stavčni in (č) polstavčni.

• Stavčni prilastek prepoznamo po tem, da ima povedek. Polstavčni prilastek povedka sicer nima, a si ga lahko zamislimo v obliki z veznikom *ki*.

✓ Stavčni in polstavčni prilastek sta od ostalega dela povedi ločena z vejico. To pomeni, da je prva vejica na mestu, kjer se tak prilastek začne, druga pa na mestu, kjer se tak prilastek zaključi, če seveda za njim sledi nadaljevanje povedi.

• Stavčne in polstavčne prilastke od odvisnikov med drugim ločimo po tem, da prilastki imajo jedro, odvisniki pa ne.

Znam. Razumem. Želim vedeti še več.

VAJA 1: Vstavite pravilne vejice in označite vse povedke.

a) Raziskava bo potekala na osnovi vprašalnika ki bo poslan revizijskim družbam v Sloveniji.

b) V fazi prve gradnje imamo tudi teraso /.../ s kvadraturo 8,6 m^2 ki je pokrita z lesenim nadstreškom in večji vrt.

c) Vsebnost joda se je preverila z vzorčenjem s katerim je bila ugotovljena /njegova/ dejanska vsebnost.

č) Število napak ob katerih lahko sistem še vedno doseže soglasje je odvisno od njegove zasnove.

d) V Sloveniji nacionalne panožne zveze /.../ ne dajejo občutka da bi si trenutno stanje želele izboljšati.

e) Ampak tu ni razloga da bi pustili na spletu osebne podatke in za anonimnost je dobro poskrbljeno.

f) Omenjeni zakon vsebuje tudi poglavje kjer so opredeljene prepovedi in omejitve.

g) Vsak družbenik čigar poslovni delež znaša najmanj eno desetino osnovnega kapitala lahko s tožbo zahteva /.../.

VAJA 2: Vstavite pravilne vejice, označite jedro pred prilastki in se po prilastkih vprašajte.

a) Vzorce všite med beli spremni tkanini smo nato dobro omočili v destilirani vodi.

b) /Navedeno/ izhaja iz pogojev opredeljenih v sodni praksi Sodišča EU.

c) PMI je vprašalnik razvit na podlagi prvotnega inventarja poklicnega stresa.

VAJA 3:

a) V katerih primerih iz Vaje 1 so stavčni prilastki pretvorljivi v polstavčne?

b) V kaj lahko še pretvorimo dele povedi, ki imajo v Vaji 1 podobo stavčnih prilastkov? Kaj se po tej pretvorbi zgodi z vejico?

c) Vaja 2: ali so vsi tamkajšnji polstavčni prilastki pretvorljivi v stavčne?

VAJA 4:

V Vaji 2 ste označili jedra. Oglejte si jih še enkrat. Za katero besedno vrsto gre pri vseh? – Drži, za samostalnike.

To znanje lahko še dopolnimo. Označite obe jedri pred stavčnima prilastkoma v naslednjih dveh povedih:

Spletno anketo so izpolnili le tisti, ki so vešči uporabe spleta.

Pobudo lahko vloži vsakdo, ki izkaže pravni interes.

Brez oklevanja lahko ugotovimo, da so v jedru besednih zvez s stavčnimi prilastki (in polstavčnimi) mogoči tudi nekateri zaimki. Da vam bodo manj tuji, jih označite še v naslednji nalogi.

Naloga: Vstavite pravilne vejice in označite jedro pred prilastki.

a) Vsak ki se spozna na vedenje in lastnosti psa se lahko usposobi kot vodnik.

b) Zglasi/l/ se /ni/ nihče ki bi uveljavljal pravico do dediščine.

c) država in podjetja zmanjšujejo izpuste toplogrednih plinov tam kjer je to najcenejše

č) kultura je nekaj kar je skupno vsem članom organizacije

d) /M/arsikdo ki se loti študija teh disciplin obupa in odneha.

e) Če bi kdo mir želel skleniti s kom ki je bil v zaporu je mir najprej moralo odobriti sodišče.

VAJA 5:

V naslednjem odstavku smo pustili le eno vejico, druge pa izbrisali. Preberite ga in ocenite, koliko je izpust vejic otežil njegovo razumevanje.

Nato vstavite pravilne vejice in preštejte, koliko ste jih vnesli zaradi:

a) stavčnih prilastkov,

b) polstavčnih prilastkov.

Ena vstavljena vejica je imela povsem drug razlog. Kateri?

Navedeno ZIZ dopolnjuje z določbo 94. člena v skladu s katerim na prvi dražbi oziroma v roku ki ga je izvršitelj določil za prodajo z neposredno pogodbo zarubljenih stvari ni dovoljeno prodati pod ocenjeno vrednostjo. Izvršitelj lahko na predlog stranke določi novo dražbo na kateri se smejo stvari prodati pod ocenjeno vrednostjo vendar ne pod tretjino te vrednosti, pod pogojem da na dražbi ni dosežena cena enaka ocenjeni vrednosti tovrstne omejitve glede prodajne cene pa se smejo uporabljati tudi tedaj kadar zarubljenih stvari ni bilo mogoče prodati z neposredno pogodbo za ocenjeno vrednost v roku ki ga je določil izvršitelj.

VAJA 6: V naslednjih povedih so vejice pravilne. Pripišite, ali je razlog zanje:

a) stavčni ali polstavčni prilastek,

b) odvisnik.

Pomagajte si tako, da poiščete jedra.

a) Ta dajatev je lahko problematična, ker predstavlja prikrit davek na uporabo javne dobrine. _____

b) Vemo, da je vsak poklic specifičen in sam po sebi težak. _____

c) V primeru, da je bila prejšnja pogodba delavca sklenjena za nedoločen čas, mora biti tudi nova. _____

č) Branje v osnovni šoli je ključnega pomena tudi za učence priseljence, katerih materni jezik ni slovenščina. _____

d) Smo v dobi, ko fantastika vedno bolj inspirira znanost in posledično nove tehnologije. _____

e) Ustavimo se, ko se napaka na validacijski množici poveča. _____

f) Študija Morec in Raškovič (2012, str. 111), izvedena na podlagi manjših in srednje velikih podjetij v Sloveniji, potrjuje hipotezo /.../. _____

g) če središčna temperatura kruha med peko preseže 95 °C, to povzroči hitrejšo retrogradacijo škroba _____

VAJA 7: Vejica pred *ali*

Veznik *ali* smo srečali že na prvih straneh obravnave vejice. Tam smo govorili o njegovi vlogi v ločnem priredju in se naučili, da pred ločnim *ali* vejice ni. Vendar pa veznik *ali* pogosto srečamo še v dveh položajih:

a) na začetku stavčnega prilastka in

b) na začetku odvisnika.

Ker smo odvisnike in stavčne prilastke do te točke že dodobra spoznali, gotovo niste v dvomih: drugače kot v ločnem priredju tak *ali* pred sabo vejico ima.

na podlagi treh letnih ocen se /vodja/ odloči, ali delavec napreduje

na vprašanje, ali po večini spite dobro, je 18 anketirancev (49 %) odgovorilo /.../

V pomoč pri prepoznavanju takega *ali* je lahko dejstvo, da ga v pogovoru zamenjujemo s *če*. Ko je *ali* na začetku stavčnega prilastka in se poved za prilastkom še nadaljuje, seveda ne smemo pozabiti še na drugo vejico – tisto, ki stavčni prilastek zaključuje (v zgornjem zgledu si jo označite kar sami).

Naloga: Določite, ali je veznik *ali* v naslednjih primerih (a) na začetku stavčnega prilastka ali (b) na začetku odvisnika.

Enako kot v prejšnji vaji si lahko pomagate z jedri.

a) Skušali smo ugotoviti, ali se motivacija zaposlenih /.../ razlikuje glede na stil vodenja. _____

b) Na vprašanje, ali ima interno komuniciranje velik vpliv na uspešnost poslovanja, je kar 53 /.../ anketirancev odgovorilo z DA. _____

c) Vendar ni znano, ali je izbrani polimer značilen za večino divjih sevov bakterije B. _____

č) Poleg tega so z raziskavo želeli ugotoviti, ali demografske spremenljivke vplivajo na rabo strategij samovodenja. _____

d) dejstvo, ali je odmor plačan ali ne, /bo/ odločilno vplivalo na /.../ _____

e) Določiti je treba, ali pridobitelj licence že licencira. _____

f) Za ugotovitev, ali je otrok desničar ali levičar, ne potrebujemo strokovnjaka. _____

Spletna učilnica 11

5.1.1.7.3 Sorednost

Soredno razmerje ni niti priredno niti podredno. V soredju so besede, besedne zveze ali stavki vključeni v poved kot zgolj sopostavljeni, torej brez odvisnosti od stavčnega ali stavčnočlenskega vzorca (seveda pa tako, da je to pomensko smiselno). Vključitev je povezana z različnimi položaji v povedi: začetnim, vmesnim in končnim. Zveni zapleteno? Morda, a gre vseeno za mesta, ki vejično niso zahtevna.

Za uvod bo dovolj, da si ogledate še nekaj primerov:

Pravilno

Skratka, pojem strpnosti je velikokrat mišljen kot nekaj resnično dragocenega.

/Za ta poklic/ moraš imeti najmanj dve leti, priporočljiva so tri leta, izkušenj na terenu.

W. R. D. Fairbairn, začetnik teorije odnosov, se je v svojih raziskavah osredotočal na odnose med jazom in drugim.

Ena izmed fizioloških sprememb je tudi degeneracija sklepov, še posebej hrbtenice.

Glede na to:

a) v kateri del povedi so beseda, besedna zveza ali stavek običajno vključeni (**položaj**),

b) kako se **pomensko** povezujejo s preostalim delom povedi ali celo širšega besedila,

c) kakšno **zgradbo** imajo in

č) kako jih **izgovarjamo**,

ločimo *izpostavek*, *vrivek*, *pristavek* in *dostavek*.

1. Izpostavek

Izpostavek je neodvisen del povedi, običajno postavljen na njen začetek. V strokovno-znanstvenem pisanju se kot izpostavki večinoma pojavljajo členki (prim. Žele, 2015) ter njim podobne besedne zveze, ki izražajo bodisi vzročno-posledično navezovanje na predhodno vsebino ali pa se navezujejo na nadaljnje besedilo, in sicer tako da nakazujejo povzemanje, preoblikovanje misli in stopnjevanje, lahko tudi natančnejšo ubeseditev ipd. Besede in besedne zveze, ki jih na začetku povedi izpostavimo na ta način, izgovorimo s premorom na koncu in s padajočim tonskim potekom.[5]

Namreč, raziskave so pokazale, da so po subjektivni presoji najbolj osamljene ovdovele osebe.

Torej, država izvora v tem primeru ne bi bila dolžna plačati odškodnine.

Se pravi, višje potrebe se lahko razvijejo šele, ko so zadovoljene nižje.

Z drugimi besedami, gre za primer, v katerem imajo mediji in javnost veliko vlogo.

V primeru navezovanja na nadaljnje besedilo lahko za izpostavki stojita tudi dvopičje ali pomišljaj.

Dodajmo, da lahko vejica izpostavek tudi šele naredi. Prim.:

Torej že sam zakon predvideva določene oblike storitve kaznivega dejanja, ko osebi ne moremo naložiti krivde.

PROTI:

Torej, že sam zakon predvideva določene oblike storitve kaznivega dejanja, ko osebi ne moremo naložiti krivde.

Znam. Razumem. Želim vedeti še več.

VAJA 1: Označite izpostavke in nato prepoznajte dva primera, pri katerih je vejica izpostavek šele naredila.

a) Še več, Marcel Bačić (1999) v geometrijskem zaporedju trajanja not najde renesančno rojstvo perspektive iz duha glasbe.

b) Se pravi, policijski ukrep prepovedi približevanja z vidika žrtve je ukrep na njeno pobudo.

c) Skratka, glavni cilj tržne segmentacije je večja zadovoljitev potrošnikov.

č) Torej, ravnatelji s krajšim mandatom /.../ pogosteje kakor njihovi kolegi z daljšim mandatom /.../ ocenjujejo, da starši /.../.

d) Namreč, danes ni nič spornega, da ob menjavi oblasti uradniške položaje zamenja popolnoma nov kader.

[5] Za posvet o fonetičnih značilnostih izpostavkov ter v nadaljevanju vrivkov in pristavkov se zahvaljujem prof. dr. H. Tivadarju s Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani (Tivadar, osebno sporočilo, 2023, 18. junij; osebno sporočilo je v obliki elektronske pošte na voljo pri avtorici). Pri dostavku smo fonetične značilnosti navedli po Korošču (2003, str. 264).

VAJA 2:

Zvezo *z drugimi besedami* (tudi njeno sopomenko *povedano drugače*) lahko spremljajo še veznik *ali* ter poleg vejice še pomišljaj in dvopičje. Naslednja naloga lahko zato postane kar zapletena.

Naloga: Z naštetim (veznik *ali*, vejica, pomišljaj, dvopičje), a ne nujno vsem dopolnite naslednjo poved.

religijske konflikte /je/ treba iskati tudi znotraj iste religije oziroma v odstopanjih od pravovernosti ___ z drugimi besedami ___ herezije so bile vedno preganjane huje kakor druga verstva

Ali ste zadovoljni s svojo rešitvijo? Prepričajte se v razlagi P. Weissa (2016) v Jezikovni svetovalnici Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša.

2. Vrivek

Vrivek je del povedi, ki je vstavljen nekam vmes v poved tako, da tam, kjer je, zmoti bodisi stavčni bodisi stavčnočlenski vzorec, lahko pa je sicer vstavljen tudi med dva stavka ene povedi, a prinaša tako zelo drugačno informacijo, da prekine smiselno navezovanje neposrednega predhodnega in sledečega stavka. Vsebina, ki smo jo »vrinili nekam vmes«, bi torej morala v običajnem besednem redu ali smiselnem zaporedju priti na vrsto bodisi prej bodisi pozneje, morda pa celo v povsem novi povedi.

Po končani delovni dobi /.../ lahko vodnik psa vrne vojski /.../ ali pa – to se zgodi v 99 % primerov – psa odkupi.

Slednje zaznava tudi Evropska komisija, ki je, izhajajoč iz predpostavk, izpostavljenih v Smernicah OZN, resno pristopila k obravnavi /.../.

Do teh otrok so imeli previsoka, treba je pač priznati, pričakovanja.

Kljub dejstvu, da je globalna kriza prodrla v vse pore podjetja, sponzorstvo seveda ni nobena izjema, in da se na globalni ravni negativni učinki /.../.

Vrivek je lahko ena sama beseda, lahko je besedna zveza, lahko ima zgradbo polstavka ali stavka, lahko je sestavljen celo iz več stavkov, po vsebini pa izraža govorčev odnos do vsebine, dodaja pojasnilo, razmišlja o pravilnosti podatka, se obrača k naslovniku ipd.

Namenoma smo zgoraj vrivek ponazorili v zapisu z dvema pomišljajema in nato z vejicami, saj k vrivkom obe ločili spadata povsem enakovredno, možni pa so tudi oklepaji, prim.:

> Ob tovrstni nadgradnji obstoječih institucionalnih spodbud pa je pozornost nujno usmeriti tudi (ali celo predvsem!) v tiste organizacije, ki so do upravljanja etike neopredeljene ali celo odklonilne.
>
> Ponos /.../ je tisto, kar podjetnike (vštevši preučevanega) žene naprej.

Vrivek se izgovori s premorom na začetku in na koncu ter nižjim tonom, ki pa ni niti padajoč niti rastoč; ko se vrivek zaključi, se pri tonski višini v siceršnjo poved vrnemo na raven, na kateri smo bili, preden se je vrivek začel (SP, 2001, § 483).

S povedanim bi predstavitev vrivka lahko zaključili, če ne bi imeli še podvrste, ki pa za razliko od zgornjih ni skladenjska. Raziščimo jo skupaj.

Z napotkom, da je neki del povedi vrivek, če je z njim – poenostavimo – zmoteno tekoče branje, preberite naslednjo poved. Najprej smo jo napisali brez dveh dodatnih vejic, nato pa z njima.

> kriza je bila v mnogih pogledih le pika na i pomanjkljivemu /.../ dojemanju sponzorstev, kjer je po teoriji in praksi potrebno graditi dolgoročna partnerstva
>
> PROTI:
>
> kriza je bila v mnogih pogledih le pika na i pomanjkljivemu /.../ dojemanju sponzorstev, kjer je, po teoriji in praksi, potrebno graditi dolgoročna partnerstva

Gotovo ste ugotovili, da besedna zveza *po teoriji in praksi* ne zmoti tekočega branja. To dokazuje, da vejici ob njej nista nujni, kar pomeni, da podčrtani del v drugi povedi ni bil vrivek zato, ker je zmotil stavčni ali stavčnočlenski vzorec, pa tudi izrazite vsebinske prekinitve med dva stavka ni prinesel, temveč je bil vrivek zato, ker se je avtor izrecno odločil, da bo ta del besedila poudaril, ga naredil opaznega. Pri takih vrivkih ne gre za jezikovnosistemski pojav, temveč za besedilni pojav. Prim. še dva taka zgleda:

> Kazalo vsebine je del besedila, ki ga je treba večkrat kritično prebrati in premisliti ter vzporedno z osrednjim besedilom urediti in poenotiti.
>
> PROTI:
>
> Kazalo vsebine je del besedila, ki ga je treba večkrat kritično prebrati in premisliti ter – vzporedno z osrednjim besedilom – urediti in poenotiti.
>
> Svoboda je kot krap, ki ne meneč se za nevarnost ulova željnih ribičev neobremenjeno plava /.../.
>
> PROTI:
>
> Svoboda je kot krap, ki, ne meneč se za nevarnost ulova željnih ribičev, neobremenjeno plava /.../.

S takimi vrivki moramo biti kar prepričljivi, saj lahko bralec oceni, da niso potrebni, in si misli, da smo postavili preveč vejic. Sicer pa se vsi vrivki – tako tisti, ki zmotijo tekoče branje, kot

tisti zaradi poudarka – izgovorijo enako in pri obeh vrstah imamo v zapisu na izbiro še pomišljaje ter oklepaje.

Znam. Razumem. Želim vedeti še več.

VAJA 1: Vstavite pravilne vejice.

a) Če bi o težavnosti pa naj bo to fizična ali katerakoli druga vprašali posameznike /.../, bi verjetno vsak trdil, da je /.../

b) preiskovanec naj če že v večini uživa rdeče meso.

c) Posebej lahko predpostavimo tudi zgornji sklepi kažejo na to enakost po dveh od omenjenih konstant.

č) Trajna zavezanost k napredku in razvoju začenši pri sebi deluje kot močan zgled za zaposlene.

VAJA 2: Ali gre pri označenem delu za (a) vrivek, ki zmoti stavčni vzorec, ali (b) vrivek zaradi poudarka?

a) Sklepamo, da se je hipoteza v celoti potrdila in da so učenci, ne glede na starost, pokazali občutno večje zanimanje za raziskovanje. _____

b) mladoletno starševstvo, na srečo, ni trend naše družbe _____

c) Vzorcu smo z dializo zmanjšali koncentracijo NaCl in imidazola, kar je, in to nepričakovano, negativno vplivalo na hemolitsko aktivnost. _____

č) v kolikor ne bi uspeli optimirati oblike jermenice, je, žal, z našimi stroji ne bi bili sposobni stisniti _____

d) Po izgradnji drugega tira bi bila – seveda – potrebna tudi obnova trenutnega tira med Ljubljano in Jesenicami. _____

e) Popularnost joge se je – to smo pričakovali – povečala. _____

f) Policisti – za razliko od vojske – s pooblastili posegajo v najbolj temeljne človekove pravice in svoboščine. _____

g) Glede na to, da novinarji – kot velja za vse nas – o dogodku ne morejo poročati povsem objektivno in resnično, uporabljajo retorične strategije, da bi /.../. _____

h) Človeško telo ima (zahvaljujoč gostoti) to zmožnost, da na vodi plava. _____

i) Glede na cilj ukrepa je torej nedopustno zavarovati več, kot bo (upoštevaje izid postopka) dopustno vzeti. _____

j) Zgornja trditev – če jo apliciramo zgolj na šport – zagotovo drži. _____

VAJA 3:

Zgoraj smo zapisali, da je vrivek lahko že ena sama beseda, lahko je besedna zveza, lahko ima obliko polstavka, stavka itd. Kako pa bi razložili zadnji primer v Vaji 2? Ali je označeni del odvisnik ali vrivek? Ali celo oboje?

Odgovor: _____

VAJA 4: Poiščite vrivek in povejte, ali je tudi ta zmotil stavčni vzorec.

> Na osnovi teh podatkov lahko sicer sklepamo, da so etične infrastrukture v splošnem v slovenskih organizacijah, vključenih v raziskavo, relativno slabo razvite, v njih je zaznati le nekoliko večjo stopnjo razvitosti tipov etične klime, ki izpostavljajo pomen skladnosti delovanja zaposlenih z zakonodajo in organizacijskimi pravili ter usmerjenostjo v zadovoljevanje interesov izpostavljenih deležnikov organizacij (spraševali smo po strankah in poslovnih partnerjih), pri čemer poudarjamo, da gre za posredno sklepanje, ki ga ni mogoče posplošiti na stanje v celotni populaciji /.../.

Odgovor: _____

3. Pristavek

Pristavek ni nikoli napisan na začetku povedi, lahko pa je napisan kjerkoli v njenem nadaljevanju in tudi čisto na koncu, vendar pa vedno tik za stavčnim členom, ki ga pojasnjuje. S »pojasnjuje« mislimo na opis, razlago ali ponazoritev. Nekoliko grobo bi lahko rekli, da pristavek zgolj z drugimi besedami pove isto, kot pove že beseda ali besedna zveza pred njim. Po zgradbi gre običajno za samostalniško besedno zvezo.

Pristavek je od preostalega dela povedi ločen z vejico (lahko tudi z oklepaji, redko z dvema pomišljajema), kar pomeni, da če se poved po pristavku nadaljuje, ga vejica (ali drugo ločilo) tudi zaključi.

> Zbrane je nagovoril John Žulič, predsednik Lire.
>
> V modernem obdobju, zadnjih petinosemdesetih letih, pa prihaja avtentičnost v ospredje.
>
> Pri pomembnejših odločitvah, npr. izbiri poklica ali šolanja, mladostniki še vedno dajejo prednost staršem.

Pristavek izgovorimo bodisi s kratkim premorom (lahko je ta celo neopazen) in rastočim tonom (gl. prvi zgornji primer) bodisi ima opazen premor na obeh straneh in raven tonski potek (druga dva zgornja primera).

Pristavek je vedno lahko povsem samostojen stavčni člen, prepoznamo pa ga še po tem, da ga lahko pretvorimo v pojasnjevalno priredje z veznikom *to je*: *Zbrane je nagovoril John Žulič, to je predsednik Lire.*

Med pristavke spadajo tudi:

a) zapis datuma, ki je ob imenu dneva ali sorodnem izrazu:

> Zagovor bo v ponedeljek, 9. 5. 2022, ob 10. uri. ALI: Zagovor bo jutri, 9. 5. 2022, ob 10. uri.

b) okrajšave tipa *d. d.* ob imenih gospodarskih družb, zato njihov pravopisno pravilen zapis zahteva vejico; če se poved za pristavkom nadaljuje, pa seveda dve.

> Prototip smo izdelali v podjetju Talum, d. d., skupaj s sodelavci.

Znam. Razumem. Želim vedeti še več.

VAJA 1: Vstavite pravilne vejice.

a) Eden od glavnih soustvarjalcev kampanje je bil v tem času Joseph Lekšan tajnik barbertonskega društva sv. Jožefa.

b) HTML 5.1 najnovejša verzija HTML prinaša veliko novosti in izboljšav.

c) H(u, v) označuje Hammingovo razdaljo število koordinat, v katerih se u in v razlikujeta.

č) Ovire v objektu npr. preozki hodniki so tudi arhitekturno težko rešljive.

d) Anketa je bila izvedena v sredo 17. 5. 2017 na OŠ Gustava Šiliha Laporje.

e) V podjetju Mariborski vodovod d. d. smo ugotovili tri možnosti izbire.

VAJA 2:

Za tiste, ki jih zaradi podobnosti terminov in položaja v povedi bega razlika med stavčnim in polstavčnim prilastkom na eni strani (podpoglavje 2 na str. 50–51 oz. enajsto poglavje e-učilnice) ter pristavkom na drugi, povejmo, da je ključna razlika med naštetimi v dejstvu, da je pristavek lahko samostojen stavčni člen, medtem ko prilastek to ne more biti, saj nujno potrebuje jedro. Prim.:

Pristavek:

Zbrane je nagovoril John Žulič, predsednik Lire.

> Zbrane je nagovoril predsednik Lire.

V modernem obdobju, zadnjih petinosemdesetih letih, pa prihaja avtentičnost v ospredje.

> V zadnjih petinosemdesetih letih pa prihaja avtentičnost v ospredje.

Pri pomembnejših odločitvah, npr. izbiri poklica ali šolanja, mladostniki še vedno dajejo prednost staršem.

> Pri npr. izbiri poklica ali šolanja mladostniki še vedno dajejo prednost staršem.

PROTI:

Stavčni prilastek: *Predstavitve vsebujejo Ø, ki je vidna. – Kaj je vidno?

Polstavčni prilastek: *Predstavitve vsebujejo Ø, vidno vsem. – Kaj je vidno vsem?

4. Dostavek

Dostavek je naknadno dodani del k enemu od stavčnih členov, in sicer zato, da ga vsebinsko specificira. Dostavek v strokovno-znanstvenih besedilih običajno tvorimo s pomočjo besed kot *predvsem*, *zlasti*, *sploh*, *posebej*, *vključno*, *vštevši*, *razen*, kar pomeni, da se v dostavku navežemo na enega od predhodnih stavčnih členov iste povedi ter izpostavimo njegovo (a) najpomembnejšo prvino, (b) prvino, ki ima prednost ali za katero velja visoka stopnja neke lastnosti, (c) prvino, ki jo upoštevamo zraven, (č) prvino, ki jo izvzemamo, ipd.

V dostavku resda lahko »dostavimo« nekaj, kar bi v govornem nizu moralo priti na vrsto že prej (SP, 2001, na str. 198 tak dostavek ponazarja s primerom *Prinesi tudi kruha, črnega*), vendar pa v zvrsti, ki jo obravnavamo tu, dostavka praktično ne uporabljamo zaradi – recimo temu – nezbranosti, temveč zaradi nečesa drugega: ker postane tisto, kar napišemo v dostavek, jedrna sestavina navidezne samostojne povedi in nam posledično ni treba te povedi napisati v celoti oz. nam ni treba nečesa pravkar napisanega napisati še enkrat. Lahko rečemo, da je tak dostavek posledica jezikovne gospodarnosti. Prim.:

Koža /.../ ščiti telo pred škodljivimi vplivi iz okolja in preprečuje izgubo pomembnih snovi, zlasti vode.

= Koža /.../ ščiti telo pred škodljivimi vplivi iz okolja in preprečuje izgubo pomembnih snovi. Koža preprečuje zlasti izgubo vode.

Ob strokovnih domačih in tujih delih v knjižni obliki bomo uporabili tudi številno tujo literaturo, predvsem novejše znanstvene članke, ki zajemajo področje raziskovanja te naloge.

= Ob strokovnih domačih in tujih delih v knjižni obliki bomo uporabili tudi številno tujo literaturo. Predvsem bomo uporabili novejše znanstvene članke /.../.

Pri igri je otrok v celoti prisoten, dela intenzivno in vztrajno ter se veseli svojih izdelkov, še posebej, če ga drugi pohvalijo.

= Pri igri je otrok v celoti prisoten, dela intenzivno in vztrajno ter se veseli svojih izdelkov. Še posebej je otrok pri igri v celoti prisoten, dela intenzivno in vztrajno ter se veseli svojih izdelkov, če ga drugi pohvalijo.

/Sodišče bo/ odločitev oprlo na prosti preudarek, upoštevajoč okoliščine primera.

= /Sodišče bo/ odločitev oprlo na prosti preudarek in bo upoštevalo okoliščine primera.

Dostavek omogoča upovedovalno gospodarnost še zaradi dveh značilnosti:

- ima samostojno stavčno intonacijo (izgovorimo ga, kot da bi pred njim stala pika), na začetku pa opazen premor;
- ko ima določeno besednovrstno zgradbo, se po obliki ujema s stavčnim členom, ki ga dopolnjuje (npr. v zgornjem primeru *zlasti vode* je bila rodilniška oblika besede *voda* v dostavku posledica predhodnega samostalnika *izguba* + *Česa?*; tožilnik v *novejše znanstvene članke* pa posledica predhodnega povedka *bomo uporabili*).

Po zgradbi je dostavek lahko ena beseda, lahko je besedna zveza (tudi precej dolga), lahko je polstavek, lahko vključuje stavčni prilastek in še kaj bi se dalo najti, nikoli pa nima lastnega povedka.

Pred dostavkom stoji vejica, možen pa bi bil še pomišljaj in oklepaj, lahko tudi tri pike, stilno zaznamovano celo pika, ki pa bi dostavek seveda »potisnila« v novo poved.

Enako kot izpostavek in vrivek lahko tudi dostavek vejica šele naredi. Prim.:

Občine /so/ velikokrat udeležene /.../ v postopkih na sodišču predvsem zaradi sporov o premoženjskopravnih razmerjih.

PROTI:

Občine /so/ velikokrat udeležene /.../ v postopkih na sodišču, predvsem zaradi sporov o premoženjskopravnih razmerjih.

O uporabi mnogokratnika odloči upravni odbor upoštevaje podlage iz predhodnega odstavka.

PROTI:

O uporabi mnogokratnika odloči upravni odbor, upoštevaje podlage iz predhodnega odstavka.

Znam. Razumem. Želim vedeti še več.

VAJA 1: Označite dostavek.

a) Nagrada ima lahko negativen učinek, zlasti takrat, ko gre za ustvarjalno dejavnost.

b) najpogosteje /se/ pojavljajo poškodbe okončin, predvsem ureznine tac, tudi zvini

c) V naslednjem sklopu sem predstavil oris razvoja upora v letu 1941 v Jugoslaviji, še posebej v Sloveniji.

č) Maščobo izgubljajo tudi roke, predvsem dlani.

d) Analizirali smo tipične igralne situacije, ki so vodile do zadetkov in priložnosti za doseganje zadetkov polfinalistov v izločilnih bojih Lige prvakov, vključno s finalom.

e) Nekatere študije kažejo, da starejših ni mogoče pojmovati kot enotne skupine, sploh pa ne na podlagi kronološke starosti.

f) Starši /.../ si prizadevajo za boljši nadzor na tem področju, začenši s poseganjem v vsebino oglasov.

g) avstrijski subvencijski sistem je trenutno stabilen, zahvaljujoč subvencijam za gradbeni material

VAJA 2: Označite, v katerih primerih je bila (a) vejica pred dostavkom nujna in v katerih je (b) vejica dostavek šele naredila.

a) Nemogoče je imeti kvalitetno javno televizijo pri obstoječih subvencijah in dolgu, sploh če ji /.../ še zmanjšamo količino dovoljenih oglasov. _____

b) A če se odločiš za nek poklic, ga boš opravljal, ne glede na samo težavnost. _____

c) Ker podrejene obveznice pri tem običajno niso predmet dodatnega zavarovanja ali garancij, je financiranje z izdajo obveznic smiselno, zlasti za izdajatelje z dobro boniteto. _____

č) vpliv je bil najbolj očiten pri predstavnikih postimpresionizma, predvsem Gauginu in van Goghu _____

d) /Zato/ je težko potegniti ločnico med zakonitim in nezakonitim ravnanjem detektivov, predvsem v tistem delu, kjer se detektivska dejavnost prepleta s pravico do zasebnosti posameznika. _____

e) Učitelji /so imeli/ določene težave /.../, vendar so jih uspešno premagali, zahvaljujoč poklicnim ter lastnim izkušnjam s področja grafike. _____

Ob koncu vseh štirih sorednih razmerij velja poudariti, da jih takrat, ko so v svojih običajnih položajih, z lahkoto pravilno opremimo z vejico in tudi medsebojno ločimo (nekoliko poenostavljeno povedano: na začetku povedi = *izpostavek*; sredi povedi = *vrivek*; neposredno za stavčnim členom, ki ga pojasnjuje = *pristavek*; na koncu povedi = *dostavek*). Treba pa je dodati, da svoj običajni položaj tu in tam tudi zapustijo ter se umestijo drugam. Tako lahko npr. izpostavke z začetka povedi premaknemo proti sredini, in sicer med dva od njenih stavkov – tak je bil že primer v Vaji 2 na str. 58, prim. še:

> Ponovna rast je /.../ približno desetkrat počasnejša od padca, ali povedano drugače, kar je podjetje dvajset let gradilo, je v enem letu izgubilo.
>
> Študije /.../ ugotavljajo pomanjkljivosti pri načrtovanju in preizkušanju kode, še več, odkrili so več splošnih težav.

Tudi pri dostavku je enako: resda se poved za njim največkrat konča, ni pa to nujno, saj lahko dostavek dopolnjuje katerikoli stavčni člen, tudi čisto prvega, npr.:

> Nekatere rastline, predvsem lesnate, je zelo težko koreniniti,

ali pa se za dostavkom poved nadaljuje z novim stavkom, npr.:

> Kraško podnebje je razmeroma suho, zanj so značilni močni vetrovi, predvsem burja, pomemben vpliv na rast trte pa daje značilna rdeča zemlja – terra rosa.

Pravzaprav ... v tem sredinskem položaju dajejo besedne zveze *še več*, *predvsem lesnate* idr. bolj vtis, da gre za vrivke, kajne? Tudi izgovorno se zdi, da mu delno sledijo (bi pa z meritvami morali to še preveriti in sistematično opisati), a če natančno upoštevamo prav vsa merila (tudi pomen in zgradbo), se od vrivka vendarle razlikujejo, tako da gre še vedno za izpostavke in dostavke. Tudi nekateri pristavki se lahko izgovarjajo enako kot vrivek, pa jih zaradi tega še vseeno ne prištevamo k njim. A na srečo lahkotnosti postavljanja vejic to ne spremeni – te vam ne bi smele delati težav, pa naj gre za dostavek oz. izpostavek na običajnem ali manj običajnem mestu.

Povzemimo:

- **Izpostavek** je neodvisen del povedi, običajno napisan na njenem začetku. V strokovno-znanstvenih delih uporabljamo predvsem členkovne in njim podobne izpostavke, npr. *skratka, namreč, še več, se pravi, drugače rečeno*, ki nakazujejo povzemanje, vzročnost, stopnjevanje, preoblikovanje misli ipd. V govoru je ob izpostavku opazen premor.

✓ Izpostavek je od ostalega dela povedi ločen z vejico. Vejica lahko izpostavek tudi šele naredi.

• **Vrivek** je vstavljen nekam vmes v poved tako, da tam, kjer je, zmoti bodisi stavčni bodisi stavčnočlenski vzorec, lahko pa je dodan tudi med dva stavka iste povedi, a vsebinsko izrazito prekine njuno smiselno navezovanje. Izjema pri tej motnji so vrivki zaradi poudarka, ki so posledica avtorjevega hotenja, da bo del besedila vsebinsko izpostavil, zaradi česar ga z ločili razmeji v vrivek. Po vsebini vrivek izraža avtorjev odnos do vsebine, dodaja pojasnilo, se obrača k bralcu ipd. Vrivek izgovorimo s premorom na začetku in na koncu ter nižjim, ravno potekajočim tonom; ko se vrivek zaključi, se vrnemo na tonsko višino, na kateri smo bili, ko se je vrivek začel.

✓ Vrivek je od ostalega dela povedi ločen z vejico. Vejica lahko vrivek tudi šele naredi; v tem primeru gre za vrivek zaradi poudarka.

• **Pristavek** je pojasnilo (opis, razlaga, ponazoritev) stavčnega člena, napisanega tik pred njim. Če stavčni člen pred pristavkom izpustimo, ga pristavek lahko povsem samostojno nadomesti. Pristavek ima ob sebi bodisi kratek bodisi opazen premor.

✓ Pristavek je od ostalega dela povedi ločen z vejico.

• **Dostavek** je naknadno dodani del k enemu od stavčnih členov, in sicer zato, da ga vsebinsko specificira. Dostavek običajno tvorimo z besedami, kot so *predvsem, zlasti, sploh, posebej, vključno, razen,* kar pomeni, da v dostavku dodajamo najpomembnejšo prvino, prvino, ki jo upoštevamo zraven, jo izločamo ipd. Če njegova zgradba to zahteva, se dostavek po obliki prilagodi stavčnemu členu, ki ga vsebinsko dopolnjuje. V govoru je pred dostavkom opazen premor, dostavek ima lastno stavčno intonacijo.

✓ Dostavek je od ostalega dela povedi ločen z vejico. Vejica lahko dostavek tudi šele naredi.

Znam. Razumem. Želim vedeti še več.

Tukajšnje vaje in tiste, ki sledijo v trinajstem poglavju e-učilnice, so namenjene končnemu utrjevanju ter dopolnitvi vseh predstavljenih pravil o vejici.

VAJA 1:

Zdaj ste že pravi strokovnjaki_inje za vejico. Predstavljajte si, da vas na ulici ustavi študent novinarstva, ki pripravlja televizijsko anketo. Kako bi mu odgovorili na naslednji vprašanji:

- Ali znano pravilo »*Pred* ki, ko, ker, da, če *vejica skače*« drži neizpodbitno in brez izjeme?
- Kako je z vejico pred *in* – ali je res nikoli ni?

Bi se izkazali pred celotno slovensko javnostjo?

Če niste povsem prepričani, lahko odgovoru na ti dve in še nekatera vprašanja o vejici prisluhnete v radijski oddaji KiKs: pravila za postavljanje vejic. Voditeljici 8-minutne oddaje je s pojasnili pomagala T. Lengar Verovnik (Radio Slovenija, Prvi program, 2020).

VAJA 2: Odvečne vejice

Na vprašanje, kje vejice ni, je odgovor preprost: pač tam, kjer pravila ne določajo, da mora biti. Pri enem od takih mest pa se je vseeno treba ustaviti. Gre za zveze, ki se začenjajo s predlogi *zaradi, kljub* in *glede na*. Ti lahko nase vežejo celo vrsto besed, a če na koncu take zveze – ali pred njo – ni katerega od razlogov za vejico, potem vejice zgolj zaradi njih ali dolžine besedne zveze tja ne smemo napisati.

> **Zaradi** zagotavljanja boljše zmogljivosti proge na tem območju je najbolj smiselna rešitev gradnja drugega tira.
> Priprava zaključka napada je pomembna **zaradi** ustvarjanja priložnosti za doseganje zadetka iz ustreznejšega položaja na igrišču.
>
> **Kljub** navedenemu razvoju doktrine direktnega učinka v sodni praksi se Sodišče v tistem obdobju še ni eksplicitno opredelilo do tematike povrnitve škode.
> /.../ ob tem pa je še v celoti združljiv s Sassom **kljub** rahlo drugačni sintaksi pisanja
>
> **Glede** na številčnost, bližino postranslacijskih modifikacij in funkcionalne študije smo zaključili, da /.../
> /K/oliko je staro njegovo telo **glede** na pravilnost delovanja osnovnih telesnih funkcij in celičnih procesov?

Pri branju tovrstnih dolgih zvez (gl. podčrtano) moramo globlje vdihniti in na njihovem koncu narediti daljši premor, še vseeno pa tvorijo en sam stavčni člen. Ko boste v dvomih, ali jim pripisati vejico ali ne, jih v mislih skrajšajte, s čimer bo postalo še bolj očitno, da razloga za te ni. Npr.:

Zaradi zagotavljanja boljše zmogljivosti proge na tem območju je najbolj smiselna rešitev gradnja drugega tira.

> **Zaradi** zmogljivosti je najbolj smiselna ...

Naloga:

1. Podčrtajte stavčne člene, ki jih začenjajo *zaradi*, *kljub* in *glede na*, ter zaznamujte mesto ob njih, na katerem vejice ni. Nato pripišite poljubno skrajšano obliko tega stavčnega člena, pri kateri bo vidno, da bi bila vejica zares odveč.

a) Zaradi naraščajoče debeline obroča vode (slika 3.1) se zmanjša površina stika med sosednjimi zrni. _____

b) Alergijska reakcija pri piku žuželk nastane zaradi burnega odziva imunskega sistema na določene beljakovine v strupu žuželk (Mušič, 2006). _____

c) Kljub prizadevanjem za boljše rezultate pri pregonu najtežjih oblik gospodarskega kriminala ter korupcije pa praksa še vedno kaže drugače. _____

č) nasploh /je/ v kriminalistični policiji na določenih linijah delo z viri in informatorji kljub številnim izvedenim ukrepom še vedno pomanjkljivo _____

d) Glede na število izdanih receptov je poraba zdravil v preteklem desetletju narastla za približno 20 %. _____

e) V tem primeru se zavarovancu odmeri invalidska pokojnina ne glede na starost in dolžino dopolnjene pokojninske dobe. _____

2. Pri obravnavi polstavka na str. 34 smo napisali, da so predlogom *zaradi*, *kljub* in *glede na* po tem, da lahko nase vežejo celo vrsto besed, zelo podobna deležja *upoštevaje*, *(ne) oziraje se*, *zahvaljujoč*, *sodeč*, *upoštevajoč* ipd. Ponovimo s kratko nalogo, da tudi na koncu besednih zvez, kakršne so spodaj podčrtane, vejico ... (kako že: pišemo ali opuščamo?).

a) Upoštevaje dosedanjo višino javnih izdatkov za infrastrukturo ___ skorajda ni možno pričakovati, da /.../.

b) Ne oziraje se na zastavljeno organizacijo pretoka informacij ___ je pomembno, da se /.../.

c) Zahvaljujoč javorniškemu toku ___ imajo Malni tudi ob najhujši suši še okrog 1 m^3/s vode.

3. Zdaj ko smo se naučili, da je treba paziti na odvečno vejico pri *zaradi*, *kljub* in *glede na* (pa tudi pri njim podobnih deležjih) ... povejmo še, kdaj vejica vendarle ni odveč.

Oglejte si vejice v naslednjih dveh zgledih in razmislite, kako bi jih utemeljili.

Policisti in vojaki /nam/, ne glede na odnos javnosti do njih, pomagajo.

Selitev v tujino s ciljem karierne rasti je pogumna poteza, ne glede na čas bivanja v tujini.

Prav imate, če je bil vaš razmislek približno naslednji: vejice so pravilne, če del povedi, ki ga označujejo, utemeljimo kot vrivek (prvi primer) in dostavek (drugi primer).
(Ne) glede na in *kljub* (tudi *navkljub*) resda pogosto začenjata vrivek in dostavek, morajo pa zveze z njima za to, da gre za vrivek in dostavek – ter posledično za pravilne vejice ob njih –, imeti tudi vse druge značilnosti, o kateri smo govorili v podpoglavjih 2 in 4 zgoraj oz. v dvanajstem poglavju e-učilnice.

VAJA 3: Z izjemo predhodne vaje v nobeni niste dobili naloge, ki bi se glasila: prečrtajte odvečne vejice. Zdaj je čas zanjo.

1.

a) Za bolj natančno in specifično določanje teh dveh spojin, se izvajajo meritve na visokotlačnem tekočinskem krimatografu (HPLC), s katerim smo izvajali analize, predstavljene v tej magistrski nalogi.
b) Po opravljeni separaciji, smo ponovno opravili testiranje vseh kolon. Na vsaki koloni, smo izvedli pet zaporednih testov s pulzno motnjo in iz meritev določili As, N/m in HETP. Iz petih ponovitev, smo izračunali povprečno vrednost in standardno deviacijo meritev.
c) Pri ugotavljanju skladnosti meritev, se podjetje sooča z različnimi ugotovitvami, oz. merilnimi rezultati. Pomembno je, da se podjetje pri ugotavljanju kakovosti, drži predpisanih zahtev kupca, saj mu to prinaša dobro oceno pri njem, ter s tem povišanje konkurenčnosti na trgu.
č) Pri izvedbi meritev telesnih mer, smo uporabili tehtnico za merjenje telesne teže in višinomer za merjenje telesne višine. Za pomoč pri opisu vzorca, smo uporabili starost študentov.

2.

a) Odprta družba ljudi usmerja k prepoznavanju novosti, medtem, ko tradicionalna družba temu nasprotuje.
b) Ta čas je pomemben, da se zagotovi toplotno ravnotežje, in da se odpravijo turbulence pri potapljanju.
c) Poudarili smo, da se vsi učimo, in da ni prav nič narobe, če se učimo ob napakah.
č) Etnocentrizem je predpogoj za nacionalizem, vendar pa le-ta ni poseben primer etnocentrizma, kajti, da etnocentrizem postane nacionalizem, mora biti mobiliziran. Z drugimi besedami to pomeni, da mora ideja naroda postati temelj identitete za dovolj velik del populacije, in da so pobudniki te mobilizacije pogosto deli elite določenega naroda.

3.

a) Onesnaženost odpadnih voda zaradi ostankov farmacevtikov, oziroma ostankov zdravil je v okolju /.../ vedno večja.
b) Deluje kot gostilo, ali želirno sredstvo.
c) Upniki lahko pri porazdeljevanju bremen sodelujejo bodisi s pretvorbo terjatev v lastniški delež, bodisi z delnim odpisom njihove terjatve.
č) Neverbalno komuniciranje se razlikuje od verbalnega po tem, da ne poteka niti v govorni, niti v pisni obliki.

VAJA 4:

Rabe oz. nerabe vejice, ki jo kažejo naslednji trije primeri, še nismo obravnavali. Razlog je v tem, da gre za dokaj redke ubeseditve.

Oglejte si naslednje povedi.

> V takih primerih **in ko** je obstajal utemeljen dvom, so o kazni odločali škofovi svétniki.
>
> /.../ se torej lahko sprejme le na podlagi usklajenega pristopa **in kadar** je to skladno z zdravjem ljudi in varstva okolja
>
> Pri večjih opeklinah **ali kjer** je več poškodovanih oziroma pri poškodbah v zaprtih prostorih, takoj pokličemo pomoč na številko 112.

Avtorji zgornjih povedi so se pravilno odločili, da pred *in ko*, *in kadar* ter *ali kjer* ne postavijo vejice. Pravilo o tem najdemo v starem SP iz leta 1962 (str. 87), in sicer: »Kadar veznik *in* veže stavčni člen in istovrstni odvisnik, med njima ne pišemo vejice.« Če se vam torej take povedi zapišejo, ravnajte, kot določa pravilo in kažejo zgledi. Se pa tu postavlja še eno vprašanje, in sicer vprašanje, ali postaviti drugo vejico, tisto, ki odvisnik zaključuje – zgoraj sta taka prvi in tretji primer (pred *so o kazni* in pred *takoj pokličemo*). Odgovor je »da«, táko zvezo stavčnega člena in odvisnika, ki jima glavni stavek šele sledi, zaključimo z vejico (zgoraj obe označite kar sami).

VAJA 5: Vstavite pravilne vejice (pozor: v nekaj primerih ni nobene).

> a) Dečka ki sta izvedla meritev sta stara štiri leta. Pripravila sem več trakov iz blaga /.../ in njuna naloga je bila da odgovorita na moje vprašanje: »Koliko trakov potrebujemo da izmerimo dolžino stene?«
>
> b) Danes so ljudje računalniško pismeni in ker so računalniško pismeni lahko opravijo rezervacijo sami na različnih spletnih straneh. Če samo pogledamo podatke Statističnega urada Republike Slovenije ugotovimo da uporaba interneta raste v različnih starostnih skupinah.
>
> c) Še preden pa lahko razumemo kako lahko igrifikacijo uporabimo tudi v izobraževanju je potrebno razložiti kaj igrifikacija sploh je. Tudi pri definiciji igrifikacije si strokovnjaki niso enotni. Gabe Zicherman je pojem igrifikacija definiral kot »proces uporabe razmišljanja ki se uporablja v igri in uporaba mehanike iger za vključitev publike k reševanju problema«.
>
> č) Zaupanje med raziskovalcem in intervjuvancem ima pomembno vlogo med izvajanjem samega intervjuja. To je težavna zadeva še posebej pri enkratnih intervjujih kjer se vpleteni niso nikoli prej srečali. Neuspeh pri pridobivanju zaupanja ima lahko za posledico da se intervjuvanci zatečejo k pripovedovanju tega kar menijo da želi raziskovalec vedeti.
>
> d) Najbolj razširjeno je programiranje s pomočjo računalnika ko računalniku prepustimo izračune geometrijskih informacij. Obstajajo pa tudi naprednejši programi namenjeni avtomatskemu programiranju.
>
> e) Pri vzorcu K4-1 z optimalnim deležem cirkonija glede na teoretično razmerje Zr/O so prisotni predvsem cirkonijevi oksidi.

f) Pri tem vprašanju je bilo /.../ možnih več odgovorov. Ugotovimo lahko da jih je največ vključenih v društva in sicer 18 kar predstavlja 34 %. Pri tem vprašanju je bila na voljo tudi opcija drugo s čimer smo anketiranim omogočili da zapišejo svoj odgovor saj vseh nismo mogli zajeti.

g) Hipoteza 5: Prebivalci Republike Slovenije menijo da so posledice kriminalite zoper vode večje za posameznike kot za rastline živali in družbo. Hipoteza 6: Prebivalci Republike Slovenije menijo da je ekološka kriminaliteta nevarnejša od kriminalitete zoper vode.

h) Delo naj bi človeka izpolnjevalo mu nudilo možnosti za osebni in strokovni razvoj vendar se vse pogosteje ljudje srečujejo s številnimi dejavniki ki povzročajo nezadovoljstvo. Sem sodijo fizični dejavniki kot so vročina hrup svetloba in podobno ter psihološki dejavniki kamor se uvrščajo medosebni konflikti nejasnost delovne funkcije preobremenitev negotovost vloge itn.

i) Za statistično analizo smo uporabili povprečne vrednosti treh zaporednih meritev. Vse tkivne doplerske meritve smo opravili pri hitrosti prenosa slik /.../ nad 150/s. Indeks zmogljivosti obeh prekatov smo izračunali s pomočjo tkivnega doplerja kot razmerje med vsoto izovolumetričnega časa krčenja in sprostitve prekata ter časom iztisa /.../. Na podlagi shranjenih posnetkov apikalnega preseka dveh in štirih votlin ter apikalnega vzdolžnega preseka smo po opravljeni ultrazvočni preiskavi na delovni postaji /.../.

j) Doktorska disertacija ima dva delna cilja. Prvi delni cilj doktorske disertacije je razviti algoritem in izdelati sistem ki vsebuje kamero /.../ ter je sposoben napovedati v kakšnem času bo oblak prekril sonce oziroma osenčil fotonapetostno elektrarno.

VAJA 6:

a) Označite vejice, ki nekaj (npr. stavčni prilastek, odvisnik) zaključujejo.

Podjetja /.../ predstavljajo na podlagi poročila, ki ga je izdala Agencija RS za okolje, 68,32 % vseh preverjenih emisij toplogrednih plinov.

Druge lastnosti, kot so predsodki, nasilnost in konvencionalnost, se ne razumejo kot posledica opravljanja policijske dejavnosti.

Na PP /.../ so, po anketah sodeč, pritiski s strani nadrejenih dokaj pogost razlog za stres.

Rezultati, pridobljeni s pomočjo uporabe metodologije DEX, kažejo, da mesta, izbrana s strani Agencije za radioaktivne odpadke, izpolnjujejo manj meril ustreznosti.

nato so /učenci/ povedali, da je bila skladba lepa, in želeli so si, da jim zaigramo še enkrat

b) Zdaj si oglejte besede, ki zgoraj označenim vejicam sledijo. Posebno pozornost namenite zadnjemu primeru. Kaj vam ta hitra analiza še dodatnega pove o vejici pred veznikom *in*?

Odgovor: _____

c) Tudi s pomočjo zgornje ugotovitve razložite, zakaj je v naslednji prvi povedi vejica pred *itd.* nujna, medtem ko vejice na istem mestu v drugi povedi ne sme biti.

Otroci se med seboj razlikujejo glede na vsebino in način igre, vrsto iger in igrač, čas, ki ga preživijo v različnih igrah, itd.

Od približno petega leta otrokove starosti /.../ lahko skupaj /s starši/ tudi rolajo, se vozijo s kolesom, smučajo, plavajo itd.

Odgovor: _____

č) Za konec si oglejte še naslednjo poved, zlasti v njej označeno vejico. Nato izberite pravilen odgovor na vprašanje: ali sta razloga za določeno vejico lahko celo dva?

Organizacije so velikokrat prepričane, da imajo vso moč v postopku zaposlovanja, vendar tudi kandidat lahko izstopi iz postopka ali na koncu zavrne ponudbo za zaposlitev.

Odgovor: a) Da, seveda. Če dobro pomislim, takih primerov sploh ni malo.

b) Ne, nikakor. To bi še bolj zapletlo pravilno pisanje vejic.

VAJA 7: Ali želite še več vaj z vejico?

Vzemite v roke zbirko nalog *Vejica, pa pika* avtorja D. Popiča (2018) in/ali priročnik M. Kocjan Barle (1999) *Abeceda pravopisa*. Oba vsebujeta tudi rešitve.

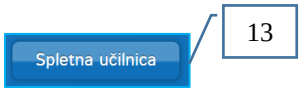

5.1.2 Okrajšave, simboli in kratice

5.1.2.1 Okrajšave

Okrajšave nastanejo iz besed in besednih zvez, in to tako iz občno- kot lastnoimenskih. Okrajšavo največkrat naredimo iz začetne črke ali začetnih nekaj črk, lahko pa tudi katere druge kombinacije, pomembno je le, da jo zaključimo s piko, npr. *številka* > *št.*, *doktor* > *dr.*, *Stephen Hawking* > *S. Hawking*.

Ko naredimo okrajšavo iz dveh ali več besed, ne smemo pozabiti na vmesni presledek, npr. *navedeno mesto* > *nav. m.*, *tako imenovani* > *t. i.*, *James Clerc Maxwell* > *J. C. Maxwell*. Pri tem je nekaj izjem, in sicer: *npr.*, *itd.*, *itn.*, *ipd.*, *idr.*, *tj.* in *mdr*. Te okrajšave imajo samo to obliko.

Zadnje, na kar moramo biti pozorni, je vezaj: če delamo okrajšavo iz besede, ki se piše z vezajem, tega tudi v okrajšavi ohranimo, npr. *slovensko-nemški* > *slo.-nem.*, *črno-bel* > *č.-b.*, *André-Marie Ampère* > *A.-M. Ampère*.

V besedilu, ki ga pišete dalj časa, ali besedilu, ki ga piše več oseb, na koncu pri okrajšavah ne pozabite preveriti njihove doslednosti in enotnosti.

Torej:

Napačno	**Pravilno**
S.Hawking	S. Hawking
t.i.	t. i.
t. j.	tj.
n. pr.	npr.
č.b. < črno-bel	č.-b.

5.1.2.2 Simboli

Simboli nimajo pik in se pišejo s presledkom za količino, npr. *15 s*, *15 m^2*, *15 ℃*. Izgovarjamo jih razvezano.

Pisanje simbolov mnogih merskih enot je urejeno s smernicami, ki veljajo povsod po svetu. V smernicah za pisanje fizikalni enot je npr. določeno (Mednarodni sistem enot, b. d.):

> Vrednost količine se zapiše kot število, ki mu sledi presledek /.../ in simbol enote; npr. 2,21 kg, /.../ 22 K. To pravilo izrecno vključuje znak za odstotek (%)$^{/\ldots/}$ in simbol za stopinje temperature (°C).$^{/\ldots/}$ Izjeme so simboli za ravninske kotne stopnje, minute in sekunde (°, ′ in ″), ki so postavljeni takoj za številko brez posrednega prostora.

Sicer pa obstajajo tudi simboli za denarne, matematične, statistične idr. enote. Npr.: + (seštevanje), ∩ (presek); £ (britanski funt), € (evro); σ (standardni odklon), M (mediana). Načeloma za vse velja, da se pišejo s presledkom, razen če je v stroki določeno drugače (kot je to recimo pri formulah v kemiji).

Ponovljeno v obliki napačno – pravilno to pomeni:

Napačno	**Pravilno**
15s	15 s
15m^2	15 m^2
15° C	15 °C
15%	15 %
σ=5,5	σ = 5,5
<u>Velikost kota:</u>	
15 ° 15 '	15° 15'

Znam. Razumem. Želim vedeti še več.

VAJA 1:

a) Okrajšajte.

oziroma

tako imenovani

stran

urednik

sodelavci

primerjajte

asistent doktor

izredna profesorica doktorica

magister tržnega komuniciranja

magistrica inženirka strojništva

_____ (v okrajšani obliki vpišite svoj naziv ob koncu študija)

b) Kaj manjka v naslednjih okrajšavah?

k.o. < katastrska občina

p.p. < poštni predal

d.o.o. < družba z omejeno odgovornostjo

Odgovor: _____

c) Ali je za okrajšavo na koncu povednega stavka potrebna še posebna pika, ki zaključuje poved?

Npr.: *Potencialni kupec že v elektronskem sporočilu posreduje datum potovanja, želje, število oseb ipd.*

Odgovor: _____

č) In še simboli: pripišite jih k naslednjim merskim enotam. Ne pozabite, da simboli nimajo ... (česa že?).

kilogram – _____ sekunda – _____ amper – _____ kandela – _____ mol – _____

d) Kaj manjka v naslednjih zapisih?

nosilnost je 7500kg

naprava to razdaljo opravi v 32s

izgube so večje od 75Ω

cena brez popusta znaša 110,30€

enota ima 32kB spomina

43% anketiranih se je z odgovorom strinjalo

Odgovor: _____

5.1.2.3 Kratice

Kratice so besede, ki jih največkrat v celoti pišemo z velikimi tiskanimi črkami, njihov del pa so lahko še številke, vezaj, pika, poševnica, morda katero drugo ločilo in simboli. Med kratice sodijo tako lastna imena kot občne besede, po nastanku so domače ali prevzete, po rabi pa splošno znane ali narejene samo za določeno besedilo.

a) Lastnoimenske kratice:

OZN < Organizacija združenih narodov, *UKC* < Univerzitetni klinični center, *EU* < Evropska unija, *ESČP* < Evropsko sodišče za človekove pravice, *GURS* < Geodetska uprava Republike Slovenije, *MOK* < Mednarodni olimpijski komite, *SOVA* < Slovenska obveščevalno-varnostna agencija, *NATO* < North Atlantic Treaty Organization, *BoE* < Bank of England, *ZDoh-2* < Zakon o dohodnini, *ZGD-1* < Zakon o gospodarskih družbah, *COBISS+* < Co-operative Online Bibliographic System and Services of Slovenia, **cf.* < conferatur, *ChatGPT* < Chat Generative Pre-trained Transformer

b) Občnoimenske kratice:

BDP < bruto domači proizvod, *DSP* < dodatna strokovna pomoč, *Z&P* < združitev in prevzem, *EMŠO* < enotna matična številka občana, *RAM* < Random Access Memory, *LGBTQ+ < Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender, Queer or Questioning, and more, .jpg* < Joint Photographic Experts Group, *COVID-19* < Coronavirus Disease 2019

Kratice izgovarjamo na dva načina:

a) črkovalno, npr. *OZN* = [ózeèn] / [ózənà], *UKC* = [úkacé], *BDP* = [bédepé] / [bədəpà],

b) nečrkovalno, torej kot vse druge besede, npr. *GURS* = [gúrs], MOK = [mók], *SOVA* = [sôva], *EMŠO* = [émšo].

Vse kratice so samostalniki. Njihovo sklanjanje ni tako težavno, kot se zdi, tako da zelo verjetno ne boste zgrešili, če boste končnico dodali po jezikovnem občutku. Sicer pa sklanjanje sledi temu, kako kratice izgovarjamo in kako se končajo.

1. Kratice, ki jih izgovarjamo **<u>črkovalno</u>** in se končajo na **soglasnik, naglašene samoglasnike ali nenaglašeni *-e, -i* in *-u***, sklanjamo:

a) tako da jim glasovno končnico (lahko tudi podaljšavo osnove) dodamo za vezajem in napisano z malimi črkami:

OZN	> brez *OZN-a*	ALI:	brez *OZN-ja*
UKC	> brez *UKC-ja*		
BDP	> brez *BDP-ja*		

b) tako da imajo ves čas ničto končnico, kar pomeni, da se sklanjajo po III. sklanjatvi:

OZN > brez *OZN*
UKC > brez *UKC*
BDP > brez *BDP*

Po III. sklanjatvi se sklanjajo predvsem zelo dolge ali zapletene črkovalne kratice, kakršna je *ZFPPIPP*, nastala iz naslova *Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o finančnem poslovanju, postopkih zaradi insolventnosti in prisilnem prenehanju*.
Med kraticami v tej skupini so tudi kratice, ki imajo v jedru podstave samostalnik ženskega ali srednjega spola. Če se tega zavedamo, potem je tudi to lahko razlog za sklanjanje po III. sklanjatvi (v tem primeru III. ženski oz. III. srednji sklanjatvi).

EU > brez *EU-ja* ALI: brez *EU* (jedro podstave: *unija*, ž. spol)
ESČP > brez *ESČP-ja* ALI: brez *ESČP* (jedro podstave: *sodišče*, sr. spol)

Mimogrede: z ničto končnico sklanjamo tudi vse formule, npr. H_2O, brez H_2O.

2. Kratice, ki jih izgovarjamo **<u>nečrkovalno</u>**

a) ... in se končajo **na soglasnik**, sklanjamo tako, kot smo zapisali že za kratice v zgornji a-skupini:

GURS > brez *GURS-a*
MOK > brez *MOK-a*

b) ... in se končajo **na nenaglašeni -*a* ali -*o***, sklanjamo tako, da kot končnico razumemo zadnji glas oz. zadnjo črko *-A*, *-O*. Ta se pri sklanjanju ustrezno spreminja in ostaja velika, če je tako napisan tudi preostali del kratice:

SOVA > brez *SOVE*
EMŠO > brez *EMŠA*

Kratice iz obeh teh dveh skupin lahko preidejo v navadni, nekratični zapis, pri sklanjanju pa potem ni posebnosti.

Gurs > brez *Gursa*
Mok > brez *Moka*
Sova > brez *Sove*
emšo > brez *emša*

Strnjeno prikazano je torej napačno in pravilno sklanjanje kratic naslednje:

	Napačno	**Pravilno**		
OZN	brez OZNa	OZN-a	OZN-ja	OZN
UKC	brez UKCja		UKC-ja	UKC
GURS/Gurs	brez GURSa, Gurs-a	GURS-a	Gursa	
SOVA/Sova	brez SOVA-e, Sov-e	SOVE	Sove	
EMŠO/emšo	brez EMŠ-a, emšo-a	EMŠA	emša	

Ker boste tu in tam naleteli na kratico, ki se konča s številko, ločilom ali simbolom, na kratico, ki je pol nečrkovalna in pol črkovalna, ali kratico iz kakšne tretje kombinacije, povejmo, da pri njihovem sklanjanju zgolj v čim večji meri upoštevamo zgornja pravila. Npr.:

1. črkovalni izgovor

**cf.*	> brez **cf.-ja*	ALI:	brez **cf.-a*	ALI:	brez **cf.*
B&B	> brez *B&B-ja*	ALI:	brez *B&B*		
LGBTQ+	> brez *LGBTQ+*				

2. pol nečrkovalni in pol črkovalni izgovor

DALL·E2	> brez *DALL·E2*		
OpenAI	> brez *OpenAI-ja*	ALI:	brez *OpenAI*

3. nečrkovalni izgovor

COBISS+/Cobiss+	> brez *COBISS-a+*	ALI:	brez *Cobissa+*
COVID-19/covid-19	> brez *COVID-a-19*	ALI:	brez *covida-19*

Znam. Razumem. Želim vedeti še več.

VAJA 1: Pripišite rodilnik ednine.

Če ima kratica možnost sklanjanja po dveh sklanjatvah (I. in III.), pripišite rodilnik za obe, a tako, da bo na prvem mestu tista, ki se vam zdi bolj pogosta. Pri kraticah, ki bi jih lahko pisali tudi kot običajne besede (nekratično), dodajte v rodilniku še ta zapis, pri čemer pazite na začetnico.

BLD < bilateralni deficit _____

CSD < center za socialno delo _____

ZNVP-1 < Zakon o nematerialnih vrednostnih papirjih _____

ZPOmK-1 < Zakon o preprečevanju omejevanja konkurence _____

SVON < Sektor za vključevanje in odpravo napak _____

EGS < Evropska gospodarska skupnost _____

SV < Slovenska vojska _____

FS < Fakulteta za strojništvo _____

TEŠ < Termoelektrarna Šoštanj _____

AJPES < Agencija RS za javnopravne evidence in storitve _____

ICRA < Idrijsko-cerkljanska razvojna agencija _____

LUA < Ljudska univerza Ajdovščina _____

FVC < Financial Vehicle Corporations _____

OPH < Optimal Policy Horizon _____

ITIL < Information Technology Infrastructure Library _____

COSPAR < Committee on Space Research _____

SISCO < Commercial & Industrial Security Corporation _____

VAJA 2: Množinske kratice

Katera je najbolj znana kratica, ki ima v podstavi v jedru množinski samostalnik? – *ZDA*, seveda.

Kratica *ZDA* se sklanja po III. sklanjatvi, ohranja pa množino in spol podstave, kar se najlepše vidi v povedku, npr. *ZDA so /.../ v času predsednikovanja Baracka Obame ratificirale Pariški podnebni sporazum*, in v levem pridevniškem prilastku, npr. *zato je potrebna pomoč mednarodnih sil, v katerih sodelujejo tudi demokratične ZDA.*

Naloga: Dopišite povedek in prilastek v pravilni obliki.

OPP < osebe s posebnimi potrebami

OPP _____ (*biti*, preteklik) prej _____ (obravnavan) v bolnišnicah.

MKO < mešani komunalni odpadki

Na ta način _____ (*zbran*) MKO nato prepeljejo v zbirni center.

SRS < Slovenski računovodski standardi

_____ (*posodobljen*) SRS _____ (*določati*, sedanjik), da je stroškovno mesto odgovornosti tisto, ki /.../.

VAJA 3: Tvorjenke iz kratic

Zapis tvorjenk iz kratic sledi pravilom za sklanjanje, le da namesto končnic na konec besede in pa pred besedo dodajamo besedotvorne morfeme.

OZN-ov
anti-HCV

Pri kraticah, ki jih izgovarjamo nečrkovalno, je najbolje, da tvorjenko izpeljemo iz njihovega navadnega zapisa.

GURS/Gurs	>	Gursov
SOVA/Sova	>	Sovin
EMŠO/emšo	>	emšoizem

Naloga: Napišite nekaj tvorjenk iz kratic po lastnem poznavanju.

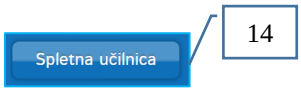

5.1.3 Pisanje skupaj/narazen: pridevniške zloženke

V strokovno-znanstvenem pisanju uporabljamo veliko samostalnikov in pridevnikov, lahko bi rekli kar izrazito veliko v primerjavi z leposlovjem. Med pridevniki dalje izstopajo štiri skupine – ponazorimo jih s primeri:

a) *vzgojno-izobraževalni, javno-zasebni, stanovanjsko-poslovni*;

b) *psihofizični, angloameriški, kupoprodajni*;

c) *10-milimetrski, petnajstodstotni, tridnevni*;

č) *zemljiškoknjižni, socialnovarstveni, poznobaročni*.

Kaj je naštetim pridevnikom skupno? Vsi so nastali iz dveh polnopomenskih besed, zato sodijo med zloženke. Sem smo jih vključili, da odpravimo dvom o njihovem zapisu.

Glede na zgradbo podstave obstajata dve skupini pridevniških zloženk: priredne in podredne.

5.1.3.1 Priredne zloženke

Zapis prirednih zloženk smo srečali že pri obravnavi vezaja (podpoglavje 5.1.1.6.1 ali četrto poglavje e-učilnice). Med priredne zloženke spadajo vsi primeri iz zgornje skupine (a). Vezaj

v njih pomeni 'in' in oba pridevnika (lahko pa tudi več pridevnikov) povezuje kot enakovredna. Taki so še *frizersko-brivski*, *slovensko-hrvaški*, *zeleno-belo-rdeč* ipd.

Tudi primeri iz zgornje skupine (b) so po podstavi priredni, vendar pa je njihov prvi del okrnjen, zaradi česa se je pri njih uveljavil zapis brez vezaja, npr. *psih(ični) in fizični > psihofizični*, *angl(eški) in ameriški > angloameriški*. Taki so še *evroatlantski, kardiovaskularni, avstroogrski* ipd.

5.1.3.2 Podredne zloženke

Med podredne zloženke sodijo primeri iz zgornje skupine (c). Tudi del podrednih zloženk in izpeljank iz njih smo že srečali, in sicer ravno tako pri vezaju, kjer smo spoznali, da vezaj pišemo v besedah, katerih prvi del je številka, črka ali drug simbol ter kratica, npr. *5-članski*, n-*kotnik*, *Δ-kritičen*, *USB-ključ*.

V povezavi s tukajšnjo temo si velja zloženke s številko pogledati še nekoliko pobliže.

Če število na njihovem začetku ni zelo visoko, imamo poleg zapisa *5-članski* še možnost celočrkovnega *petčlanski*. Nekaj dodatnih primerov smo združili v Tabelo 5.1.

Tabela 5.1: Pisanje skupaj/narazen: primeri zloženk iz številnika in samostalnika

Besedna zveza	**Tvorjenka iz besedne zveze = 1 beseda (zloženka)**
sedem centimetrov	7-centimetrski = sedemcentimetrski
12 km	12-kilometrski = dvanajstkilometrski
deset evrov	10-evrski = desetevrski
50 kg	50-kilogramski = petdesetkilogramski
60 vatov	60-vatni = šestdesetvatni
64 minut	64-minutni = štiriinšestdesetminutni
petnajst mesecev	15-mesečni = petnajstmesečni

Iz tabele je razvidno – pa tudi pri obravnavi simbolov smo na to že opozorili –, da se merska enota za količino piše nestično (gl. prvi stolpec), ko pa iz take zveze naredimo pridevnik (drugi stolpec), je ta v celoti ena skupaj napisana beseda.

Ker zadrego o pravilnem zapisu pogosto prinašajo odstotki, ponovimo pravilo še izrecno pri njih:

- *15 odstotk<u>ov</u> = 15 %* (dve besedi, vmes je presledek)
- *15-odstot<u>ni</u> = petnajstodstotni = 15%* (v vseh treh zapisih ena beseda, zloženka)

Nova pravila Pravopisa 8.0 (2023) trenutno še kot predlog v drugem primeru prinašajo tudi zapis z vezajem: *15-%*, ki je ponekod že v rabi in je dejansko smiseln, saj enoumno pove, da je celotna beseda pridevnik, vezaj pa ima na mestu, kjer se pri nesimbolnem zapisu s številko rabi že sicer: *15-odstotni = 15-%*.

V tej vrsti pridevniškega zlaganja imamo še eno skupino. Če so prejšnji primeri zloženk nastali iz številnika in samostalnika, ima druga skupina podstavo iz pridevnika in samostalnika, npr. *delovno pravo* > *delovnopravni*, *državni zbor* > *državnozborski.* Na ta način pogosto nastajajo pridevniki, ki so skupaj s še dodatnim samostalnikom strokovni izrazi ali termini, npr. *delovnopravna imuniteta*, *državnozborske volitve*. Še nekaj takih pridevnikov je v Tabeli 5.2.

Tabela 5.2: Pisanje skupaj/narazen: primeri zloženk iz pridevnika in samostalnika

Besedna zveza	**Tvorjenka iz besedne zveze = 1 beseda (zloženka)**
srednji vek	srednjeveški
visok tlak	visokotlačni
topla greda	toplogredni
mlečna kislina	mlečnokislinski
nacionalna varnost	nacionalnovarnostni
stavčni člen	stavčnočlenski
kulturna politika	kulturnopolitični

Če nekatere zgornje primere za hiter ogled ponovimo še v okvirčku, so videti tako:

Napačno	**Pravilno**
vzgojno izobraževalni	vzgojno-izobraževalni
psiho-fizični	psihofizični
10milimetrski	10-milimetrski
zemljiško knjižni	zemljiškoknjižni

Znam. Razumem. Želim vedeti še več.

VAJA 1: Dopolnite.

Besedna zveza	**Tvorjenka iz besedne zveze = 1 beseda (zloženka)**
3 minute	
16 GB	
50 let	
	nizkotonski
sodna medicina	

	literarnozgodovinski
gospodarska politika	

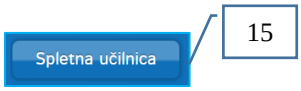

5.2 Slovnica

5.2.1 Besedni red: vsebinski poudarek

Besedni red je v slovenščini deloma prosti, deloma pa zelo natančno določen oz. stalni. Obravnava stalnega besednega reda je povezana s štirimi temami:

a) zaporedjem besed v besedni zvezi, npr. *njihovo odlično nesteroidno protivnetno zdravilo* (ne pa **nesteroidno njihovo protivnetno odlično zdravilo*),

b) zaporedjem naslonk v naslonskem nizu, npr. *zdravilo, ki naj bi ga še letos* /.../ (ne pa **zdravilo, ki bi ga naj* /.../),

c) mestom naslonskega niza v stavku, npr. v trdilnem stavku *Včeraj se jih je nekaj že prijavilo* (ne pa **Se jih je včeraj nekaj že prijavilo*, ki velja za vprašalni stavek), in

č) členitvijo po aktualnosti.

V nadaljevanju si bomo ogledali le zadnjo temo.

Členitev po aktualnosti je pravilo postopnega razvijanja vsebine po načelu od znanega k neznanemu. To pomeni, da na začetku zapisane povedi stojijo besede oz. stavčni členi, s katerimi poimenujemo ali se navezujemo na že omenjene ali znane podatke; pomembni, novi podatki oz. to, kar želimo poudariti, pa pride na vrsto šele na koncu povedi ali vsaj bolj proti koncu.

Preverimo, kaj o tem pravi vaš jezikovni občutek. Naslednji dve povedi imata različen besedni red. Preberite ju in v mislih izoblikujte odgovor na vprašanje, v čem se posledično še razlikujeta.

> Anketiranci menijo, da so pri zagotavljanju varnosti najuspešnejši policisti.
>
> PROTI:
>
> Anketiranci menijo, da so policisti najuspešnejši pri zagotavljanju varnosti.

Vaša misel je bila pravilna, če ste prepoznali razliko v vsebinskem poudarku. V prvi povedi je poudarjeno to, da varnost najbolje zagotovijo policisti, ne pa npr. vojaki ali gasilci. V drugi povedi pa je poudarjeno to, da so policisti najboljši pri zagotavljanju varnosti, ne pa npr. pri zagotavljanju reda ali zagotavljanju blaginje.

Zgornja poved je bila hipoteza – in prav pri hipotezah je zelo pomembno, kaj napišemo na njihov konec. Namreč: če izhajamo iz prve povedi, bo raziskava vključevala še druge državne organe, ki nas varujejo in katerih delo bodo ocenjevali anketiranci, medtem ko bodo v drugem primeru v središču analize različne naloge policistov in mnenje anketirancev o tem, kaj policisti zagotavljajo najbolj uspešno (ter kaj manj uspešno). Prim. v tem smislu še:

> Vzorčenje in analiza osnovnih fizikalnih in kemijskih parametrov vodotoka Mislinja bosta pokazala trend t. i. progresivnega onesnaženja.
> PROTI:
> Trend t. i. progresivnega onesnaženja vodotoka Mislinja bosta pokazala vzorčenje in analiza osnovnih fizikalnih in kemijskih parametrov.
>
> Pri matrifokalnih enostarševskih družinah je večje tveganje, da padejo pod prag tveganja revščine v primerjavi z ostalimi oblikami družin.
> PROTI:
> V primerjavi z ostalimi oblikami družin je pri matrifokalnih enostarševskih družinah tveganje, da padejo pod prag tveganja revščine, večje.

Enako pozornost pri poudarku velja nameniti oblikovanju raziskovalnih vprašanj. Prim.:

> Katere funkcionalnosti aplikacije najbolj pritegnejo bolnike?
> PROTI:
> Katere funkcionalnosti aplikacije bolnike najbolj pritegnejo?
>
> Na kakšen način je bilo v informativnih oddajah Dnevnik prikazano dogajanje, povezano z begunskimi migracijami?
> PROTI:
> Na kakšen način je bilo dogajanje, povezano z begunskimi migracijami, prikazano v informativnih oddajah Dnevnik?

Seveda velja pravilo členitve po aktualnosti za vse povedi v našem besedilu, a hipoteze in raziskovalna vprašanja so v tem smislu še posebej izpostavljeni.

Torej še enkrat na novem primeru:

Davčna konkurenca zmanjšuje državne prihodke. = **Napačno**, če je poudarek na *zmanjšuje*. = **Pravilno**, če je poudarek na *državne prihodke* (ne pa npr. *investicije*).

Znam. Razumem. Želim vedeti še več.

VAJA 1: V skladu s prvim, že rešenim primerom komentirajte naslednje hipoteze. Vzemite jih, kot da so že potrjene.

Pravna ureditev kriminalitete zoper vode je pomanjkljiva.

> Avtor_ica je pri navedeni pravni ureditvi ugotovil_a pomanjkljivosti, ne pa npr. njene neusklajenosti s pravnim redom EU.

a) Več kot polovica anketiranih še ni imela sestanka z zavarovalnim zastopnikom.

Avtor_ica je ugotovil_a _____, ne pa npr. _____

b) Večina brezžičnih omrežij na opazovanem območju je zaščitenih.

Avtor_ica je ugotovil_a _____, ne pa npr. _____

c) V letu 2016 je tudi v Sloveniji zaznati globalni trend rasti površin hmeljišč.

Avtor_ica je ugotovil_a _____, ne pa npr. _____

č) Z večanjem brezposelnosti prebivalstva se je število kriminalitete v Pomurju povečalo.

Avtor_ica je ugotovil_a _____, ne pa npr. _____

d) Rastni zaviralec pri proučevanih sortah vpliva na število cvetov.

Avtor_ica je ugotovil_a _____, ne pa npr. _____

VAJA 2:

Ko hipoteze iztrgamo iz besedila, je večinoma težko soditi o ustreznosti njihovega besednega reda. A v nekaterih primerih lahko z veliko verjetnostjo vseeno ugotovimo, da bi ta moral biti drugačen. Taki sta naslednji. Popravite besedni red v njiju.

Poreklo vina ima pomembno vlogo pri potrošnikovi izbiri.

_____

Ni razlik v agresivnosti med osebami, ki se ukvarjajo z izbranimi borilnimi športi /.../, in kontrolno skupino.

_____

5.2.2 Glagoli: trpnik ter čas in dovršnost/nedovršnost

5.2.2.1 Trpnik in tvornik

Trpnik in tvornik (pasiv in aktiv) sta dve obliki glagolskega načina. Če je osebek stavka vršilec dejanja ali nosilec stanja, gre za tvornik; če pa osebek stavka ni vršilec dejanja ali nosilec stanja, gre za trpnik. Tvorniško obliko izberemo, kadar je vršilec dejanja v ospredju, trpniško pa, kadar je vršilec dejanja v ozadju, je torej nepomemben, samoumeven, neznan, splošen ali ga želimo zakriti. Ko tvornik pretvarjamo v trpnik, postane osebek tvornega stavka prislovno določilo izvora, še pogosteje pa ga kar izpustimo.

Trpnik ima dve obliki:

a) trpnik z deležnikom na *-n/-t*,

b) trpnik s *se*.

Poglejmo nekaj primerov:

Pravilno
Facebook je bil ustanovljen februarja leta 2004.
V tem času je bila izvedena obsežna raziskava o socialni izključenosti starejših, ki je pokazala /.../
Vse analize so bile opravljene na Inštitutu za biokemijo.
Ko je ustavna pritožba sprejeta v obravnavo, o njeni utemeljenosti odloča celotno Ustavno sodišče.
V raziskavi niso bili zajeti mladi do 27 let, ki so močno prisotni na družbenih medijih.
Davčno potrjevanje računa se izvede ob pritisku na gumb Potrdi račun.
Celice v modulu so vezane zaporedno, da se doseže višja napetost.

Čeprav so slovenski slovničarji pred stotimi leti in še stoletje dlje v preteklost (do V. Vodnika) trpnik preganjali, v tej glagolski obliki ni nič napačnega, trpnik torej ni neslovenski, ni prepovedan, ni grd – ravno nasprotno: je pomembna prvina strokovno-znanstvenega pisanja. Analiza Logar in drugi (2016, str. 241, 243, prim. tudi Agović, 2023) je npr. dokazala, da je trpnika z deležniki, kot so *prikazan*, *namenjen* in *ustanovljen*, v besedilih, na katere se osredotočamo tu, za tretjino več kot v splošnem jeziku in da kot izrazito tvoren del strokovno-znanstvenih besedil izstopa trpnik v povednem sedanjiku, torej primeri, kot sta *rezultati so prikazani*, *poglavje je namenjeno*.

Trpnika, ki je uporabljen na način, kot je napisano uvodoma – se pravi, ko je vršilec dejanja nepomemben, samoumeven, neznan, splošen ali ga želimo zakriti – torej nikakor ne preganjamo oz. se mu na silo ne izogibamo; je pa res, da smo ga pri nekaterih glagolih zaradi pogostosti bolj navajeni kot pri drugih (več gl. v vajah).

Znam. Razumem. Želim vedeti še več.

VAJA 1: Določite, ali gre za trpnik ali tvornik. Kjer je mogoče, stavek pretvorite iz trpnika v tvornik in obratno.

a) Za raziskavo je bila izbrana starostna skupina 11-letnikov.

b) Slopi bodo pozicionirani po predvidenih shemah.

c) Spearmanov koeficient korelacije je izločil le eno statistično pomembno povezavo.

č) Napredek je bil viden pri izdelavi usnja.

d) V drugem delu testiranja smo se osredotočili na testiranje protivnetnega učinka.

e) Rezultat je bil odčitan z natančnostjo 0,1 kg.

f) Vsi članki so bili poiskani v spletnih bazah akademskih člankov od leta 2000 do vključno 2016.

VAJA 2:

V Vaji 1 je en primer izstopal. Verjetno ste se nanj odzvali nekako s »ta se pa bolje sliši v tvorniku«. V mislih imamo primer (f), nanj smo naleteli v korpusu Kas (2018).

Povedi *Vsi članki so bili poiskani* /.../ ne gre razumeti kot dokaza za sicer napačno trditev, da slovenščina trpnika ne prenese, temveč v smislu redkosti konkretne oblike *biti poiskan*, ki posledično zveni tuje. Tak je npr. še *V raziskovanju za diplomsko delo se je ugotovilo, da ima veliko zaposlenih na delovnih mestih višjo izobrazbo, kot* /.../.

Pri ugotavljanju, kaj je bolj pogosto, kaj je manj moteče ali kaj je verjetno bolj pravilno, si lahko pomagamo tudi s korpusom Kas (o Kasu gl. več v četrtem poglavju knjige). Za tukajšnji drugi primer Kas daje naslednje podatke: *se je ugotovilo* se v korpusu pojavi 826-krat, tvorniška oblika v množini *smo ugotovili* pa več kot 65.000-krat. Pri izbiri med obema oblikama glagola *ugotoviti* je torej pri pogostosti v izraziti prednosti druga – prednosti, ki jo lahko brez zadržka interpretiramo kot nezaznamovanost.

Naloga: Razmislite o rabi podčrtanega trpnika v naslednjih dveh odstavkih iz seminarskih nalog. Ali bi ga spremenili v tvornik in zakaj da/ne?

Pisni izdelek je primerjalna raziskava, narejena s pomočjo že vnaprej narejenih anket in obstoječih podatkov (EB 86.2, 2016) ter s sekundarno analizo. Optimizem in zaupanje v prihodnost, ter v nadaljevanju tudi indeks sreče, bo opazovano na ravni držav članic Evropske unije (v nadaljevanju EU). V raziskavo bomo vključili indikator na nivoju držav. Enote analize v raziskavi so države EU /.../, ki so bile leta 2016 vključene v družboslovno raziskavo Eurobarometra. Iz te izhaja tudi izbrano vprašanje, zakaj je v državah z višjim indeksom sreče tudi višje zaupanje v prihodnost kot v državah, kjer je indeks sreče nižji. Optimizem in zaupanje v prihodnost je bilo analizirano in primerjano z indeksom sreče v državah EU po podatkih, pridobljenih s spletnega mesta The Global Economy.

Dionizovo dvojno rojstvo ima velik vpliv na Dioniza, kar se bo obravnavalo v seminarski nalogi.

VAJA 3: *S strani*?

V razlagi smo napisali naslednje: »Ko tvornik pretvarjamo v trpnik, postane osebek tvornega stavka prislovno določilo izvora, še pogosteje pa ga kar izpustimo.« Prislovno določilo izvora se ponavadi ponazarja s predlogom *od*, npr. *Državne obveznice so izdane od države*, poleg predloga *od* pa je v tej vlogi vse bolj pogosta tudi zveza *s strani*.

> Leta 2009 je bila Slovenija s strani Evropske komisije uvrščena v postopek odprave prevelikega državnega primanjkljaja.
>
> Predlog zakona je bil s strani Ministrstva za finance objavljen in dan v javno razpravo 26. 4. 2016.
>
> Po opravljeni preiskavi s strani policije je vlak nadaljeval vožnjo.

Drži, da bi vse te primere lahko preoblikovali v tvornik (*Leta 2009 je Evropska komisija Slovenijo uvrstila /.../, Predlog zakona je Ministrstvo za finance objavilo /.../, Policija je opravila preiskavo, nato je vlak /.../*) – pa vendar: ali to pomeni, da gre pri *s strani* za napačno rabo, rabo, ki bi jo morali celo prepovedati?

Navedeno vprašanje sta si zastavili tudi Mikolič Južnič in Pisanski Peterlin (2023). Njuna analiza je najprej pokazala (str. 192–195), da se kombinacija *trpnik + s strani + samostalnik v rodilniku* najpogosteje uporablja v pravnih in uradovalnih besedilih, dalje pa tudi, da to rabo srečamo še marsikje, v znatnem številu celo v neformalnem pisanju, kakršni so lahko komentarji na novičarskih portalih. Na ključno vprašanje, »kakšna je /sploh/ pragmatična potreba po izražanju vršilca dejanja ob trpniku« (prav tam, str. 193), če pa trpnik izberemo ravno zato, da vršilca umaknemo v ozadje, sta avtorici v navezavi na raziskavo Gönc (2006)[6] odgovorili z naslednjim: najverjetneje ta oblika prinaša zmanjšanje odgovornosti vršilca dejanja ali zmanjšanje pozornosti nanj, torej omilitev njegove vloge v primerjavi s položajem, ko bi ga napisali neposredno v stavčni osebek. To na prvem primeru zgoraj pomeni: ker avtor besedila *Evropske komisije* ni želel izrecno izpostaviti kot ustanove, ki je Slovenijo uvrstila v določen postopek, je to informacijo iz osebka umaknil v prislovno določilo izvora – v besedno zvezo *s strani Evropske komisije*. Gre za nišno, a zdi se, da upravičeno rabo.

Lahko pa dodamo še eno táko. V tretjem poglavju knjige navedli dolg seznam terminoloških značilnosti, vseh v podobi samostalniške besedne zveze. Začeli smo z:

> – vezanost na tematski kontekst,
>
> – določeno mesto v pojmovni strukturi,
>
> – specifičen pomen /.../,
>
> – natančna določenost pomena,

[6] Gönc, K. (2006). *Novinarski diskurz in vladajoča ideologija: analiza poročanja časnika Delo o napadu na Irak* [diplomsko delo, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede]. http://dk.fdv.uni-lj.si/dela/Gonc-Katja.PDF

nato pa se nam je zapisalo:

– določenost, prepoznanost in diseminacija s strani strokovne skupnosti,

ter precej nižje v istem seznamu še:

– priučenost v izobraževalnem procesu in uporaba s strani področnih strokovnjakov.

Četudi smo pri teh dveh alinejah (izmed skupno 18) pomislili na pretvorbo v tvornik (> /.../ *in diseminacija, ki jo opravijo člani strokovne skupnosti*; /.../ *in to, da jih uporabljajo področni strokovnjaki*), smo zapis vseeno pustili v trpniku z zvezo *s strani*. To smo storili, ker je seznam na ta način ohranil stilno enotnost.

Naloga:

1. Skoraj gotovo obstaja še kakšen razlog za upravičeno rabo zveze *s strani*. Se sami spomnite katerega?

2. Kaj pa pravi vaš jezikovni občutek (dopolnjen zdaj še z znanjem) o upravičenosti obravnavane oblike v naslednjih primerih, prepisanih iz seminarskih nalog?

/V 20. st. je bila/ v Ameriki stalno prisotna moralna panika v zvezi s populacijo, ki uživa trde droge. To je /bilo/ obeleženo in o tem komunicirano s strani večjih medijskih hiš, kot sta na primer ameriška NBC in ABC (Netherland in Hansen, 2017).

Pripadniki islama ne uživajo alkohola, saj je ta prepovedan s strani Mohammeda.

S strani širše množice je prepoznan pod sinonimom *»The front page of the internet«*, nastal pa je leta 2005.

O avtorjevi želji omiliti vlogo vršilca dejanja lahko v teh treh primerih kot bralci zgolj ugibamo (za stilno enotnost mu oz. ji vsekakor ni šlo), gotovo pa je širjenje rabe obravnavane oblike iz nišnih položajev v povedi, v katerih lahko informacijo o vršilcu dejanja jedrnato, natančno in stilno neizstopajoče izrazimo kar z osebkom, moteče. Zlasti zato pazite, da rabe zveze *s strani* ob trpniku ne boste krepili po nepotrebnem, razlog za kar bi lahko bilo tudi napačno prevajanje iz angleščine – v tej je namreč zaradi togega besednega reda kombinacijo trpnika z izraženim vršilcem dejanja potrebna v veliko večjem obsegu kot v slovenščini.

VAJA 4: Razmislite še o podčrtanih delih spodnjega odstavka. Zdi se, da avtorju težave povzročajo tri med sabo povezane prvine: trpnik, *le-ta* in *s strani*. Kaj bi mu svetovali? Druge jezikovne pomanjkljivosti zanemarite.

Pri diskriminaciji, govorimo o nepravičnosti. Stereotipi, ki pogosto delujejo podzavestno, prispevajo k diskriminaciji, saj ignorirajo navade, interese in vrednote različnih posameznikov (Ayalonin Tesch-Römer, 2018). Večina današnjih digitalnih storitev je ponujena s strani korporativnih digitalnih platform (van Dijck, 2018). Imamo dokaze o spolni, rasni in religijski diskriminaciji na digitalnih platformah kot tudi o drugih vrstah diskriminacije. /.../ Kot spol, etničnost ali razred, je tudi starost vidik družbene strukture, ki vključuje razlikovanje, le to pa je mnogokrat tudi diskriminatorno. Ne glede na to, pa je starizem pogosto spregledan v analizi diskriminacij na digitalnih platformah (Buolamwini in Gebru, 2018; Hajian in Domingo-Ferrer, 2013; Kamiran, 2012; Neff in Nagy, 2016; Pedreschi, 2009). Starizem je posebna forma diskriminacije, kjer so posamezniki presojani glede na starostne stereotipe, ali poglede kako bi ljudje morali delovati, doživljati ali čutiti glede na njihovo starost. /.../ Ko govorimo o starizmu, je le ta baziran na pogledih, ki se fokusirajo na nesposobnosti in implicirajo manjvrednost. Starizem vključuje prakse prikrajšanosti in neupoštevanja, včasih celo izključevanja starejših ljudi, kar vpliva tudi na uporabo digitalnih platform s strani starejših. Omejeno poznavanje starizma v družbi je bilo na široko diskutirano.

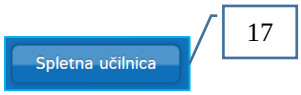

5.2.2.2 Čas in dovršnost/nedovršnost pri citiranju ter povzemanju

Za strokovno-znanstveno pisanje je med glagolskimi oblikami poleg *smo* najbolj tipičen nedovršnik v sedanjiku tretje osebe množine, sledi mu ista oblika v ednini – oz. če se izrazimo bolj razumljivo: oblike glagola, kot jih ponazarjajo *vplivajo*, *predstavljajo*, *kažejo* in *vpliva*, *predstavlja*, *kaže*.

Nedovršnik v sedanjiku 3. osebe imenujemo tudi splošni sedanjik. Gre za obliko, ki označuje brezčasnost, veljavnost nasploh, ne samo v trenutku pisanja ali govorjenja.

Splošni sedanjik v množini ali ednini (redkeje v dvojini) je v strokovno-znanstvenih besedilih pogost pri citiranju in povzemanju. Npr.:

> Bučar in drugi (2000, str. 42–43) opozarjajo, da hipoteze, katerih rezultat že poznamo in bi ga zgolj ponovno potrdili, ne pripeljejo do zanimivega diplomskega dela.
>
> Avtor poudarja, da se pri proučevanju stila praviloma osredotočamo na način, na katerega /.../.

Seveda pa lahko ugotovitve in misli drugih citiramo ali povzamemo tudi s preteklikom, le da z eno pomembno razliko glede na obliko, ki smo si jo ogledali pravkar. Poskusite razliko najti sami:

Veit in drugi (2001, str. 371) so hudomušno, a v bistvenem povzeli težavo /.../, in sicer tako: »Konec koncev, kaj pa naj človek še napiše, potem ko je napisal že vse, kar je moral?«
Swales je nov pristop utemeljil na izhodišču, da strokovne angleščine /.../.

Če ste razliko prepoznali v nedovršnosti oz. dovršnosti glagolov, imate prav. Glagolski čas in vid se pri citiranju in povzemanju družita na naslednji način:
a) sedanjik + nedovršnik, npr. *avtorji opozarjajo, avtor poudarja,*
b) preteklik + dovršnik, npr. *avtorji so povzeli, avtor je utemeljil*; lahko pa **tudi nedovršnik** (*avtor je utemeljeval*), a le, če želimo izpostaviti trajanje ali ponavljanje dejanja.

V zadnjih letih se pojavlja predvsem napačna raba dovršnika v sedanjiku, ki se glasi: **Swales nov pristop utemelji na izhodišču, da strokovne angleščine* /.../. Taka oblika glagola v besedilo vnaša dramatičnost, ki je za strokovno-znanstveno vsebino moteča, najbolj opazna pa je takrat, ko je preostalo besedilo napisano v pretekliku. Prim.:

*Swales je k analizi besedil pristopil drugače. Menil je, da akademske angleščine ni mogoče poučevati zgolj s kvantitativnimi podatki. Zanimali so ga komunikacijski namen besedila, diskurzna skupnost in žanrske konvencije. Swales nov pristop utemelji na izhodišču, da strokovne angleščine /.../.

Zapomniti si torej velja:

Napačno	**Pravilno**	
avtor opozori, da ...	avtor opozarja, da ...	avtor je opozoril, da ...
avtorji utemeljijo, da ...	avtorji utemeljujejo, da ...	avtorji so utemeljili, da ...

Znam. Razumem. Želim vedeti še več.

VAJA 1: Označite splošni sedanjik.

a) Besedilo lahko tvori že ena sama beseda /.../. /Besede/ se druga ob drugo razvrščajo po slovničnih pravilih in glede na pomen.
b) Za razliko od stavčnega prilastka polstavčni nima povedka.
c) V slovenskem pravopisu imata vezaj in pomišljaj različni vlogi.
č) Ob običajnih ali dvojnih narekovajih se uporabljajo tudi enojni narekovaji, ki /.../ v citatu zamenjujejo narekovaje, ki jih vsebuje že izvirnik.

VAJA 2: Čas + dovršnost/nedovršnost: popravite označene dele besedila.

a) Bregar Golobič (2004) v svojem prispevku prikaže raziskovanje, v katerem /.../.
b) Glazzard (2014) opiše primer šole s severa Anglije, na kateri je 48 % otrok, ki imajo odločbo za otroke s posebnimi potrebami.

c) Podatke glede prognoze in preživetja slovenskih pacientov z AML predstavi Mlakar (2009), ki poudari, kako pomembna je starost ob diagnozi te bolezni.

č) Gostečnik (2010b, 163) navede tri odnose, ki so bistveni za zdrav razvoj otroka.

d) Na tej točki je zelo pomembno ločevanje med pojmoma begunec in migrant. Edwards (2016) opozori, da med pojmoma begunec in migrant obstaja pomembna razlika.

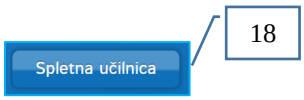

5.2.3 Pridevniki: vrstnost in določnost/nedoločnost

5.2.3.1 Vrstnost

V poglavju o terminologiji (tretje poglavje knjige) smo spoznali, da so dvobesedni termini, kakršen je npr. *blagovna znamka*, v slovenščini večinoma zgrajeni iz pridevnika v vlogi levega prilastka in samostalnika kot jedra. Bili smo celo natančnejši: v vlogi levega prilastka je predvsem ena skupina pridevnikov – vrstni pridevniki, po katerih se vprašamo z vprašalnico *Kateri?* in jih ne moremo stopnjevati. Naštejmo jih še nekaj iz tamkajšnje vaje: *komunikacijski (šum)*, *čokoladni (mousse)*, *ulomkova (črta), prevzeta (beseda)*, *zadnji (zobnik)*.

Druga velika skupina pridevnikov v slovenščini so lastnostni pridevniki. Po njih se vprašamo z vprašalnico *Kakšen?* in jih lahko stopnjujemo, npr. *zapleten* > *zapletenejši*, *ustrezen* > *najbolj ustrezen*, *kratek* > *prekratek*. Ti pridevniki s samostalnikom v celoti ne tvorijo terminološke zveze, četudi je samostalnik strokovni, npr. *zapletena enačba*, *ustrezno ločilo*, *kratek pamflet*.

Obstaja pa navidezna stična točka med vrstnimi in lastnostnimi pridevniki, ki lahko prinese težave. Ta stična točka je obrazilo *-en/-ni*. Poglejmo na primeru.

*Za sklepčnost pravilno postavljenega tožbenega zahtevka je treba naprej na procesen način ugotoviti /…/.

Obrazilo *-en* pri podčrtanem pridevniku bi bilo pravilno samo, če bi šlo za lastnostni pridevnik, ker pa gre za vrstnega, je treba *-en* popraviti v *-ni*. Preverimo, ali imamo prav, s stopnjevanjem: *Za sklepčnost je treba najprej na *najbolj procesen način / povsem procesen način / izjemno procesen način ugotoviti /.../.* Vidimo, da stopnjevanje ni smiselno. Gre za vrsto postopka v pravu, ki je absolutna kategorija, *procesni postopek* pač ne more biti **bolj ali manj procesen*. Tako kot je bil tu pravilen le *procesni način*, so edino pravilni npr. še *javni razpis* (ne pa **javen razpis*), *uradni obisk* in *izredni nadzor*.

Obstajajo pa tudi pridevniki, pri katerih sta možni obe obrazili. Pridevnik *izredni* je že tak. V zvezi *izredni nadzor* ga potrebujemo v podobi z vrstnim *-ni*, v zvezah *izreden razvoj*, *izreden napredek*, *izreden uspeh*, v katerih nosi pomen 'presežen, izstopajoč, zelo velik', pa gre za

lastnostni pridevnik, zato ima v njih obrazilo *-en*. Pridevniki, ki imajo tako obrazilo *-en* kot *-ni*, niso pogosti, a nekaj jih vseeno še naštejmo: *pametni telefon* : *pameten uporabnik, neodvisni film : neodvisen človek, samostojni podjetnik* : *samostojen del besedila*. Obenem lahko tudi prvotno vrstni pridevniki preidejo med lastnostne, npr. na način *»Danes si pa zelo uraden? Ali je kaj narobe?«*. A ločevanje med vrsto in lastnostjo pri »dvojnih« pridevnikih še vseeno ne bi smelo biti težko, ker ohranjajo izhodišče: ko izražajo vrsto, imajo *-ni*, vprašalnico *Kateri?* in se ne stopnjujejo; ko izražajo lastnost, imajo *-en*, vprašalnico *Kakšen?* in se stopnjujejo.

Napačen *-en* in *-ni* ter pravilna *-ni* in *-en* sta torej:

Napačno	**Pravilno**
polstavčen prilastek	polstavčni prilastek
čokoladen mousse	čokoladni mousse
***	
zelo zapleteni algoritem	zelo zapleten algoritem
povsem ustrezni izračun	povsem ustrezen izračun

Do končne razrešitve morebitnih težav z *-en* in *-ni* pa potrebujemo razumevanje še ene značilnosti lastnostnih pridevnikov – njihove določnosti.

5.2.3.2 Določnost/nedoločnost

Začnimo s preprostim primerom:

> Na list papirja sem narisala rdeč in moder kvadrat. Deklica je izbrala poljuben kartonček, pogledala črko in jo poimenovala. Kartončke s črkami, ki jih je poimenovala ustrezno, je položila v modri kvadrat.

Razmislite najprej sami, zakaj smo pri ponovitvi pridevnika *moder* napisali *modr<u>i</u>*. Pri odgovoru si pomagajte z znanjem iz zadnje vaje v tretjem poglavju knjige (podpoglavje 3.1), ki ste jo že rešili. Glasila se je:

Vrstni pridevnik? Ali vendarle lastnostni?

> Dejstvo je, da je v obeh primerih zastopnica ostala ista in da je tudi enajst podpisov dopolnitev prvega predloga. Nikakor torej ne drži mnenje, da je <u>dopolnjen/dopolnjeni</u> predlog povsem <u>nov/novi</u> predlog.
>
> Potem ko so svetniki tik pred novim letom zavrnili programsko-poslovni načrt (PPN) za letos, zdaj ni povsem jasno, po kateri programski shemi sploh delujeta radio in televizija. <u>Zavrnjen/zavrnjeni</u> PPN namreč pomeni, da /…/.

Vajo ste pravilno rešili, če ste se odločili za izbiro pridevnikov *dopolnjeni*, *nov* in *zavrnjeni* – in drži, pri vseh je šlo za lastnostne pridevnike. Zakaj se torej prvi in tretji končata na *-ni* (*dopolnjeni*, *zavrnjeni*) ter tukajšnji uvodni na *-i* (*modri*)?

Obrazilo *-en*, ki ga imajo lastnostni pridevniki, lahko v določenem položaju dobi morfem *-i*, s čimer navidezno nastane obrazilo *-ni*, kakršnega imajo vrstni pridevniki. Kljub temu še vedno govorimo o lastnostnih pridevnikih, le da so sedaj v določni obliki. Ker je bil v zgornjem prvem primeru *predlog*, ki je bil *dopolnjen*, v drugi povedi omenjen že drugič, ste pridevniku ob drugi omembi v vaji pravilno pripisali določno obliko. Enako se je zgodilo pri *zavrnjenem PPN* v drugem zgledu in pri *modrem kvadratu* v tukajšnjem uvodnem primeru.

Določna oblika pridevnika se uporablja še na nekaj mestih:

a) za kazalnimi zaimki, npr. *ta preklicani sklep*, *tisti novi test*, *tedanji sodobni roman*;

b) za svojilnimi zaimki in pridevniki, npr. *naš prepoznavni slogan*, *njegov značilni zvok*, *Simobilov novi lastnik*;

c) za zaimkom *ves* (vendar pa ne, če *ves* pomeni 'popolnoma'), npr. *ves vloženi trud*, *ves pridobljeni čas*, *ves izgubljeni denar* (ne pa **ves premraženi je prišel domov*).

Znam. Razumem. Želim vedeti še več.

VAJA 1: Če jih še niste, rešite 2., 3. in 4. vajo v tretjem poglavju knjige, podpoglavje 3.1.

VAJA 2: Izpišite lastnostne in vrstne pridevnike na *-en* in *-ni*, kot kaže zgled.

Na področju izobraževanja je zelo zaželena kombinacija različnih didaktičnih metod.

> zaželen, različen, didaktični (torej v obliki: imenovalnik, moški spol, ednina)

a) Natančna analiza navodil je pokazala, da so /.../. _____

b) s pomočjo vklapljanja in izklapljanja močnostnih stikal /se/ generira izmenični fazni tok

_____, _____, _____

c) Pomembno je, da učitelj /.../ načrtuje primerne oblike in metode dela ter medije. _____

č) /Do/ družben/ih/ medij/ev/ /.../ danes dostop/amo/ s pomočjo mobilnih telefonov in tabličnih računalnikov.

_____, _____, _____

d) Slika 10: /.../ Termometer za merjenje temperature in barometer za merjenje zračnega tlaka.

_____

e) S prenovo stavbnega pohištva lahko /.../ prihranimo tudi do 15 % energije. _____

f) Do najmanjše razpršenosti odgovorov je prišlo pri spremenjivki /.../. _____

VAJA 3: *Ključen* ali *ključni razlog*?

Ob pridevnik *ključen* v naslovu te vaje bi lahko dodali še *izhodiščen*, *posamezen*, *maksimalen*, *optimalen*, *primaren*, *negativen*, *zadosten* in še katerega. Skupna jim je pomenska skrajna točka (ne morejo biti bolj ali manj *izhodiščni*, *posamezni* itd.), kar pomeni, da stopnjevanje pri njih ni smiselno, čeprav si ga lahko zamislimo in ga pri nekaterih kaže tudi raba (npr. *bolj optimalen*, *najbolj optimalen*). Ker je vprašalnica zanje enaka kot pri lastnostnih pridevnikih (*Kakšen?*), sodijo k njim, dodatno pa to velja tudi zato, ker imajo enako kot *zapleten*, *ustrezen* in *kratek* možnost nastanka določne oblike, torej *zapleteni* itd. Da nedoločno obliko imajo, je dalje jasno razvidno iz položajev, ko dopolnjujejo povedek. Prim.:

> Model tveganega kapitala se je razvil v ZDA in je bil ključen pri razvoju Silicijeve doline.
>
> Odgovor /na navedeno vprašanje/, do katerega sem se dokopal v tej doktorski disertaciji, je negativen.
>
> Preizkusili smo 5 različnih načinov homogeniziranja, da bi ugotovili, kateri je optimalen (Preglednica 7).

Naslovno vprašanje ima torej naslednji odgovor: ob prvi omembi uporabimo *ključen*, ob vseh nadaljnjih omembah istega *razloga*, *dejavnika*, *cilja* itd. pa *ključni*. Ko pa pridevniki, kot je *ključen*, dopolnjujejo povedek, v razmerju med *-ni* in *-en* vedno izberemo *-en* (*Model je bil ključen za* /.../).

Spletna učilnica 19

5.2.4 Sklanjanje prevzetih osebnih lastnih imen in svojilni pridevniki iz njih

Izhodišče za pravilno sklanjanje prevzetih osebnih lastnih imen je izgovor. SP (2001, § 222) in predlog novih pravopisnih pravil Pravopis 8.0 (2023, poglavje Prevzete besede in besedne zveze, § 51, 52) določata, da v slovenski knjižni jezik prevzete besede izgovarjamo z glasovi in naglasom slovenskega knjižnega jezika, pri čemer mesto naglasa iz izvornega jezika načeloma ohranjamo. Tuje glasove torej zamenjujemo z najbližjimi slovenskimi knjižnimi, zato opuščamo vse vrste modifikacij pri zaokroženih, nosnih, mehčanih in mehkih soglasnikih ter pri posebnih glasovih.

Pravilo velja pri vseh tujih glasovih ne glede na zapis, torej tudi pri glasovih, ki se zapisujejo s črkami, ki niso del slovenske abecede. Tako npr. nemški *ä* izgovorimo kot ozki *e* (*Schäfer*), angleški *w* v imenu *William* kot *v*, glas, ki ga zaznamuje češka črka *ř*, kot *rž* (*Dvořák*) itd.[7]

[7] Pri Pravopisu 8.0 (2023) je v pripravi poglavje O prevzemanju iz posameznih jezikov, ki bo prineslo »napotke za glasovno in pisno slovenjenje ter prečrkovanje okoli 45 pisav oziroma jezikov« (§ 2), zato gl. več tam.

5.2.4.1 Sklanjanje

Mnoga prevzeta osebna lastna imena se sklanjajo povsem običajno, npr. *John, Johna*; *Léo, Léa*; *Tobias, Tobiasa*; *Smith, Smitha*; *Morel, Morela*; *Schneider, Schneiderja*; *Emma, Emme*; *Elyna, Elyne*; *Frieda, Friede.*

Obstajajo pa tudi posebnosti. Pri imenih moškega slovničnega spola se začnejo že pri sklanjanju, pri ženskem slovničnem spolu pa jih je več pri tvorbi svojilnega pridevnika. Ključno tako pri sklanjanju kot pri tvorbi svojilnih pridevnikov je, da izhajamo iz izgovora, šele nato pogledamo zapis.

V nadaljevanju so posebnosti ponazorjene z angleškimi in francoskimi imeni. Ko boste morali sklanjati v tem smislu zahtevnejše ime iz katerega drugega jezika, skušajte med temi najti izgovorno enako ali podobno ime ter upoštevajte isto ali najbližje pravilo, seveda pa se je dobro posvetovati tudi s pravopisom, sploh pri večjih posebnostih (npr. pri grških imenih).

Ponazorimo samo še, kaj sta osnova in končnica (Tabela 5.3), ker ju bomo v nadaljevanju močno potrebovali.

Tabela 5.3: Osnova, končnica

Osnova	**Končnica v ednini**					
	Imenovalnik	**Rodilnik**	**Dajalnik**	**Tožilnik**	**Mestnik**	**Orodnik**
MOŠKI SLOVNIČNI SPOL						
Bojan-	-ø	-a	-u	-a	-u	-om
Mitj-	-a	-e / -a	-i / -u	-o / -a	-i/ -u	-o /-em
ŽENSKI SLOVNIČNI SPOL						
Julij-	-a	-e	-i	-o	-i	-o
Karmen-	-ø	-ø	-ø	-ø	-ø	-ø

A. Moški slovnični spol: posebnosti

1. Pri sklanjanju končni nemi *e* ohranjamo le v imenih, ki se v zapisu končajo na *ge* in *ce*, povsod drugod ga izpustimo.

Mike	>	Mika, Miku ...	PROTI:	George	>	Georgea, Georgeu ...
White	>	Whita, Whitu ...		Lawrence	>	Lawrencea, Lawrenceu ...

Če je na koncu imena nemi sklop črk *ue*, izpustimo le *e*.

Dominique [-k]	>	Dominiqua, Dominiquu ...

2. Če nememu samoglasniku (lahko jih je tudi več) v zapisu sledi še soglasnik, nemi samoglasnik ostane – v imenu torej ničesar ne izpustimo, dodamo samo končnico.

James	>	Jamesa, Jamesu ...
Jacques	>	Jacquesa, Jacquesu ...

3. Imenom, ki se v izgovoru končajo:

a) na samoglasnik, in sicer po naglašenosti kot glas *á, e/é, i/í, ó, u/ú,* v zapisu pa na *a, e, i, ey, o, ou, oe, eau, u, ue* ipd.,

b) na *r* in so večzložna,

pred končnico dodamo še *j*.

V skupini (a) si lahko pomagamo z besedami, kot so *abonma*, *pire*, *hobi*, *rondo* in *kenguru*, v skupini (b) pa z imenom *Gregor*.

Zola [-á]	>	Zolaja, Zolaju ...
Rene [-é]	>	Reneja, Reneju ...
Cayley [-i]	>	Cayleyja, Cayleyju ...
Beau [-ó]	>	Beauja, Beauju ...
Montague [-jú]	>	Montagueja, Montagueju ...
Oliver [-r]	>	Oliverja, Oliverju ...

Pri nekaterih imenih, ki se v izgovoru končajo na *r* in so večzložna, se podaljšava z *j* tudi opušča, npr. *Baudelaire* > *Baudelairja* ALI: *Baudelaira*.

Če se končni *ai, ey* ipd. izgovorijo kot *aj, ej* ipd., podaljšave z *j* v zapisu ni. V pomoč nam je tu lahko ime *Tadej*.

Faraday [-ej]	>	Faradaya, Faradayu ...

4. Imena, ki po izgovoru sodijo v zgornjo 3. skupino, v zapisu pa imajo za sabo še nemi soglasnik, ostanejo enaka, dodamo jim samo končnico. V izgovoru se sicer podaljšajo z *j*, vendar pa *j*-ja ne napišemo.

Benoit	>	Benoita [benvája], Benoitu ...
Manet	>	Maneta [manêja], Manetu ...
Andrew	>	Andrewa [êndruja], Andrewu ...
Hugh	>	Hugha [hjúja], Hughu ...
Picard	>	Picarda [pikárja], Picardu ...

5. Pri imenih, ki se v izgovoru končajo na nenaglašeni *a*, v zapisu pa na nemi *h*, sta možnosti dve:

a) ime ostane v vseh sklonih enako, dodamo samo končnico I. moške sklanjatve,

b) od rodilnika dalje *h* tudi v zapisu izpustimo. V tem primeru tako v zapisu kot v izgovoru *a* privzamemo kot končnico in jo ustrezno spreminjamo. Taka imena se posledično sklanjajo po II. ali I. moški sklanjatvi (enako kot ime *Mitja*).

Eliah [elája]

1. *h* v zapisu ostane: Eliah, Eliaha, Eliahu, Eliaha, Eliahu, Eliahom [elája, elája, eláju ...]

2. *h* v zapisu od rodilnika dalje izpustimo:

II. moška sklanjatev: Eliah, Elie, Elii, Elio, Elii, Elio [elája, eláje, eláji ...]

I. moška sklanjatev: Eliah, Elia, Eliu, Elia, Eliu, Eliem [elája, elája, eláju ...]

Pri redkih imenih te skupine je končni *a* lahko tudi naglašen. Pri njih *h*-ja v zapisu ne izpuščamo, sklanjamo jih torej na zgornji prvi (1.) način: *Noah* [noá], *Noaha* [noája].

6. Imena, ki se končajo na *ni*, *ny*, *ski*, *sky*, *ški* ipd. ter je njihov zadnji glas *i*, se lahko sklanjajo po I. ali IV. moški sklanjatvi, torej po vzorcu *Toni* ali *dežurni*.

Novotni	>	Novotnija, Novotniju ...	ALI:	Novotnega, Novotnemu ...
Petrovsky	>	Petrovskyja, Petrovskyju ...	ALI:	Petrovskega, Petrovskemu ...

7. Polglasnik v prevzetih imenih se obnaša enako kot polglasnik v slovenskih besedah – v ustreznih sklonih izginja. Kadar izvorni polglasnik v slovenščini zamenjamo z glasom *e*, *o* ali *a*, ta v vseh sklonih ostane.

Peter [-ər]	>	Petra, Petru ...
PROTI:		
Washington [-on]	>	Washingtona, Washingtonu ...

8. Če se osnova imena konča na glas *c j č ž š* ali *dž*, se glas *o* po pravilu, ki mu rečemo preglas, v orodniški končnici *-om* spremeni v *e*, torej: *-em*. V pomoč so nam tu lahko imena *Voranc*, *Tadej*, *Mirč*, *Tomaž*, *Aleš* in občna beseda *imidž*.

Leibniz	>	z Leibnizem[8]
Faraday	>	s Faradayem
Bowditch	>	z Bowditchem

[8] Predlog novega Pravopisa 8.0 (2023, poglavje Slovnični oris za pravopis) pri imenih, v katerih je končni glas *c* zapisan z drugo črko, kot enakovredno možnost navaja tudi končnico *-om*, torej: *z Leibnizem* ali *z Leibnizom*. Taki so npr. še *Ferencz*, *Fritz* in *Cavazza*. Ker je predlog še v strokovnem usklajevanju, je najbolje, da zaenkrat ostanemo le pri končnici *-em*.

Lesage	>	z Lesageem
Bush	>	z Bushem
George	>	z Georgeem

Imena, ki se v izgovoru končajo na *r* in so večzložna, a se njihova osnova nujno ne podaljša z *j*, imajo v orodniku dve obliki:

Baudelaire	>	z Baudelairjem	ALI:	Baudelairom

Pri imenih, ki se v izgovoru končajo na samoglasnik ali *r*, v zapisu pa imajo za sabo še nemi soglasnik (gl. točko 4), lahko v orodniku napišemo bodisi končnico *-om* bodisi končnico *-em*, izgovorimo pa vedno [-jem].

Benoit	>	z Benoitom	ALI:	Benoitem	[benvájem]
Manet	>	z Manetom	ALI:	Manetem	[manêjem]
Andrew	>	z Andrewom	ALI:	Andrewem	[êndrujem]
Hugh	>	s Hughom	ALI:	Hughem	[hjújem]
Picard	>	s Picardom	ALI:	Picardem	[pikárjem]

Ponovimo na petih najbolj raznolikih primerih:

	Napačno	**Pravilno**		
Mike	brez Mikea	Mika		
George	brez Georga	Georgea		
Cayley	brez Cayleya	Cayleyja		
Andrew	brez Andrewja	Andrewa		
Orodnik:				
George	z Georgem	Georgeem		
Andrew	z Andrewjem	Andrewom	Andrewem	[êndrujem]

Znam. Razumem. Želim vedeti še več.

VAJA 1: Napišite rodilnik in orodnik. Tretjo črto pustite prazno, pozneje boste nanjo pripisali svojilni zaimek.

a) Angleška imena

Imenovalnik	**Rodilnik**	**Orodnik**	**Svojilni zaimek**
Harry	_____	_____	_____
George	_____	_____	_____

Ackerleigh	_____	_____	_____
Leo	_____	_____	_____
Luke	_____	_____	_____
Tyler	_____	_____	_____
Theodore	_____	_____	_____
Swarovski	_____	_____	_____
Matthew	_____	_____	_____
Maurice	_____	_____	_____
Mendeley	_____	_____	_____
Coates	_____	_____	_____
Russell	_____	_____	_____
Johnson	_____	_____	_____

b) Francoska imena

Imenovalnik	**Rodilnik**	**Orodnik**	**Svojilni zaimek**
Alexandre	_____	_____	_____
Deveraux	_____	_____	_____
Charles	_____	_____	_____
François	_____	_____	_____
Henri	_____	_____	_____
Laurent	_____	_____	_____
Gage	_____	_____	_____
Paul	_____	_____	_____
Bayard	_____	_____	_____
Sacha	_____	_____	_____
Lagrange	_____	_____	_____
Hugo	_____	_____	_____
Braille	_____	_____	_____
Richelieu	_____	_____	_____

VAJA 2: Imena v oklepaju napišite v ustrezni obliki.

Vir podatkov: Wikipedija (b. d.).

Najbolj znano spoznanje _____ (Antoine Lavoisier) je, da je gorenje proces, v katerem reagira kisik. — Ko govorimo o komuniciranju z morebitnimi drugimi bitji v vesolju, ne moremo mimo ameriškega astrofizika _____ (Frank Drake). — Od _____ (Pierre de Fermat) dalje velja, da je vsako naravno število vsota štirih kvadratov celih števil. — Največji dosežek _____ (William Harvey) je odkritje principa delovanja srca in krvnega obtoka. — Med začetniki sodobne filozofije bomo našli tudi _____ (René Descartes). — Raziskovanje atomskega jedra je povezano z _____ (James Chadwick). — _____ (Francis Bacon) so oklicali za očeta empirizma. — Enačba, ki povezuje tlak, hitrost in višino v tekočinskem toku, se še danes imenuje po njenem utemeljitelju _____ (Daniel Bernoulli). — Nastanek teorije o naravnem izvoru skoraj istočasno sodi k Charlesu Darwinu in _____ (Alfred Wallace). — Prvo električno baterijo je uspelo sestaviti _____ (Alessandro Volta).

VAJA 3: *Joe* – ne poznam _____?

Po zgornjem pravilu v točki 3 vam prazna črta v tukajšnjem naslovu pravzaprav ne bi smela delati težav. Vseeno pa poglejmo ime *Joe* še nekoliko bolj natančno.

Po slovenskem pravopisu naj bi se angleški izgovor *o͡u* v imenu *Joe* od rodilnika dalje (lahko pa že v imenovalniku) poenostavil v ozki *o*. Celotno sklanjanje in izgovor sta zato naslednja:

imenovalnik:	Joe [džô͡u]	ALI:	[džó]
rodilnik:	Joeja [džója]		
dajalnik:	Joeju [džóju]		
tožilnik:	Joeja [džója]		
mestnik:	pri Joeju [džóju]		
orodnik:	z Joejem [džójem]		

Po tem vzorcu se sklanjajo še *Poe, Roe, Ivanhoe* ... Morda se sami spomnite še katerega?

B. Ženski slovnični spol: posebnosti

V III. žensko sklanjatev, torej tisto, ki ima končnico v vseh sklonih enako (vzorec sta *Lili* in *Karmen*), primarno sodijo tuja ženska imena, ki se končajo na naglašeni *a*, npr. *Lola* [lolá],

Anna [aná], *Elyna* [eliná]. Vendar pa od rodilnika dalje (lahko pa že v imenovalniku) njihov naglas praviloma prenesemo na predhodni zlog (torej [lóla]), kar povzroči, da je sklanjanje povsem običajno, po I. sklanjatvi: *Lola, Lole*; *Anna, Anne*; *Elyna, Elyne.*

Po III. ženski sklanjatvi se sklanjajo še:

1. Priimki

Emma Smith > Emme Smith, Emmi Smith ...

Priimke, ki se končajo na *a*, lahko sklanjamo tudi po I. ženski sklanjatvi, npr. *Jennifer Doudna*, brez *Jennifer Doudne*; *Marie Curie Skłodowska*, brez *Marie Curie Skłodowske*, a je tako sklanjanje redko.

2. Imena, ki se v izgovoru končajo na *i, e, o, u*, bodisi naglašene bodisi nenaglašene, v zapisu pa na *i, ie, y, e, o, ou, ée* ipd.

Mimi > Mimi, Mimi ...
Elodie > Elodie, Elodie ...
Mary > Mary, Mary ...
Inge > Inge, Inge ...
Indigo > Indigo, Indigo ...
Lilou > Lilou, Lilou ...
Renée > Renée, Renée ...

3. Imena, ki se v izgovoru končajo na soglasnik, v zapisu pa na soglasnik ali nemi *e, ue* ipd.

Fleur > Fleur, Fleur ...
Jane > Jane, Jane ...
Angélique > Angélique, Angélique ...

4. Pri imenih, ki se v izgovoru končajo na *a*, v zapisu pa na nemi *h*, sta možnosti dve:

a) ime ostane v vseh sklonih enako in torej sodi v III. žensko sklanjatev,

b) od rodilnika dalje *h* tudi v zapisu izpustimo. V tem primeru tako v zapisu kot v izgovoru *a* privzamemo kot končnico in jo ustrezno spreminjamo. Taka imena se posledično sklanjajo po I. ženski sklanjatvi.

Delilah [delájla]

1. *h* v zapisu ostane: Delilah, Delilah, Delilah, Delilah, Delilah, Delilah [delájla, delájla, delájla ...]

2. *h* v zapisu od rodilnika dalje izpustimo: Delilah, Delile, Delili, Delilo, Delili, Delilo [delájla, delájle, delájli ...]

Znam. Razumem. Želim vedeti še več.

VAJA 1: Napišite rodilnik in orodnik. Tretjo črto pustite prazno, pozneje boste nanjo pripisali svojilni zaimek.

a) Angleška imena

Imenovalnik	Rodilnik	Orodnik	Svojilni zaimek
Emma	_____	_____	_____
Charlotte	_____	_____	_____
Olivia	_____	_____	_____
Evelyn	_____	_____	_____
Ellie	_____	_____	_____
Chloe	_____	_____	_____
Sarah	_____	_____	_____
Grace	_____	_____	_____
Ryleigh	_____	_____	_____
Victoria	_____	_____	_____

b) Francoska imena

Imenovalnik	Rodilnik	Orodnik	Svojilni zaimek
Alida	_____	_____	_____
Amelie	_____	_____	_____
Eloise	_____	_____	_____
Arielle	_____	_____	_____
Véronique	_____	_____	_____
Simone	_____	_____	_____
Desiree	_____	_____	_____
Manon	_____	_____	_____
Odette	_____	_____	_____
Bijou	_____	_____	_____
Paige	_____	_____	_____

VAJA 2: Imena v oklepaju napišite v ustrezni obliki.

Vir podatkov: Wikipedija (b. d.).

Angleška paleontološka zgodovina v svoje vrste šteje tudi paleontologinjo _____ (Mary Anning). — Zaradi _____ (Marie Curie Skłodowska) je danes rentgensko slikanje to, kar je. — Izraz »računalniški hrošč« je upravičeno pripisan pionirki računalništva _____ (Grace Hopper). — Brez _____ (Henrietta Leavitt) bi še danes merili razgalje do oddaljenih galaksij – kdo ve, kako. — Po matematičarki _____ (Emmy Noether) so poimenovali asteroid, odkrit leta 1955. — S _____ (Florence Nightingale) je svet spoznal grozote vojne. — Tudi pri _____ (Sophie Germain) je bil spol prevelika družbena ovira, da bi se lahko poklicno vključila v tedanji raziskovalno-univerzitetni svet. — Intervju s svetovno znano primatologinjo _____ (Jane Goodall) smo lahko poslušali tudi v *Frekvenci X* Vala 202. — Astronom William Herschel je pri odkrivanju vesolja sodeloval s svojo sestro _____ (Caroline Herschel). — Izid knjige *Silent Spring* (1962) avtorice _____ (Rachel Carson) velja za enega ključnih dogodkov pri nastanku okoljevarstvenega gibanja.

5.2.4.2 Svojilni pridevniki

A. Moški slovnični spol

Tu veljajo enake posebnosti kot pri sklanjanju, le da namesto končnice dodamo morfem za svojino, in sicer:

a) morfem *-ov* pri vseh imenih (razen tistih, ki sodijo v skupino (b), gl. dalje):

John	>	Johnov
Léo	>	Léov
Smith	>	Smithov
Morel	>	Morelov

b) morfem *-ev* pri imeni, katerih osnova se konča na glas *c j č ž š* ali *dž*:

Leibniz	>	Leibnizev
Faraday	>	Faradayev
Bowditch	>	Bowditchev
Lesage	>	Lesageev
Bush	>	Bushev
George	>	Georgeev[9]

[9] Predlog novega Pravopisa 8.0 (2023, poglavje Slovnični oris za pravopis) za primere tipa *Leibniz*, *Lesage* in *George* dovoljuje tudi rabo obrazila *-ov*, torej poleg *Leibnizev*, *Lesageev* in *Georgeev* še *Leibnizov*, *Lesageov* in *Georgeov*, ne uvršča pa med izjeme imen, kot sta *Bush* in *Faraday*. Ker je predlog še v strokovnem usklajevanju, je najbolje, da pri imenih, katerih končni glas osnove je *c j č ž š* ali *dž*, zaenkrat dodajamo le morfem *-ev*.

Morfem *-ev* dobijo tudi imena, ki pri sklanjanju sodijo v 3. skupino (gl. zgoraj), saj ima tudi ta pred sabo še podaljšavo osnove *j*.

Zola [-á]	>	Zolajev
Rene [-é]	>	Renejev
...		

Pri imenih, ki se v izgovoru končajo na *r* in so večzložna, a se pri njih podaljšava z *j* pri sklanjanju opušča, imamo dvojnico tudi pri morfemu za svojino.

Baudelaire	>	Baudelairjev	ALI:	Baudelairov

Dve možnosti sta še pri imenih, ki pri sklanjanju sodijo v 4. skupino, s tem da smo pri sklanjanju v orodniku pripisali ali *-om* ali *-em*, pri svojilnem pridevniku pa pripišemo ali *-ov* ali *-ev*. Izgovor je tudi tu enako kot pri sklanjanju le eden: [-je̯u̯].

Benoit	>	Benoitov	ALI:	Benoitev	[benvájeu̯]
Manet	>	Manetov	ALI:	Manetev	[manêje̯u̯]
...					

B. Ženski slovnični spol

Tu je morfem za svojino *-in*:

Emma	>	Emmin
Lea	>	Lein
Fleur	>	Fleurin

Posebnosti:

1. Pri tvorbi svojilnega pridevnika končni nemi *e* ohranjamo le v imenih, ki se v zapisu končajo na *ge* in *ce*, povsod drugod ga izpustimo.

Jane	>	Janin	PROTI:	Solange	>	Solangein
Belle	>	Bellin		Félice	>	Félicein

Če je na koncu imena nemi sklop črk *ue*, izpustimo le *e*.

Monique [-k]	>	Moniquin

Če je na koncu imena črka *e*, ki sicer ni nema, tj. izgovorimo jo kot nenaglašeni *e*, jo tu prav tako izpustimo:

Inge [-e]	>	Ingin
Dafne [-e]	>	Dafnin

2. Imenom, ki se v izgovoru končajo na *i*, *o*, *u*, bodisi naglašene bodisi nenaglašene, ali na naglašeni *e*, v zapisu pa na *i*, *ie*, *y*, *o*, *ou*, *ée* ipd., pred morfemom *-in* dodamo še *j*.

Mimi	>	Mimijin
Elodie	>	Elodiejin
Mary	>	Maryjin
Indigo	>	Indigojin
Lilou	>	Liloujin
Renée	>	Renéejin

Pri imenih, ki se končajo na naglašeni *a*, npr. *Lola* [lolá], bodisi ravnamo enako (dodamo *j* + *-in*) ali pa jih tako kot pri sklanjaju izgovorno podomačimo [lóla], nato pa svojilni zaimek tvorimo brez posebnosti.

Lola [lolá] > Lolajin ALI: Lola [lóla] > Lolin

Temu zgledu sledimo tudi, če podomačimo ime, ki se konča na *o* ali *u*.

Yóko [jóko] > Yokojin ALI: Yokin

3. Imena, ki po izgovoru sodijo v pravkar predstavljeno 2. skupino, v zapisu pa imajo za sabo še nemi soglasnik, ostanejo enaka, dodamo jim samo morfem *-in*. V izgovoru se sicer podaljšajo z *j*, vendar pa *j*-ja ne napišemo.

Margaux	>	Margauxin [margójin]
Everligh	>	Everlighin [everlíjin]
Alexis	>	Alexisin [aleksíjin]

4. Pri imenih, ki se v izgovoru končajo na *a*, v zapisu pa na nemi *h*, sta možnosti dve:

a) ime ostane enako, dodamo samo *-in*,

b) od rodilnika dalje *h* tudi v zapisu izpustimo. V tem primeru tako v zapisu kot v izgovoru *a* privzamemo kot končnico. Ker pri tvorbi svojilnih pridevnikov končnice odpadejo, tudi tega *a*-ja v svojilnem pridevniku ni več.

Delilah [delájla] > Delilahin [delájlin] ALI: Delilin [delájlin]

Na kratko ponazorjeno gre torej za:

	Napačno	**Pravilno**
Jane	Janein	Janin
Mary	Maryin	Maryjin
Renée	Renéein	Renéejin
Margaux	Margauxjin	Margauxin

Pripišimo še, da iz priimkov pri ženskem slovničnem spolu ne moremo tvoriti svojilnih pridevnikov (nepravilno je torej **Kovačin*, *Smithin*). Svojino lahko v tem primeru izrazimo le z rodilnikom, npr. *izrek Emmy Noether* ali *izrek Noether*. Izjema so sicer priimki, ki se končajo na *a*, a še pri njih je raba tipa *Doudna* > *Doudnin*, *Skłodowska* > *Skłodowskin* redka.

Znam. Razumem. Želim vedeti še več.

VAJA 1: V obeh Vajah 1 zgoraj na tretjo črto napišite svojilni pridevnik.

VAJA 2: Tvorite svojilni pridevnik iz priimkov treh znanih znanstvenikov.

Ne pozabite, da se pri moškem slovničnem spolu svojilni pridevnik tvori z *-ov/-ev*, ne z *-in*.

Tesla _____

Volta _____

Lotka _____

Spletna učilnica 20

5.2.5 Le-ta, čigar, ki/kateri, nekdo idr.

O temah v tukajšnjem naslovu se je mogoče poučiti marsikje (gl. priporočena dela na koncu tega poglavja ali na koncu e-učilnice). Npr. v Logar Berginc (2009, str. 64, 65; besedilo smo prilagodili le oblikovno) tako:

> **Le-ta**
> Kazalni zaimki se s členkom *le* lahko povezujejo v zaimke *le-ta*, *le-tak*, *le-tisti*, *le-oni*, *le-tu* oziroma *tale*, *takle*, *tistile*, *onile*, *tule* ipd. V pravnih besedilih je *le-ta* kljub nasvetom, naj se izpušča povsod, kjer je nepotreben, še vedno dokaj pogost. Ker torej *le-ta* povsod, kjer ga lahko izpustimo ali pa namesto njega lahko stoji svojilni zaimek ali samo zaimek *ta*, deluje papirnato in je pravzaprav napačno razumljen kot nevtralni knjižni, si zapomnimo, da se ga je bolje izogibati.

Napačno
Pripisati je treba še enotno matično številko občana (če le-ta ni razvidna iz druge dokumentacije).

Po zakonu o političnih strankah je delovanje le-teh javno, po zakonu o varstvu osebnih podatkov pa so podatki o članih /…/.

Za prejemnika storitve, če je le-ta tudi davčni zavezanec, je zaračunani 19-odstotni DDV vstopni DDV.

Pravilno
Pripisati je treba še enotno matično številko občana (če Ø ni razvidna iz druge dokumentacije).

Po zakonu o političnih strankah je njihovo delovanje javno /…/.

Za prejemnika storitve, če je ta tudi davčni zavezanec /…/.

Edini položaj, na katerem je *le-ta* koristen, je položaj, ko ima poved več samostalnikov oziroma samostalniških besednih zvez in bi se zaimek *ta* /slovnično gledano/ lahko nanašal na vse. Da bi se izognili nejasnosti, v takem primeru z *le-ta* nakažemo, da mislimo na zadnji samostalnik prejšnjega stavka. Prim: *V tem primeru ima pooblastitelj pravico zahtevati od pooblaščenca odškodnino, razen če le-ta ni vedel ali ni mogel vedeti za preklic oziroma omejitev pooblastila.*
Z *le-ta* je tu nedvoumno nakazano, da se *ni vedel ali ni mogel vedeti za preklic oz. omejitev pooblastila* nanaša na *pooblaščenca* (to je na zadnji samostalnik prejšnjega stavka) in ne na *pooblastitelja.*

Čigar
Čigar je oziralni svojilni zaimek, ki je pravilen le takrat, ko se izraža svojina edninske moške osebe. To pomeni, da lahko rečemo *odvetnik, čigar stranka je*; *obtoženec, čigar dejanje je*; *Peter, čigar odločitev je*; ne moremo pa reči **zakon, čigar člen je*; *spis, čigar avtor je*; *sodniki, čigar odločitve so* ali *odvetnice, čigar stranke so.* Ko hočemo torej povedati, da je nekaj lastnina ene moške osebe, lahko uporabimo *čigar*, v vseh drugih primerih pa moramo uporabiti rodilnik zaimka *kateri*.

Pravilno
To velja za delavce s pogodbo ali v zaposlitvenem razmerju, katerega skupno trajanje ni daljše kot en mesec.

To pravico bi imeli le tisti politični obsojenci, katerih dohodki ne dosegajo višine, ki je namenjena za socialno pomoč nepreskrbljenim državljanom.

V Evropi, katere presoja našega pravosodja je bila sploh povod za srečanje, pa tako ali tako /.../.

Ki/kateri
Ki in *kateri*, ki stojita na začetku stavčnega prilastka, imata natančno razdeljen položaj: *kateri* uporabljamo za predlogom in za izražanje svojilnosti (o tem gl. tudi prejšnjo točko); povsod drugod uporabljamo *ki* (obstajata sicer še dva položaja za *kateri*, a sta tako redka, da ju bomo zanemarili). Npr.: *Treba je upoštevati predhodne določbe zakona, po katerih v prehodnem obdobju od uveljavitve zakona do 1. januarja 2007 velja* /…/; *Delodajalec z istim delavcem in za isto delo ne sme skleniti ene ali več zaporednih pogodb o zaposlitvi za določen čas, katerih neprekinjen čas trajanja bi bil daljši kot dve leti, razen v primerih, ki jih določa zakon, ter* /…/.

Napačno
Stranka nima pravnega interesa za izpodbijanje sodbe, katera je v tem delu zanjo ugodna.

Z objavljenim člankom ni bil prizadet interes, kateri je varovan s pravico do popravka.

V skladu z zakonom se deli dobiček, kateri pomeni čisti poslovni izid obračunskega obdobja.

Pravilno
Stranka nima pravnega interesa za izpodbijanje sodbe, ki je v tem delu zanjo ugodna.

Z objavljenim člankom ni bil prizadet interes, ki je varovan s pravico do popravka.

V skladu z zakonom se deli dobiček, ki pomeni čisti poslovni izid obračunskega obdobja.

Nekdo/nekaj
Pri samostalniških nedoločnih zaimkih *nekdo* in *nekaj* moramo paziti na uporabo v pogojnih, želelnih, vprašalnih ali vzkličnih stavkih – tam namreč ne pomenita nujno neznane osebe ali stvari kot v povednem naklonu (torej kot v primeru *V noči na soboto je nekdo ukradel opla astro z registrsko številko X*), temveč lahko z njima kažemo na osebo ali stvar, ki ga oziroma je ne želimo ali ne moremo imenovati, a bi jo lahko. Prim.:

Pravilno
V poudarjanju morale ni nič narobe, prej obratno, če ne bi nekdo hudo zamešal vrstnega reda.

Od kdaj lahko policija pri svojem delu sledi najprej etiki, potem šele zakonu? Nekdo je očitno prešprical eno od uvodnih poglavij na pravni fakulteti o razmerju med moralo in pravom ali pa te šole sploh ni videl od znotraj.

Kako pa predstavljene besede uporabljate sami? Tako, kot kažejo prvi štirje spodnji primeri, ali tako, kot kažejo zadnji štirje spodnji primeri?

Vir: Kas (2018).

Napačno
V vseh primerih sploh ni prišlo do aktivacije imunskega odziva ali je bil le ta zelo šibek.

Le komu se ne pričnejo cediti sline ob misli na slastne unikatne švicarske čokoladne bombonjere, čigar pestrost okusov presega vse ostale priznane čokoladne ateljeje.

Izparili smo 44,4 % vzorca, katerega smo nato injicirali v kolono.

Prosim, naj nekdo prebere rešitev druge naloge.

Pravilno
V vseh primerih sploh ni prišlo do aktivacije imunskega odziva ali je bil ta zelo šibek.

Le komu se ne pričnejo cediti sline ob misli na slastne unikatne švicarske čokoladne bombonjere, katerih pestrost okusov presega vse ostale priznane čokoladne ateljeje.

Izparili smo 44,4 % vzorca, ki smo ga nato injicirali v kolono.

Prosim, naj kdo prebere rešitev druge naloge.

Znam. Razumem. Želim vedeti še več.

Naslednji vaji sta namenjeni utrjevanju različnih pravopisnih in slovničnih pravil, ki smo jih obravnavali, ter dopolnitvi v malenkostih, ki jih boste prepoznali s pomočjo rešitev.

VAJA 1: Popravite pravopisne in slovnične napake.

a) Sorodni primeri so še npr. strah, grad, glas, pas...

b) Na spletni strani rtvslo.si sem v članku objavljenem 30.11.2020 našel naslednjo jezikovno napako: /.../.

c) Zaostavila sem se pri besedni zvezi »kolo rumeno zelene barve« ter opazila, da sta barvi zapisani narazen. Gre se torej za dvom pri pisanju besed skupaj ali narazen, točneje za zapisovanje barv.

č) Glavni in vrstilni števnik pogosto predstavljata težave in mnogokrat begata ljudi s pravilnim številčnim zapisom le-teh.

d) Pri večih avtorjih smo zasledili enako razlago, zato jo bomo uporabili tudi v tej nalogi.

e) Kmalu po odprtju železnice so se pojavile idejne zasnove ozkotirne železnice, ki bi povezala slovenske obmorske kraje z Bujami, Umagom, Motovunom in Porečem, od koder bi se naj železnica priključila že obstoječi progi Divača – Pulj.

f) Svojo teorijo Darwin zapiše v svojem najbolj znanem delu *O izvoru vrst*.

g) V nasprotnem primeru Evropo namreč čaka kaos in posledično propad, ki bo sledil priseljevanju »ne Evropejcev«.

h) Od leta 1933 ko je Hitler prevzel oblast do konca druge svetovne vojne t.j. leta 1945, je nacistična Nemčija izvajala kampanjo za /.../.

i) To se posredno navezuje na temo, katero bom obravnaval in na moje raziskovalno vprašanje; ali lahko družbeno dogajanje v času poteka kampanje 'War on Drugs' označimo za moralno paniko?

j) Večinoma gre za usmerjanje razmišljanja o posameznikih ali specifičnih skupinah ljudi, čigar vedenje je deviantno.

k) V večini držav državljani volilno pravico pridobijo, ko dopolnijo 18. ali 21. let.

l) Sprašuje se, zakaj bi tako načelo sploh morali sprejeti, in ali lahko tako načelo racionalno opravičimo.

m) Zato se bom v nadaljevanju najprej osredotočila na teoretični vidik krize /.../ v fazah pred, med in po krizi.

VAJA 2:

a) Tudi predlogi morajo biti pravi. Popravite tiste, ki niso.

Značilnosti poročanja si bomo ogledali na podlagi dveh krajših novinarskih prispevkov iz spletnega portala /.../.

Poleg literature si bomo za poglobljen vpogled /.../ pomagali z raziskavo *Medijske navade gluhih in naglušnih ter slepih in slabovidnih oseb,* ki so jo leta 2017 opravili raziskovalci iz medijske fakultete.

Na primer znotraj ZDA je večina prebivalcev vsejedih.

Prav zaradi tega se znanstveniki danes srečujejo z problematiko etičnosti teh podatkov.

Iz grafa je že na prvi pogled razvidno, da /.../.

b) Ali se spomnite še katerega predloga, ki je večkrat napačen? Napišite ga.

_____

5.3 Stil

O stilu strokovno-znanstvenih besedil smo v prvem poglavju te knjige napisali že veliko. Zgoščeno povedano: besedila, kot so seminarska naloga, diplomsko delo ali znanstveni članek, morajo biti:

a) natančna,

b) jasna,

c) nevtralna,

č) jedrnata in

d) informativna.

Čas je, da ta načela še zvadite.

Znam. Razumem. Želim vedeti še več.

VAJA 1: Napišite natančno, jedrnato in pravilno. Pri tem se ne bojte izpustiti vsega, kar je odveč ali približno. Dodajte tudi lastno znanje. Imejte v mislih, da je besedilo namenjeno mentorju_ici.

a) Zanima nas, kako in na kakšne načine se seksizem kaže v lokalu pri odnosu do natakaric.

b) Pri raziskovanju nam bodo v pomoč naslednja raziskovalna vprašanja: Kako obveznost volilne udeležbe vpliva na volilno participacijo v izbranih državah? Ali jo poveča, zmanjša ali ostane nespremenjena?

c) V sredo 4. decembra sem v članku informativno-sporočevalnega medija Slovenske novice, na njihovi spletni strani www.slovenskenovice.si, opazil napako v nepravilnem navajanju datuma, kdaj je bil članek objavljen. Napaka se pojavi v besedilu z naslovom /.../, ki ga je objavil avtor E. B. dne 4. decembra 2019 ob 10.54.
Na spletni strani je navedeno, da je bilo besedilo objavljeno 04. december 2019. /.../ To napako, lahko smatramo za ne prav veliko, saj se sporočilo besedila zaradi njenega pojava ne spremeni. Gre za napako, katere večina bralcev ne bi niti opazila, opazili bi jo samo tisti bralci, ki dobro poznajo pravopisna pravila slovenskega pravopisa.

č) Izpostaviti je treba tudi, da je sprejem migrantov s podobnim kulturnim in religijskim ozadjem precej drugačen, kot sprejem teh z različnim. Poglejmo primer iz druge svetovne vojne kjer je Avstralija načrtno želela pridobiti nizozemske migrante, saj so želeli delovno silo. Načrt se je dogajal okoli leta 1939, vanj je bila vpletena tudi Nizozemska vlada, kar vemo, saj je 5. julija 1939 avstralski časopis pisal o sestanku. Avstralija je želela nizozemske družine iz dveh razlogov. Eden je ta, da so bile zelo velike in tako je Avstralija v njih videla delovno silo, kar je še danes velikokrat razlog, da države vabijo migrante k sebi. V njih vidijo delovno silo, katere pogosto ne rabijo plačati veliko. Drugi razlog, da je Avstralija povabila Nizozemce pa je ta, da so belci, saj je Avstralija vabila v svojo državo le Nizozemce in Britance, ki so lahko dokazali, da so 51% bele rase (Peters, 2012).

VAJA 2: Označite besede in besedne zveze, ki so nerodne ter nerazumljive. Druge napake zanemarite.

Članek objasni incident na Osnovni šoli Solkan, zaradi obveznega samotestiranje učencev. Po odloku vlade, se je namreč v novembru 2021 začelo obvezno samotestiranje za učence, ki poteka v prostorih šol. (Munih, 2021). Ključna ideja izbranega članka, se torej vrti okoli samotestiranja, vedeti pa moramo, da je zaskrbljenost staršev položena na širšem področju. Sklepamo lahko, da je strah staršev povezan z morebitnim prihajajočim cepljenjem mlajših starostnih skupin. Velikokrat tako naletimo na zaskrbljenost staršev nad vplivom cepljenja zdravstvenega stanja in dobrega počutja otrok v prihodnosti.

VAJA 3: Napišite jedrnato in razumljivo.

Prvič, opravljen bo pregled literature oziroma literature overview, s pomočjo katerega bomo lahko opredelili osnovne pojme ali drugače rečeno - teoretična izhodišča. Drugič, analizirali bomo statistične podatke iz različnih podatkovnih baz in portalov. Prvotno bo fokus na portalu International IDEA (b. d.), s pomočjo katerega bomo lahko osmislili osnovo za kasnejšo analizo. Tretjič, izvedena bo t. i. primerjalna analiza na podlagi osnovne enote primerjalne analize, tj. države, in sicer ne zgolj na eni državi, temveč več držav hkrati, le-te pa bodo smiselno kategorizirane v štiri različne skupine glede na njihov tip volilne participacije.

VAJA 4: Postavite se v vlogo mentorja_ice ter komentirajte napake, stil in vsebino.

Na 24.ur so, 8. 12. 2019, objavili članek o ženskem alpskem smučanju. Vsakodnevno se lahko v medijih, na televiziji in spletnih straneh, srečamo z mnogimi jezikovnimi napakami in napačno rabljenimi jezikovnimi prvinami. Pomembno je, da smo pozorni na le-te, saj bomo tako prispevali k čistejši in pravilnejši rabi slovenščine. Četudi samo v javni rabi. Če se ponovno navežem na zgornji članek, lahko hitro vidimo, na kaj namigujem. Že v naslovu članka /Zmaga Rebensburgove, Štuhčeva se je po napaki morala zadovoljiti z 20. mestom/ lahko opazimo napačen zapis sklanjanja ženskega priimka.

VAJA 5: Spodnji odstavek je napisan dobro, ima pa veliko *in*-ov. Razmislite, kaj tolikšno naštevalno povezovanje besed, besednih zvez in stavkov prinaša v stil.

Medijatizacija je izraz, ki se uporablja v mnogih različnih kontekstih in skuša razložiti današnjo vseprisotnost in osrednjost medijev. Je proces, pri katerem postaneta družba in kultura odvisni od medijske logike in sta se ji prisiljeni prilagajati oziroma delujeta v skladu z njo. Medijatizacija posameznikom omogoča nove načine povezovanja in oblikuje nove kolektivitete, družbena omrežja pa nadgrajujejo obstoječe družbene formacije in postanejo njeni podaljški. Dva vzporedna svetova obstajanja na spletu in obstajanja v resničnem življenju se dopolnjujeta, vsak posameznik pa tvori individualno in specifično kombinacijo orodij za vzpostavljanje odnosov in interakcije z drugimi. Novi mediji redefinirajo pomen družbenosti in transformirajo medosebne odnose, družbene vrednote in pomene. Omogočajo procese mediacije, skozi katere postanejo posamezniki povezani in skozi interakcijo oblikujejo skupine ter gradijo družbo.